

İDEAL BEDENİN PEŞİNDE

KADIN, SPOR, MEDYA VE
GÖRÜNMEYEN KURALLAR

“

Performansın
değil, algının
ölçüldüğü bir dünyada
güçlü kalmak.

”

Kusursuz olmak
zorunda mısın?

ÖZGÜR
YAYINLARI

MURAT DURMAZ

İdeal Bedenin Peşinde: Kadın, Spor, Medya ve Gücün Görünmeyen Kuralları

Murat Durmaz

 ÖZGÜR
YAYINLARI

Published by
Özgür Yayın-Dağıtım Co. Ltd.
Certificate Number: 45503

📍 15 Temmuz Mah. 148136. Sk. No: 9 Şehitkamil/Gaziantep
☎ +90.850 260 09 97
📞 +90.532 289 82 15
🌐 www.ozguryayinlari.com
✉ info@ozguryayinlari.com

İdeal Bedenin Peşinde: Kadın, Spor, Medya ve Gücün Görünmeyen Kuralları

Murat Durmaz

Language: Turkish
Publication Date: 2026
Cover design by Mehmet Çakır
Cover design and image licensed under CC BY-NC 4.0
Print and digital versions typeset by Çizgi Medya Co. Ltd.

ISBN (PDF): 978-625-8813-45-6

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub1376>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>
This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

Suggested citation:

Durmaz, M. (2026). *İdeal Bedenin Peşinde: Kadın, Spor, Medya ve Gücün Görünmeyen Kuralları*.

Özgür Publications. DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub1376>. License: CC-BY-NC 4.01

Bu çalışma muğla sıtkı koçman üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü, sosyoloji anabilim dalı, doktora programı, Prof. Dr. Hasan ŞEN danışmanlığında, "SPORDA KADIN OLMAK: KADIN SPORCULARIN, YÖNETİCİLERİN VE MEDYA ÇALIŞANLARININ TOPLUMSAL KABULÜ VE DENEYİMLERİ TÜRKİYE VE İNGİLTERE KIYASLAMASI" isimli doktora tezinden oluşturulmuştur.

The full text of this book has been peer-reviewed to ensure high academic standards. For full review policies, see <https://www.ozguryayinlari.com/>

Ön Söz

Spor, çoğu zaman yalnızca bedensel performansın, rekabetin, disiplinin ve başarının alanı olarak düşünülür. Oysa spor, bundan çok daha fazlasıdır. Bedenin nasıl görüldüğü, hangi bedenlerin güçlü ya da zayıf kabul edildiği, kimin sahada yer alma hakkına sahip olduğu ve kimin alkışlandığı gibi sorular, sporun toplumsal boyutunu açık biçimde ortaya koyar. Bu nedenle spor alanı, yalnızca oyunların ve yarışmaların değil; aynı zamanda iktidarın, toplumsal cinsiyetin, görünürlüğün ve temsil mücadelesinin de alanıdır.

İdeal Bedenin Peşinde, kadınların spor alanındaki tarihsel, toplumsal ve kültürel mücadelesini görünür kılma amacıyla kaleme alınmıştır. Bu kitapta kadın bedeni, yalnızca fiziksel bir varlık olarak değil; toplumun, medyanın, spor kurumlarının ve kültürel normların üzerinde anlam ürettiği bir mücadele alanı olarak ele alınmaktadır. Kadınların spora katılımı, tarih boyunca çoğu zaman engellerle, yasaklarla, ahlaki yargılarla ve cinsiyetçi kabullerle sınırlandırılmıştır. Ancak bu tarih aynı zamanda kadınların direnişinin, ısrarının ve kendilerine alan açma mücadelesinin de tarihidir.

Kitabın temel sorularından biri şudur: “İdeal beden” kimin idealidir? Kadın sporcuların bedenleri, yalnızca sportif başarılarıyla değil; kadınlık, zarafet, güç, ahlak, görünürlük ve toplumsal kabul ölçütleriyle birlikte değerlendirilmiştir. Kadınlardan çoğu zaman hem güçlü hem ölçülü, hem başarılı hem mütevazı, hem görünür hem de sınırlarını aşmayan bir beden performansı beklenmiştir. Bu çelişkili beklentiler, kadınların spor alanındaki deneyimlerini erkeklerden farklılaştıran temel unsurlardan biridir.

Bu çalışma, kadınların spora girişini Antik Çağ’dan Orta Çağ’a, Viktoria Dönemi’nden Türk spor kültürüne ve modern olimpiyatlara uzanan tarihsel bir perspektifle ele almaktadır. Ardından toplumsal cinsiyet, feminist yaklaşımlar, heteroseksüel normlar, homofobi, medya temsili, dijital görünürlük ve kadın sporcuların güncel deneyimleri tartışılmaktadır. Böylece kadın sporcuların

yalnızca sahadaki başarıları değil, bu başarıların hangi toplumsal koşullar içinde üretildiği de anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Kitabın kuramsal çerçevesinde Pierre Bourdieu'nün alan, sermaye, habitus, doxa ve illusio kavramları önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü spor, tarafsız ve herkese eşit biçimde açık bir alan değildir. Her alan gibi spor da kendi kurallarını, hiyerarşilerini, kabul biçimlerini ve dışlama mekanizmalarını üretir. Kadın sporcular, kadın yöneticiler ve kadın medya çalışanları bu alanda var olabilmek için yalnızca yeteneklerini değil; aynı zamanda meşruiyetlerini, bilgilerini, ilişkilerini ve görünürlüklerini de sürekli olarak kanıtlamak zorunda kalmaktadır.

Medya ise bu mücadelenin en görünür alanlarından biridir. Kadın sporcuların başarıları çoğu zaman erkek sporcuların başarılarıyla aynı biçimde temsil edilmemiş; bedenleri, özel yaşamları, duyguları ya da kadınlık rolleri üzerinden değerlendirilmiştir. Dijital medya, kadınlara kendi seslerini duyurma ve doğrudan görünür olma imkânı sunarken; aynı zamanda dijital şiddet, taciz ve ayrımcı söylemlerle yeni mücadele alanları da yaratmıştır. Bu nedenle görünürlük, kadın sporcular için hem bir güç hem de kimi zaman ağır bir bedel anlamı taşımaktadır.

Bu kitap, kadınların spor alanındaki varlığını yalnızca başarı hikâyeleri üzerinden okumamaktadır. Aksine, bu başarıların arkasındaki emek, direnç, dışlanma, mücadele ve dönüşüm süreçlerini anlamaya çalışmaktadır. Kadınların spor alanında daha fazla görünür olması elbette önemlidir; ancak asıl mesele, bu görünürlüğün eşit, adil, güvenli ve saygın koşullarda gerçekleşmesidir.

İdeal Bedenin Peşinde, kadın sporcuların, yöneticilerin ve medya çalışanlarının deneyimlerinden hareketle spor alanındaki görünmeyen kuralları tartışmaya açmayı hedeflemektedir. Bu kitap, sporun erkek egemen yapısını sorgularken aynı zamanda kadınların bu yapıyı nasıl dönüştürdüğünü de göstermeye çalışmaktadır. Çünkü kadınların spordaki varlığı artık istisna değil, sporun bugününü ve geleceğini belirleyen temel gerçekliklerden biridir.

Murat DURMAZ

İçindekiler

Ön Söz	iii
Giriş	1
1. Kadınların Spora Girişi: Tarihsel Bir Okuma	7
Antik Dünyada Kadın Bedeni ve Spor	7
Orta Çağda Beden, Günah ve Denetim	10
Viktoria Dönemi ve Kadın Sporu	15
Türk Spor Kültüründe Kadının Dönüşen Konumu	22
2. Modern Spor ve Kadın: Olimpiyatlardan Bugüne	29
Modern Olimpiyatlar ve Erkek Egemen Spor Alanı	29
Modern Olimpiyatlarda Kadın Sporcuların Görünürlük Mücadelesi	30
3. Toplumsal Cinsiyet ve Spor	45
Sporda Feminist Yaklaşımlar	45
Sporda Heteroseksüelizm ve Homofobi	53
4. Medya, Temsil ve Güç	57
Medyada Kadın Sporcu Temsilleri	57
5. İdeal Bedenin Kuralları: Güç, Alan ve Bedenin Hafızası	67
Bourdieu ile Spor ve Mücadele Alanı	68
Görünürlük Sermayesi, Spor ve Medya	71
Bedenin Öğrendikleri: Habitus, Spor ve Medya	78
Sonuç	83
Kaynakça	95

Giriş

Spor alanı toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kurulduğu ve bu eşitsizliği hızlı bir şekilde yayılma potansiyelinin yüksek olduğu kamusal alandır. Spor, yönetim ve medya alanında kadınlar için görünürlük, güvenlik, temsil edilmek ve kaynaklara erişim sağlamak bakımından kalıcı eşitsizlikler devam etmektedir. Saha araştırmalarından elde edilen veriler ve literatürde, spor, yönetim ve medya üçgeninde cinsiyet temelli eşitsizliğin ve adaletsizliğin devam ettiği görülmektedir: televizyonda yer alan spor haberleri ve programlar kadın sporlarına ‘sıra dışı’ bakmaya devam etmektedir. The Guardian’da yer alan habere göre, 1989-2019 arasında yapılan uzun kesitli çalışma verileri, kadın sporlarının ana akım medyada yer verildiği pay %5,4 görülmektedir. Bu orandan Kadınlar Dünya Kupası çıkarıldığında %3,5 olarak değiştiği görülmüştür (<https://www.theguardian.com/>). Kadınlar için spor yönetimi ve kendi başlarına karar alabilme katmanlarında da benzer durumlar söz konusudur: Avrupa Parlamentosu’nun ulusal spor federasyonları yönetimlerine ilişkin analizinde, kadınların spor yönetimindeki temsilleri ‘çok düşük’ olarak değerlendirilmiş, Türkiye örneğinde 64 spor federasyonundan 22’sinin yönetim kurullarında kadınların görev aldıkları saptanmıştır. Ortaya konan bu tablo, kurumsal karar süreçlerinin erkek normları lehine yeniden üretildiğini göstermektedir (Salvador ve ark., 2023). Kadınların spor alanında erkek egemen bir yapı altında ve erkek normları ile mücadele vermeleri, medyada yeteri kadar görünürlük elde edememeleri ve yönetim alanında da temsilin düşük olması gibi problemler, kadınları sembolik, kültürel ve ekonomik sermaye birikiminde erkeklerin gerisinde kalmasına sebep olan yapısal bir döngü yaratmaktadır. Bu nedenle kadınların spor alanını nasıl deneyimledikleri, kendilerini nerede konumlandıkları, alanın problemlerini tanımlama ve çözmede nasıl bir yol izledikleri ve toplumun kadını spor, yönetim ve medya alanında ne şekilde tanımladığı önemli görülmektedir.

Kadınların spor alanındaki yolculuğuna ve tarihsel gelişimine baktığımızda, modern sporun kökeni toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Kimileri

modern sporun tarihini Antik Mısır'a dayandırırken, kimileri de Antik Yunan'ı sporun başlangıcı kabul etmektedir (Kyle, 2014; Koca ve ark., 2018). Fakat burada asıl görülmesi gereken hangi dönem ve uygarlıkta başladığından ziyade, erkek egemen bir alan olarak inşa edilmiş olmasıdır. Kadına bu yapıda yer verilmediği, din, gelenekler ve ataerkil toplumsal roller öne sürülerek, kadının sporda aktör olarak yer alması engellenmiştir (Bandy, 2000). Tarihte Antik Yunan Olimpiyat Oyunları'na sadece erkeklerin katıldığı, kimi zamanlar kadınların oyunlara katılamamasının ötesinde izleyici olarak dahi yer verilmemesi, yasaklara uymayan kadınların ise ölüm ile cezalandırılması, kadınların spor alanından dışlandıklarının en çarpıcı örneği olmaktadır (Tekin ve Tekin 2014; Aybek ve Yıldırım, 2016). Kadınların Antik Yunan şehir devletlerinde spora katılmaları ile ilgili tamamıyla bir birliktelik sağlanmamıştır. Sparta'da kız çocukları ve genç kadınlar ve erkekler ile birlikte fiziksel egzersizlerde bulunmuş, bazı spor branşlarında eğitim aldıkları görülmüştür (Memiş ve Yıldırım, 2024; Uslu, 2018). Spartalı kadınlar bu sayede diğer şehir devletlerinden ayrıcalıklı ve farklı bir konuma sahip olmuşlar, bedensel olarak kendileri hazır tuttuklarından erkeklerin yanında savaşa da katılmışlardır (Miller, 2004). Bu örnekler göstermektedir ki, antik dönemlerde kadınların spora katılımları ciddi bir problem olarak görülürken, bazı şehir devletlerindeki farklı uygulamalar ile kırılmanın yaşandığı ve ileride yaşanacak toplumsal bir dönüşümün fitilinin de ateşlendiği tarihsel kayda geçmiştir.

Orta Çağ'da spor beden algısı, dönemin dünya görüşü üzerinden şekillenmiştir. Orta Çağ öncesi başarı ve eylemler insan aklının ürünü olarak görülürken, Orta Çağ'da bu anlayış yerini her şeyin Tanrı iradesinin bir yansıması olduğu, insan bedeni, özellikle kadın bedeni, 'günaha ve dünyevi zevklere' açık ve şüpheli bir alan olarak tasvir edilmiştir (Zeigler, 2006). Din üzerinden kadın bedenine baskı kurularak, kadın bedeninin 'Havva'nın ayartısı' özdeşleştirildiğinden bir tehdit unsuru olduğu belirtilmiştir (Guttmann, 1991). Bu nedenle spor ve fiziksel etkinlikler hem kadın hem de erkek için uygun olmayan bir durum olarak belirtilmiştir. Orta Çağ Avrupa'sında spor, yüksek sınıf erkeklerin erişimine açılmış bir alan olarak görülmektedir. Soylu sınıfı için spor; sağlık, egzersiz, statü göstergesi ve siyasi ilişki kurmanın bir aracı haline gelmiştir (Williams, 2008). Kadınların toplumsal konumları spor ile olan ilişkilerindeki sınırları da belirlemiştir. Aristokrat sınıfı kadınlarının avcılık, binicilik, okçuluk ve top oyunlarına katıldıkları, alt sınıflardaki kadınların spor etkinliklerine katılımı ise evlilik yaşı, çeyiz yükümlülükleri ve ev içi sorunlulukları ile doğrudan ilişkili olarak belirlenmiştir (Williams, 2008; Fallows, 2021).

Orta Çağ sporlarında kadının konumunu, sosyal statüsü, kimliği ve dini kurallar belirlemektedir. Bourdieu'nun ifade ettiği gibi, bireylerin içinde

yaşadıkları sosyal çevreleri ve içinde bulundukları sosyal sınıfları, yapacakları spor etkinliğin belirlenmesi ve elde edecekleri sosyal sermayenin miktarı ile doğru orantılıdır (Fallows, 2021).

Viktoria Dönemi'nde ise, kadınlar güçlü bir kadın yönetimi altında bulunmasına rağmen, toplum tarafından 'ahlaklı eş, anne ve evcimen' rolleri çizilerek, hem dini söylem hem de ataerkil uygulamalar ile denetim altında tutulmuştur (Mason, 2003). Kadınların spor yapmaları kimi çevrelerce sağlık ve bedensel güçlenme açısından kabul görürken, doktorlar ve ahlak savunucularına göre, kadının doğurganlığını tehdit ettiği, kadınsı bedene zarar verdiği ve toplumsal cinsiyet düzenini bozduğu gerekçesi ile kabul görmemiştir (Hargreaves, 1993; Corbett, 1997; Constanzo, 2002).

İlerleyen dönemlerde kız okulları ve kadın kolejlerine beden eğitimi ve spor derslerinin dâhil edilmesi, kadın sporunun kurumsal bir dayanak bulmasını sağlamıştır. Kadınlar farklı birçok spor branşı (kriket, jimnastik, çim tenisi, hokey, yüzme vb.) üzerinden görünürlük kazanmışlardır (McCrone, 2014). Sonuçta Viktoria Dönemi kadın bedenine sağlık ve ahlaki gerekçelerle sınırlar çizerken, öte yandan sanayileşme ve eğitimin yaygınlaşmasıyla, kadınların toplumun diğer alanlarında olduğu gibi spor alanında da özgürleşmeye gittiği görülmüştür.

Kadın sporunun Avrupa'daki gelişimi yukarıda anlatıldığı gibiyken, Anadolu'da, siyasi dönemler, kültürel gelişim ve dini yaşam ölçüsünde farklılaşmalar görülmüştür. Avrupa'daki kadın sporunun gelişimine paralel benzerlikte dönüşümler yaşanmıştır. Erken Türk toplumlarında spor, büyük oranda savaşa hazırlık amacı ile güreş, okçuluk, binicilik, cirit, boks, avcılık ve benzer etkinlikler olarak kendini göstermiştir (Fişek, 1985). Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle birlikte toplumsal yapı yeniden şekillenmiş, kadının ve erkeğin toplumdaki rolleri yeniden tanımlanmış, dini kuralları ile eski geleneklerden sentez bir kültür oluşturulmuştur. Selçuklu Devleti'nden Osmanlı Devletine kadar geçen sürede kadının, toplumda 'şehvet uyandıran bir varlık' olarak kodlanarak erkek ile aynı kamusal alanı paylaşması ve spor faaliyetlerinde bulunması kısıtlanmıştır (Türkmen, 1998; Erim, 2007).

19. yüzyıl Osmanlı Devleti'ndeki siyasi gelişmeler sonucu Tanzimat ile başlayan batılılaşma hareketi toplumsal bir dönüşümün yaşanmasını sağlamıştır. Özellikler askeri okullar ve özel eğitim kurumlarındaki batı tarzı eğitim anlayışı, beden eğitimi ve jimnastik derslerinin uyarlanmasını sağlamıştır (Zelyurt, 2013). Modern spor öncelikler Anadolu'da gayrimüslim gruplarda ve ekonomik olarak ayrıcalıklı seçkin sınıflarda kabul görmüştür. Spor kulüpleri, dernekler ve azınlık okulları sporun yayılmasında öncü rol üstlenmişlerdir (Cantek ve Yazar, 2009). Kadının sporunun Anadolu'daki niteliksel sıçrama yaşaması

Cumhuriyet'in ilanı ile gerçekleşmiştir. Cumhuriyet rejimi ile birlikte kadın kamusal alanın öznesi haline gelmiş, 'Cumhuriyet kadını' idealleri ile kadınlara eğitim, spor ve çalışma alanlarında roller verilmiştir. Eski Türk Uygarlıklarında erkek ile aynı alanı paylaşan ve toplumun bir parçası olarak savaşımlara katılan, spor yapan ve yönetimde söz sahibi olan kadın, Türklerin İslamiyet'i kabulü, dinin devlet yönetimindeki etkin konumu ile Osmanlı Devleti'nde kamusal alandaki yerini kaybetmiş, Tanzimat Dönemi batılılaşma politikaları ile tekrar toplumda görünürlük kazanmıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile kadınlar her alanda olduğu gibi spor alanında da kazanımlar elde ederek günümüze kadar çoğalarak ve başarılar elde ederek konumlarını sağlamlaştırmıştır. Bu da onları hem ulusal hem de uluslararası spor müsabakalarında önemli bir aktör haline getirmiştir.

19. yüzyılda sanayileşme, emperyalizm ve erkeklik düşüncesinin spor ile bütünleşmesi, sporu erkekliğin sahnelendiği bir gösteri alanı olan modern olimpiyatların ortaya çıkışına tanık olmuştur. Kadınlar, olimpiyatların yanı sıra amatör ve profesyonel sporlarda finansman, temsil, medyada görünürlük ve karar alma mekanizmalarına erişim sağlamada geri planda konumlandırılmışlardır (Polley, 1998; Miragaya, 2006). 1900 Paris oyunları ile birlikte kadınlara bazı spor branşlarında yer verilmesiyle uluslararası oyunlarda yer alması sağlansa da, IOC (Uluslararası Olimpiyat Komitesi)'nin cinsiyetçi politikalarının devam etmesiyle kadınların atletizm gibi önemli branşlara katılımı engellenmiştir (Hargreaves, 2002). 1789 Fransız İhtilali'nin yaydığı eşitlik, adalet, temel hak ve özgürlük fikri sporda da karşılık bularak kadınların erkekler ile aynı alanda spor mücadelesinde bulunmasının gerekliliğine işaret etmesi, bu alanda değişimi başlatmıştır. Alice Milliat gibi öncü kadınların girişimi ile önce Kadın Dünya Oyunları kurularak, kadınların atletizmde yer alması sağlanmıştır. Bu durum IOC üzerinde baskı yaratmasına neden olmuştur (Hargreaves, 2002; Miragaya, 2006). Kadınların toplumsal görünürlüğünün artmasıyla 1928'den itibaren olimpiyatlardaki sınırlı sayıdaki branşlara katılımı sağlanmıştır. 1991'de IOC yeni yönetiminin kadınların olimpiyatlara katılımının zorunlu hale getirilmesi kararı ile kadınların programlardaki yeri sağlamlaştırılmış, 2012 Londra Oyunları'nda tüm branşlarda mücadele etmeleri sağlanmış ve 'Kadın Oyunları' olarak anılması sağlanmıştır (UN Women, 2012; Schultz, 2018). Günümüz olimpiyat oyunlarına doğru hem kadın sayısı artmış hem de kadınların katıldığı branş sayısında artış görülmüş ve son oyunlarda kadın-erkeğin birlikte katılım sağlayacakları yeni oyunlar da eklenmiştir. Bunun oluşmasında hem ülkelerin değişen siyasi, kültürel ve ekonomik yapıları, hem de kadın hareketlerinin toplumda kadına yönelik baskıyı kırması ve değiştirmesi olmuştur.

Toplumdaki kadın-erkek eşitsizliği kadın hareketlerinin doğmasına neden olmuş, kadınların erkekler karşısında temel hak ve özgürlüklerden yararlanma

isteğini artırmıştır. 1960'dan itibaren öne çıkan kadın hareketlerinin etkisiyle spor alanında daha çok kadının yer alması ve başarı sağlanmış, arkadan gelen kuşağa rol model olunmuştur (Parratt ve Guthrie, 1994). Sporda feminist hareketlerin amacı, kadınların her alanda olduğu gibi sporda da erkeklerle eşit haklara ve imkânlarla sahip olmaları, spordaki erkek egemen yapının sorgulanarak, kadın bedeninin sporda bir baskı nesnesi olmasının engellenmesi hedeflenmiştir. Liberal feministler sporda fırsat eşitliğine odaklanırken, Marksist feministler ise, spordaki erkek egemen yapı karşısında kadının ezilmesine, kapitalist sınıf ilişkilerine ve kadının spora katılmasının tüm yurttaşlar açısından önemine odaklanmıştır. Radikal feministler, erkek egemen spor anlayışının kökten değişmesi yönünde taleplerde bulunurken, sosyalist feministler ise, kadının spor alanındaki ezilmişliğini hem ataerkil kültüre hem de kapitalist üretim ilişkilerine dayandırmaktadır (Parratt ve Guthrie, 1994).

20. yüzyılda modern sporun geniş kitlelere ulaşmasıyla medya; gazete, televizyon, dergiler, radio ve internet sporun görünür olmasında önemli bir görev üstlenmiştir. Fakat burada sporu erkek egemen bir görünüm altında sunmak, kadınları ikinci planda bırakmak, alanda yeni bir sorunu gündeme getirmiştir. Medyanın cinsiyetçi yaklaşımı, kadın sporcuların toplumsal görünürlüğünü maskeleyiği, erkek odaklı bir yayın politikası izlediği görülmüştür. Medya erkek sporcuları 'kahraman, güçlü ve sporun hâkimi' olarak yüceltirken; kadın sporcuları kazandıkları başarıdan öte bedenleri, duyguları, aile rolleri ve kadınsı kimliği üzerinden göstermiştir (Boyle ve Haynes, 2000; Bruce, 2016). Yapılan çalışmalarda erkeklere medyada verilen sürenin kadınlardan daha fazla olduğu, kadın sporcuların büyük başarılar elde etmelerine rağmen hak ettikleri değeri göremedikleri, medyada kadınlara sporcu kimliğinden ziyade kadın olması, özel yaşamı, güzellikleri ve duygusal yapıları üzerinden bir anlatımın tercih edildiği belirtilmektedir (Billings ve ark., 2010; Jones, 2013; Eagleman, 2015).

Medya sadece kadın sporcuların sunumunda değil, kadın medya çalışanlarının alanda yer alış biçimleri, sahip oldukları konumlar, erkek çalışanlara göre iş koşulları ve eşit ücret konularında da cinsiyetçi bir ortama sahiptir. Medyanın spor birimlerinde erkek çalışanların sayıca fazla olması ve önemli görevlerde yer almaları, alandaki kadın erkek eşitsizliğini göz önüne sermektedir (Özsoy, 2008). Günümüze doğru klasik medya ile yeni medya araçlarının farklılığının belirginleştiği, yeni medya araçlarının internet üzerinden yayın yaptığı ve kadınların bu medya ortamında daha fazla yer ve imkân bulduğu görülmektedir. Kadınlar sosyal medya hesapları üzerinden kitle ile doğrudan iletişim kurabilmekte, alanı ile ilgili ürettiği içerik sayesinde daha fazla görünürlük elde etmektedir. Bu kadın-erkek ayrımcılığını bir ölçüde azaltan ve kadının kendini doğrudan ifade etmesini sağlayan yeni bir alan olarak görülmektedir. Kadın sporcuların ve medya çalışanlarının dijital platformlardaki meşruiyetleri,

medya alanının dönüşümünü sağladığı gibi, kadının toplumda ön plana çıkarak rol model olmasını da sağlamıştır.

Bu kitapta sosyolojik kavramsal çerçeve, Bourdieu'nun alan, sermaye ve habitus odağında geliştirdiği kuramsal araçlara dayanmaktadır. Spor ve medya alanı sadece teknik bilgi, fiziksel ve pratğin değil, toplumsal cinsiyet kurallarının, iktidar ilişkilerinin ve görünürlük politikalarının yoğunlaştığı özgül alanlar olarak kavramsallaştırılmaktadır. Spor, yönetim ve medya alanlarının kadınlar açısından eşitsizlikler sahası olarak görülmesi, kitabın sosyolojik kuramsal çerçevesini ilk bakışta feminist kuramlara yaklaştırsa da, feminist kuramların çoğu kültürel temsil ve söylem düzeyinde kalmaktadır. Bu nedenle spor alanının kurumsal mantığını, sermaye dağılımını ve alan dinamiklerini açıklamada kısıtlı kalacağı düşünülmüştür. Kitapta yer verilen konuları bir bütünlük içinde anlatacak kuramın, Bourdieu'nun kavramları olan alan, sermaye ve habitus olduğuna kanaat getirilmiştir. Bu bilgiler ışığında Bourdieu'nun ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik sermayesi temel referans noktasını oluşturmaktadır. *Ekonomik sermaye* gelir ve mülk gibi maddi kaynakları; *kültürel sermaye* eğitim, alanda uzmanlaşma ve kültürel birikimleri; *sosyal sermaye* aile, ağlar, ilişkiler ve arkadaş çevresini; *sembolik sermaye* ise, alanda eyleyicilerin kazandıkları ödül, unvan ve statü gibi tanınma biçimlerini ifade etmektedir. Bourdieu'nun kuramının öteki ayağını *Habitus*, *Illusio* ve *Doxa* kavramları oluşturur. *Habitus*, eyleyicilerin alandaki beğenilerini, eğilimlerini ve eylem şemalarını açıklayan öznel yapıları ve bedenselleşmiş toplumsal deneyimler olarak ifade edilmektedir (Bourdieu ve Wacquant, 2014). *Illusio*, eyleyicilerin alandaki oyunu katılmaya değer bulması; *doxa* ise, eyleyicilerin alada bir sorgulamada bulunmadan alanın değerlerini, normları ve kabuller bütünü olarak tanımlanmıştır. Bourdieu'nun araç çantasındaki bu geniş ve farklı kavramlar spor alanını, medyayı ve bu alanlardaki kadınların deneyimlerini ortaya koymada önemli ve değerli görülmüştür. Spor ve medya alanında kadınların verdiği mücadelenin nasıl gerçekleştiği, hangi sermaye türleri ve habitus yapıları üzerinden kurulduğu, alanın doxasının ve illusiosunun kadınlara ne tür sınırlar çizdiği ya da hangi imkânları sunduğu kavramlar çerçevesinde analiz edilmektedir.

Sonuç olarak, kadınların spor ve medya alanlarında ne yaşadıklarını, alanı nasıl deneyimledikleri, toplumun kadına bu alanlarda bakış açısının ne olduğu, kadının mücadelesini, alanın iktidar yapısını, alan politikasını, alan ilişkilerinin ne olduğu, kadınlarının duygularının ne olduğu ve kadınların alanda nasıl konumlandırıldığı ve hem alana dair hem de alandaki kadınlara dair pek çok bilinmeyeni ortaya koymak kitap için önem taşımaktadır.

1. Kadınların Spora Girişi: Tarihsel Bir Okuma

Kitabın bu bölümünde kadınların spor tarihine girişinin nasıl gerçekleştiği, kadın sporculara yönelik ilk tepkilerin neler olduğu ve tarihsel akış içinde sporda kadın olgusunun nasıl ilerlediği ele alınacak ve tüm yönleriyle sporda kadın olmanın zorlukları ve kazanımları ortaya koyulacaktır. Üç başlık altında işlenecek olan bu kısım, Antik Çağ'da kadınların spor hayatına girişi, Orta Çağ'daki yansımaları ve son olarak 19. yüzyılda sanayileşme ve sporun kurumsallaşması ile kadın sporcuların alandaki durumları ile son bulacaktır.

1.1. Antik Dünyada Kadın Bedeni ve Spor

İnsanın yerleşik yaşama geçmesiyle birlikte sosyal hayatın gelişmesine etki eden bilim, din, sanat ve spor gibi etkinlikler, toplumsal hayatın gelişmesinde ve değişmesinde önemli roller üstlenmiştir (İmamoğlu ve ark., 2018a). Sporun temellerinin Antik Mısır uygarlıklarında atıldığını öne süren görüşlerin (Koca ve ark., 2018) yanı sıra bunu Antik Yunan'a dayandıran görüşler de vardır (Kyle, 2014). Bu dönemlerde sporun erkek egemen bir yapı altında olması ve sadece erkeklerin eğlence alanı haline dönüşmüş olması, kadınların toplumsal hayatın içinde belirli alanların içinde hareket etmesine neden olmuştur. Kadının spora katılması neticesinde, bu davranışını canı ile ödeyeceği, bu yüzden kadın sporcuların erkek egemen alana iştiraklerinin söz konusu dahi olamayacağı en net ifade ve kanunlarla belirtilmiştir. Bandy (2000) bu durumu, dinin toplumlarda hâkim konuma gelmesine ve toplumun kadına yüklediği rollerin değişmesine bağlayarak, kadının spor da dâhil olmak üzere her alandan uzaklaştırıldığını ve sorumluluk alanının sadece 'ev' ile sınırlandırıldığını belirtmiştir. Öte yandan iş bölümünde fiziksel kuvvet gerektiren durumlarda erkekler rol alırken, biyolojik ve fiziksel yeterlilik gerektirmeyen ya da daha hafif olarak tabir edilen işler

kadınlara uygun görülmiştir (Butts, 1955). İnsanın sosyal alanındaki iş bölümü, kadının fiziksel anlamda erkeğe kıyasla yetersiz ve pasif bir nitelik taşıdığı düşüncesini yaratmıştır. Kadınların spora erişmesinin sadece bedensel yeterlilik gerekçesiyle değil, disiplin, itaat ve kontrol odaklı erkek egemen bir iktidar düşüncesiyle sınırlandırıldığını göstermiştir.

Antik Olimpiyat Oyunları Tanrı *Zeus* adına dört yılda bir düzenlenirdi ve “Panhellenik Oyunları” olarak adlandırılan dört spor festivalinin bir parçasıydı. Bu oyunlar; Olimpiyat, Pythian, Nemean ve İsthmian oyunlarıydı. Oyunların her biri bir Tanrı için yapılır ve belirli aralıklarla düzenlenmiştir. Olimpiyat Oyunları Tanrı *Zeus* adına, Elis yakınlarında ve dört yılda bir yapılmıştır. Apollo’nun onuruna düzenlenen Pythian Oyunları her dört yılda bir ve Delphi yakınlarında yapılmıştır. Nemean Oyunları yine *Zeus*’un onuruna her iki yılda bir Nemea yakınlarında oynanmıştır. İsthmian Oyunları ise, denizler Tanrısı Poseidon adına, iki yılda bir Korint yakınlarında düzenlenmiştir (<http://www.ancientgreecefacts.com>). Erkekler için düzenlenen bu oyunların çok sıkı kurallar ile donatılmıştır. Kadınların hiçbir şekilde bu oyunlara girmesine izin verilmemiş ve bu yasağa uymaması halinde yüksek bir dağdan atılarak ölümlle cezalandırılmıştır (Tekin ve Tekin, 2014). Bunun dışında, yabancı ve esirlerin de bu oyunlara katılmaları yasaklanmıştır. Oyunlar esnasında kadın olarak yalnızca Demeter Rahibesi yer almıştır (Şentürk ve Özdilek, 2007: 220). Kadını toplumdan dışlayan bu düzenlemeler, sporun erken dönemlerden itibaren hem cinsiyet hem de yurttaşlık statüsü üzerinden kimlerin bedeninin kamusal olarak görünür olmaya hak kazandığını belirleyen siyasal bir filtre işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır.

Antik Yunan’daki kadınlar, erkekler tarafından belirlenen ev içi rollerle sınırlandırılmış toplumsal kısıtlamalar ile hayatlarını sürdürmüşlerdir. Fakat kadınların spora katılımları bütün şehir devletlerinde aynı uygulama ve kısıtlamalar içermemiştir. Yunan şehir devletlerinden Atina’da bir istisnai durum yaşanmıştır. Kadınlar yarışmalara katılmaktan menedilmiş, buna gerekçe olarak, kadınların fiziksel güçlerinin kamusal alanda sergilemenin uygunsuz olduğu düşünülmüştür. Olimpiyatlarda erkeklerle birlikte yarışmak yerine Tanrıça Hera’nın onuruna düzenlenen Hera Oyunları adı altında genç kadınlar ve evli olmayan kadınlara yönelik atletik etkinlikler düzenlenmiştir. Sadece koşu ile sınırlandırılan bu oyun, erkeklerin koşu mesafesinin altında ve erkek oyunlarından farklı bir zamanda yapılmıştır. Yine erkeklerden farklı giyim tarzı ile yarışlara katılmışlardır. Kadınlar kısa chitonlar (tunikler) giyerek yarışmışlardır. Kazananlara zeytin çelenkleri ve kurban edilen ineğin bir kısmı ödül olarak verilmiştir.

Atina'da genel olarak kadınların spor yapması çeşitli kural ve cezalarla kısıtlanırken, Sparta'da spor, kadınların alması gereken fiziksel eğitim olarak görülmüştür. Sparta'da kızlar ve genç kadınlar erkekler ile birlikte fiziksel egzersize dayanan eğitimlere katılabilmişlerdir. Bu durum Spartalı kadınların güçlü ve atletik bir vücuda sahip olmaları sonucunda daha sağlıklı çocuklar doğuracağı düşüncesinden gelmektedir. Spartalı kadınlar, koşu, güreş, disk atma ve ok atma gibi çeşitli sporlara katılmıştır (<https://library.fiveable.me/ancient-athletics/unit-10>). Laleş Uslu, Spartalı kadınları toplumsal yaşantı içinde spor ve eğitimde erkeklerle eşit fırsatlara sahip olduğunu belirtmiştir (Uslu, 2018: 77). Spartalı kadınların ağır egzersizler yaptıkları ve ev işleriyle pek uğraşmadıkları belirtilmiştir (Memiş ve Yıldırım, 2011). Spartalı kadınlar çeşitli spor branşlarında yarışmaları ve bunu sosyal hayatlarının vazgeçilmez bir parçası haline getirmiş olmaları, erkeklerle aynı mekânı kullanmaları bakımından diğer şehir devletlerindeki kadınlardan hem ayrıcalıklı bir konum elde etmişler hem de özgür bireyler olarak toplumun içinde yer almışlardır (Miller, 2004). Sparta-Atina kıyası, kadının spora katılmasının tekil ve homojen bir deneyim olmadığını, aynı uygarlık içinde bile siyasal, ideolojik ve askeri önceliklere göre kadın bedenine yüklenen anlamların keskin şekilde değişebildiğini göstermiştir. Sparta'nın kadına yönelik eşitlikçi ve cinsiyet dışı davranış yapısı, olimpiyatlarda ilk kadın sporcunun yarışabilmesini ve neticesinde başarı elde etmesini sağlamıştır. Sparta Kralı Agesilaus, erkeklerin övünmelerinden sıkılmış ve kız kardeşi Kyniska'yı at yarışına katılması yönünde teşvik etmiştir. Kyniska Olimpia dört atlı araba yarışını kazanan ilk kadın sporcu olarak tarihe geçmiştir. Diğer kadın sporcular da at yarışlarında başarı elde etmişler, fakat kadınların olimpiyat yarışlarında atletizmin bir parçası olmadığı fikrini pekiştirmişlerdir.

Kyniska'nın olimpiyat oyunlarında elde ettiği başarı her ne kadar toplumsal anlamda kadınların cinsiyetçi yapı karşısında duruşunu ve mücadelesini pekiştirmiş olsa da kadın haklarının genişletilmesi ve yeni kazanımlar elde etmesi açısından bir etki yaratmamıştır (Koichi, 2011). Toplumsal anlamda kadınlar bu başarının ardından hak ve özgürlükler anlamında daha geniş kazanımlar elde edememiş olsa da kadın sporcular arasında daha görünür bir durum kazanmış ve daha fazla kadın sporcunun olimpiyat oyunlarına katılma cesareti göstermesi yolunda önayak olmuştur (Scanlon, 2014). Kyniska örneği, kadın açısından toplumdaki bireysel ve sembolik değeri olan başarıların her zaman yapısal bir dönüşüm yaratmadığı, fakat bu durum sonraki kuşak kadın sporcular için bir 'sembolik referans noktası' yaratarak görünürlük ve rol model olma etkisi taşıdığını göstermektedir.

Diğer bir şehir devleti olan İyonya'da kadınlar, Tanrı *Apollo* onuruna Delian Festivali'ne ve Sparta'da erkek sporcularla sportif egzersizlere katılmışlardır

(Okudan ve İmamoğlu, 2021). Şehirlerin birbirinden farklı nitelik taşıması ve toplumsal yapılarındaki farklılık, kadının sosyal yaşantısındaki rolünü belirlemede etkili olmuştur. Kimi şehir devletlerinde kadın sosyal bir hayatın parçası olarak daha çok rol üstlenirken, kimilerinde ise kısıtlı rol ve alan çerçevesinde sadece ev işleri, çocuk bakımı ve yetiştirilmesi, dini yaşamın gereklerini yerine getirmek ve erkeğin belirlediği çerçeve içinde sorumluluklarını yerine getiren konuma sahip olmuştur. Uygulamada kadına dayatılan bu farklılıklar, kadının alandaki konumunun yalnızca 'kadınlık' meselesi olmasının ötesinde; sınıf, şehir-devlet yapısı, dinsel pratikler ve siyasal örgütlenme biçimleriyle birlikte çok katmanlı bir toplumsal inşa süreciyle ilişkilidir.

Şehirlerin etkileşimde bulunması, kadının sosyal yaşamını sorgulamasında etkili olmuş, olimpiyat oyunları ile belli ölçüde kazanımlar elde etmiştir. Kadın sporcular, erkeklerle aynı spor organizasyonlarını ve mekânları paylaşmasa da sporun içinde olmak istemiş ve toplumsal dönüşümün sağlanmasında rol oynamıştır. Olimpiyatlara katılım sağlayan ve oyunlarda başarı elde eden kadınlar, diğer kadınların rekabet ruhuna sahip olduklarını ve fiziksel yeterliliğe uygun olduklarını göstermişlerdir. Bu durum Yunan toplumlarında kadının sosyal hayattaki yerini sorgulamasında ilk adımın atılmasını sağlamış ve toplumsal dönüşümün kıvılcımlarını oluşturmuştur. Bu tarihsel yolculuk, kadınların spora katılımının sadece pasif bir kabulleniş değil, simgesel bir direniş ve toplumsal cinsiyet rejiminin sınırlarını aşındıran bir mücadele alanı olarak okunması gerektiğini göstermiştir.

1.2. Orta Çağda Beden, Günah ve Denetim

Erken Orta Çağ'da spor etkinlikleri ve beden eğitimi hakkında bir fikir sahibi olabilmemiz için, bu dönemde yaşayan toplumların kendi dünyalarını nasıl değerlendirdikleri ve toplumsal bir duruş olarak kendilerini nerede konumlandıklarını anlamak gerekmektedir. Orta Çağ öncesi hâkim olan yaygın görüşün, olayların ve başarıların insan aklının ve iradesinin bir ürünü olduğu yönündeki Greko-Romen görüşü olduğu görülmektedir. Orta Çağ'da bu görüş reddedilerek insan aklının ürünü olan olay ve başarıların Tanrı'nın kontrolüne geçtiği ve Tanrı'nın isteği dışında hiçbir şeyin var olamayacağı düşüncesi hâkim olmaya başlamıştır. Böylece dünya tarihine evrenselci bir bakış açısı hâkim olmuştur. Tanrı'nın tüm insanlara eşit olduğu fikri yayılmıştır. Bu yüzden insanların görevi Tanrı'nın kendileri için belirlemiş olduğu görevleri yerine getirmek ve Tanrı'nın yarattığı şey için öngördüğü amaçları gerçekleştirmektir. Bu nedenle insanların Tanrı'nın kendileri için belirlediği kaderci yaşam anlayışından korkarak yaşamaları anlaşılabilir bir durumdur. Toplumdaki bu düşünsel dönüşüm, bedeni özerk bir alan olmaktan çıkarak,

Tanrı'ya ait bir emanet olarak görülmesine ve dolayısıyla sporun, oyunun ve eğlencenin dini denetim altında şekillenmesine ortam yaratmıştır.

Orta Çağ'da hâkim olan din anlayışı nedeniyle insanlar, ruhsal refahları konusunda günahkâr bir bedenın işlerinden çok daha fazla endişe duymuşlardır. Bu durum ilk Hristiyanların insanların ahlaki yenilenmesini önemli bir hedef olarak görmesine neden olmuştur. Ruhsal işlerin Tanrı'ya ait olduğu, bedensel meselelerin dünyaya dolayısıyla Şeytan'a ait olduğu düşünülmüştür. Din fanatikleri tarafından aşırıya götürülmüş olan yaşam tarzı çilecilik olarak isimlendirilmiştir. Çileciliğin amacı, dünyevi zevk ve arzulardan kaçınmak, onları bastırmak ve gerekirse çile çekmek olmuştur. Bu nedenle ilk kilise mensuplarının beden eğitimi ve antrenman fikrine karşı oldukları inancı hâkim olmuştur (Zeigler, 2006:5). Toplumda yaratılan bu çileci anlayış, özellikle de kadın bedenini 'günahın kaynağı' şeklinde kodlayarak, kadınların spordan dışlanmasını ahlaki bir gereklilik olarak meşrulaştırmıştır.

Allen Guttmann ise, *A Histor of Women Sports* (1991) kitabında kadın bedeni üzerindeki dini baskıyı şu cümlelerle ifade ediyor:

Hristiyanlığın baskın çileci geleneği, özellikle de kadın bedeni konusundaki olumsuzluk, spor tutkusuna karşı da bir engel oluştuyordu. Çoğu ilahiyatçının zihninde, bedenın ayartıları en kıskırtıcı şekilde "Havva'nın kızlarında" mevcuttu. İlahiyatçıların sıklıkla patristik ve ortaçağ Hristiyanlığının çileciliğini ve kadın düşmanlığını inkâr etmeye ya da en azından en aza indirmeye çalıştığı çağımızda, atletik kadınların gösterisinin Augustine ve onun aziz halefleri için kesinlikle anathem olduğunu unutmak kolaydır (Guttmann, 1991: 42).

Orta Çağ'da kadınlar üzerindeki baskının temel nedenlerinden biri olarak görülen Hristiyanlık anlayışı, kadının toplumsal alanda görünürlüğünü sınırlandırmış ve yaşamını ev içi rollerle çerçevelemiştir. Dini açıdan erkekler için dahi uygun görülmeyen spor etkinlikleri, kadınlar için yasaklanmış ve çeşitli baskılarla engellenmiştir. Ortaya çıkan tabloda, kadın bedeninin hem dini söylemlerle hem de toplumsal pratikte 'kontrol edilmesi gereken bir tehdit unsuru' şeklinde konumlandırıldığı ve sporun bu kontrol mekanizmasının önemli araçlarından biri haline geldiğini göstermektedir.

Guttmann'a göre, Orta Çağ kadınları Havva'nın cinselliğinin ebedî utancını tertemiz yaşamıyla telafi eden 'Bakire'ye öykünerek dua etmek için başlarını eğip dizlerini bükmüşlerdir. Aşırı dindar kadınların çoğu bedenlerini aşılamış ve kendilerini dua ederek hareketsizliğe adanmışlardır. Sağlam bir sağlık, arzu edilen bir şey olmaktan çıkmıştır (Guttmann, 1991: 43).

Orta Çağ kadının sosyal yaşamdaki yerine bakacak olursak, kadın kendi hayatının öznesi konumunda değildir. Kadınların hayattaki rolleri kilise

ve aristokrasi tarafından belirlenmiştir. Kilise, hayatın anlamı ve insanın toplumdaki yeri konusunda genel bir tablo çizerken, aristokrasi ise toplumun sınıflara ayrıldığı feodal sistemde herkesin sahip olduğu konumda kalmasını sağlamıştır.

Geç Orta Çağ'da dinî mekânlar olan rahibe manastırlarında ve saraylardaki kadınlar, ifade özgürlüğünde yeni haklar elde edip ve erkekler tarafından daha fazla kabul görürken, soylu sınıfını oluşturan burjuvazi kadınları ise, yenilenen kısıtlamalarla karşılaşmıştır.

Kadının Avrupa ve özellikle İngiltere'deki sosyal yapı içindeki konumu, ekonomi içindeki payı ve dinî yapının kendisine biçmiş olduğu toplumsal rolleri göz önünde bulundurulmalıdır. Kadın, erkek egemen toplum içinde çok fazla rol alamamış, sosyal hayatın önemli bir parçası olma yolunda çeşitli yasak ve uygulamalarla geri plana itilmiş ve kadına hak ettiği değer verilmemiştir. Fakat zamanla toplumsal yaşamın her alanında değişimler meydana geldikçe, kadın da toplumsal yapının kendisine biçmiş olduğu değerlerin dışına çıkma arzusu göstererek kendini tüm olumsuzluklara rağmen var etmiştir. Tarihte kadınların sporla ilişkisine 'yasaklara itaat eden pasif özneler' şeklinde değil, kendisinden bağımsız kendisine çizilen sınırlara rağmen yeni özgürlük alanları yaratmaya çalışan aktörler olarak bakmak gerekmektedir.

Orta Çağ Avrupa'sında spor, toplumun üst sınıfı için sağlık, egzersiz, sosyal etkinlik ve antrenman anlamı taşımaktadır. Sosyal yaşamın önemli bir parçası hâline gelen spor, soylular için iyi ilişkiler kurmanın, komşuluğu ve otorite ilişkilerini güçlendirmenin bir yöntemi olarak görülmektedir. Seçkin sınıfın üyeleri için bedeli ödenmeye değer olan spor; zaman, emek ve maddi imkânlar açısından pahalı görülmektedir. Siyasi ve kültür açısından sporun birçok kullanım ve anlam içermektedir. Spor, Orta Çağ'da dikkatli kullanıldığında ve spor aracılığıyla doğru ilişki kurulduğunda kişiyi gücün merkezine taşıyabilecek bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Spor, bu dönemde sadece bedensel bir etkinlik değil, seçkin erkeklerin arasında ittifakların, ortaklıkların kurulması, hiyerarşilerin pekişmesi ve iktidarın temsil edilmesi bakımından stratejik bir sermaye alanı olarak işlev görmektedir.

Ancak spor, toplumu salt eğlendirme işlevi dışında çok daha fazla anlamlar içermiştir. Spor, seçkinler sınıfı için muazzam bir sosyo-politik ve ekonomik değere sahip olmuştur. Erken dönem Tudor Hanedanlığı dönemindeki soylu erkekler için spor, son derece önemli bir siyasi ve sosyal rolü olan 'ölümcül ciddi bir oyun' olarak görülmüştür (Starkey, 1990: 98). Sporun soylu sınıf erkekleri arasındaki ilişkileri geliştirmede hem de aralarındaki rekabeti ortaya çıkarmada önemli rolü olmuştur. Ortaya çıkan bu durum her düzeydeki soylu sınıf için geçerli olmuştur. Yerel düzeydeki rekabet yerel bölgenin ötesine geçerek saray

mensupları ile hükümdar arasında kurulan ilişkiyi etkileyebilmiştir. Spor hem hükümdarın imajını desteklemek hem de soyluların siyasi oyunda yer alabilmesi için siyasi bir araç olarak büyük önem taşımıştır (Williams, 2008: 28). Spor, gücün erkekler arasında dolaşıma girdiği, kadınların ise genelde ‘simge’ veya ‘seyirci’ konumunda bırakıldığı cinsiyetçi bir alan niteliği taşımıştır.

Modern öncesi dönemlerde spor, özellikle de kamusal alandaki seyirlik spor etkinlikleri, normatif bir bakış açısıyla erkekler için düzenlenmiştir. Sporcular ve seyirciler erkeklerden oluşmuştur. Oyunların çok azında kadınların katılımına izin verilmiştir. Dolayısıyla spor, cinsiyetçi ayrımın önemli bir göstergesi olarak yer almıştır (Fallows, 2021: 167). Bu durum, sporu kamusal alanda ‘erkekliğin sahnesi’ konumuna getirirken, kadınların alanda ya tamamen dışlandığı ya da seyirci, süs, erkeği destekleyici figür olarak kabul edildiği bir cinsiyet rejimini yeniden ortaya çıkarmıştır. Toplumun genelinde cinsiyet rolleri açık bir şekilde tanımlanmıştır ve birçok alanda olduğu gibi bu durum spor içinde geçerli olmuştur. Dönemin önemli sporlarından biri olarak görülen mızrak dövüşü, sadece erkekler tarafından yapılmıştır ve kadınlara sınırlı sayıda ve sınıfa göre seyretme imkânı tanınmıştır. Mızrak dövüşünün güç gerektiren ve dövüş becerisine sahip olma durumu erkeklere özgü bir spor olarak nitelendirilmesine neden olmuştur. Kadının toplumsal yapı içinde rolünün sınırlarla belirlenmiş olması, sporun erkeklere özgü bir etkinlik olarak algılanmasına neden olmuştur. Kadınların önündeki siyasi ve dini engeller, sporda uygun görüldüğü ölçüde seyirci kalabilmesini sağlamıştır. Kadınlar, ‘aşık şövalyeleri geleneksel olarak cesaretlendirmeleri beklenen’ turnuva seyircileri olarak yerini almıştır. Fakat o dönemde spora sadece erkek yöneticiler ilgi duymamış, kadın yöneticiler de gözlemci olarak spora ilgi duymuşlardır. Kadınlar mızrak dövüşünde olduğu gibi, okçulukta da sahanın dışında kalmışlar, sadece rütbe ayrıcalığına sahip olan kraliyet kadınları katılabilmişlerdir. I. Elizabeth’in tatar yayı becerilerinden dolayı fazlasıyla takdir edildiği ve övüldüğü belirtilmiştir. Kadınlar, avcılık, binicilik ve diğer spor aktivitelerine katılım sağlayabilmiştir (Williams, 2008:408). Her ne kadar spor erkek ve kadın alanlarının ayrımında önemli bir araç gibi görünse de, top oyunları saray ve aristokrat çevrelerinde kadınlarında katılım gösterebileceği oyunların başında yer almıştır. Bu oyunlara örnek, beyzbol ve kricketle ilişkili olan stoolball olmuştur. Tenis ve aristokratik top oyunlarının idealize edilmiş bir şekilde erkeklere ait olduğu bilinse de 15. yüzyıl başlarında Margot adında genç bir kadın tenis oyuncusunun Paris’teki tenis kortlarında erkek oyuncularla düzenli olarak müsabaka yaptığı ve onları yendiği belirtilmiştir. Avcılık aristokrat kadınların katılabildiği başka bir etkinlik alanı olmuştur. Her ne kadar erkeklerle aynı koşullar altında avlanmaya sahip olmasalar da hangi hayvan türlerini avlayabilecekleri, ava nasıl katılabilecekleri ve ne tür kıyafetler giyebilecekleri belirli kural ve yasaklarla düzenlenmiştir.

Fiziksel aktivitenin dışında zihinsel bir niteliğe sahip olan iskambil kâğıtları ve satrancın spor olarak görülüp görülmemesi tartışmalı bulunsa da kadın ve erkeklerin birlikte ve eşit şartlarda katılabilecekleri bir başka oyun örneği olarak kabul görmüştür (Fallows, 2021: 168). Bu örnekler, spor alanlarında kadınların çoğunlukla pasif ve seyirci konuma itilmesine rağmen, belirli alanlarda (avcılık, top ve masa oyunları) cinsiyet sınırlarının kısmen genişletildiği ve kadınların sınırlı da olsa, sportif özneleşme deneyimleri yaşadığını göstermiştir.

Akdeniz ülkelerinde aile kontrolünde geçen bir yaşamdan sonra kadınların erken yaşlarda evlenmeleri söz konusu olduğundan, kadınlar spor ve oyunlara yeterli sayıda katılım gösterememiştir. Kuzey Avrupa ülkelerinde ise, bunun tersi bir durum söz konusu olmuştur. Kadınlar kendi çeyizlerini kazanmakla sorumlu olmaları, evlenme yaşının daha geç olması, evlenme oranlarının düşük olması ve kadınların ev içi sorumluluklarda daha özgür olmalarından dolayı spor ve oyunlara katılım sağlayabilmişlerdir. Bu durum kadınların spora katılımının yalnızca dinî söylemlerle değil, aynı zamanda aile yapısı, evlilik yaşı, ekonomik sorumluluklar ve kültürel normlarla birlikte şekillenen karmaşık bir toplumsal pratik olduğunu göstermiştir.

Sporu erkek ve kadın arasında belirgin bir şekilde ayıran bir erkeklik performansı olarak görülen dövüş sporlarında, çok az sayıda kadın atletik performans sergilemiş olsa da, dövüş sporları genel olarak erkeklerin sert oyunlara ve müsabakalara katıldığı bir alan olarak görülmüştür (Fallows, 2021: 169). Orta Çağ döneminde bir kadının toplum içinde kendi kişiliğini riske atmadan oynayabileceği birçok spor aktivitesi görülmüş, fakat oynanan oyunların erkeklerin oynadığı oyunlardan sayıca çok az olduğu belirtilmiştir. Kadınların oyunları, tabure topu, yuvarlak top, sopalı top oyunları ve masa oyunları olarak belirtilmiştir (<https://discover.hubpages.com>).

Sonuç olarak, Orta Çağ'ın ilk dönemlerinde erkekler için olduğu düşünülen spor, kadınlara spor yapmaları ve sosyalleşmeleri için alan bırakmamıştır. Gerek dinî yaptırımlar gerekse siyasi ve sosyal baskılar kadının hareket alanını daraltmış, erkeklerle aynı ortamı paylaşma ve aktivite yapma olanağını kısıtlamıştır. Toplumsal baskı ve cinsiyet ayrımına maruz kalan kadınlar, kendilerine alan yaratarak ve var olan algıyı değiştirerek spor yapmaya başlamışlardır. Sınıfsal farklılıklar kadının sosyal çevresi ve yaşadığı ortam, yaptığı sporun belirlenmesinde etkili olmaktadır. Aristokrat sınıf kadınları elit sporlarla ilgilenirken, işçi ve köylü kadınlar ise kendi sosyal çevrelerinin oyunlarına eşlik etmişlerdir. Kısacası Orta Çağ sporlarında sosyal statü, sporun çeşitlenmesinde rol oynamıştır. Bourdieu'ye göre, premodern Avrupa'da insanların yaşadığı sosyal çevre ve akran gurubuna uygun spor aktivitelerine katılması ya da toplumda baskın olan sınıfın yaptıklarına özenip onu taklit

etmesi, ‘sosyal sermaye’ olarak adlandırılan şeyi elde etmenin bir yoludur (Bourdieu, 2011:85). Orta Çağ’da kadınların spora katılmaları, cinsiyet, din ve sınıf ekseninde görülen çok katmanlı eşitsizlik rejimi içinde şekillenmiş; spor, kadınlar için sadece bedensel bir aktivite olmanın ötesinde, aynı zamanda sosyal sermaye üretme imkânı ile dışlanma riskinin iç içe geçtiği bir alana dönüşmüştür.

1.3. Viktoria Dönemi ve Kadın Sporu

Victoria Dönemi’nde kadına bakış açısı, kadının sosyal konumu ve kadının spor aktivitelerine katılımı geniş bir yelpaze sunmuştur. Orta Çağ Avrupa’sında etkili olan Hristiyanlık öğretileri ve İncil’in farklı yorumlanması nedeniyle kadın bedeni hor görülürken, erkek bedeni ilahlaştırılmıştır. Kadınlar, erkek egemen kültürün baskısı ve dinin dayattığı ahlak kuralları nedeniyle sosyal yaşamın sadece ev ile ilgili kısmında rol almıştır. Kadın ev işleri ve anneliğin getirdiği sorumluluklarla donatılmış bir hayat tasviri içine sıkıştırılmıştır (Taşdelen ve Koca, 2015:206). Bu bağlamda Victoria Dönemi’nden alınan kadınlık imgesinin tarihi kökeninin ve sporla kurulan ilişkisinin baştan itibaren ‘sınırlı ve denetimli’ kodlarla şekillendiğini göstermiştir.

Victoria Dönemi’nde yaratılan kadın imajı Kraliçe Victoria’nın beden algısıyla ifade edilmiştir. O, yönetimi ele aldıktan sonra elde ettiği başarıların yanı sıra aile yaşantısı ile de adından söz ettirmiş, İngiliz kültürüne kazandırmış olduğu değerler ile tarihin sayfalarında kendine yer açtırmıştır. Bu dönemde yönetenin bir kadın olmasına rağmen, geçmişten gelen ataerkil İngiliz toplumsal yapısı, kadının toplumda rol alması ve gücü elinde bulundurması durumuna pek alışmamıştır. Buna karşın, kadının üzerinde hâkimiyet sağlayarak, kadın bedeninin erkek tahakkümü altına alan bir düşüncenin var olmasına sebep olmuştur. Katı kurallarla oluşturulan cinsel ahlak kuralları, kadınlara dayatmalarla benimsetilmiş ve kadınlara karşı kullanılan bir durum yaratılmıştır (Mason, 2003: 3). Böylece, bir kadın hükümdarın varlığı paradoksal olarak erkek egemen düzene karşı durmak yerine, kadın bedenini daha sıkı ahlaki ve cinsel denetim altında tutan bir ‘rol modeli’ ideolojisi yaratmıştır.

Victoria Dönemi’nde kadın bedenine yüklenen anlam ve yaratılan kadın imajı, evde iyi bir eş olma ve çocuklara karşı sorumlu bir anne rolleriyle ilişkilendirilmiştir. Kilisenin baskıcı yapısı ve sosyal hayattaki kadına karşı olan sert tutum, Rönesans Dönemi’nin getirdiği özgür düşünce anlayışı ve hümanizmle yumuşatılmıştır. Fakat var olan katı tutum Victoria Dönemi boyunca devam ederek, kadına karşı yaratılan ahlak anlayışı, erkek karşısındaki bedensel güçsüzlüğü, ev içindeki annelik ve eş anlayışı ve cinsel kimliği zamanla değişimin etkisine girmiştir. Kamusal alanda kadın ve erkek iş bölümü ile

birbirinden ayrılmıştır (Taşdelen ve Koca, 2015: 209). Orta sınıfın çoğu kadın üyesi ‘evcimenlik kültü’ne bağlı kalmaya devam ederken, işçi sınıfı kadınları ev işlerinde ve ev dışında fiziksel olarak çalışmakla zaman geçirdiklerinden spor yapmak için boş zaman ve enerji bulamamışlardır (Guttmann, 1991: 106). Kamusal alanda uygulanan iş bölümü, kadınların spor ile kurdukları bağı hem sınıfsal hem de cinsiyete dayalı bir eşitsizlik rejimi içine koyarak, kadınların spor yapma imkânını ayrıcalıklı bir azınlığın deneyimine dönüştürmüştür.

18. yüzyıl İngiltere’inde köklü değişiklikleri beraberinde getiren Sanayi Devrimi, Orta Çağ Avrupa’sında sosyal hayat ve iş yaşamının dışında tutulan kadının hayatında önemli dönüşümler sağlayarak, kadının ev ortamından kamusal alana geçişine ve çalışma ortamı olan fabrikalarda çalışmasına imkân tanımıştır. Kısa çalışma saatleri ile iş yaşamına adapte olan çoğu evli kadın, ev içi sorumlulukları da aksatmadan sosyal yaşamın ortak aktörleri haline gelmiştir. Kadınlar düşük ücretle iş yaşamında erkek karşısında var olma mücadelesi vermişlerdir. İngiliz bilim insanları ve John Stuart Mill gibi toplumcu yazarlar, kadın ve erkeğin toplumda eşit haklara sahip olması gerektiğini dile getirerek, toplumda yaratılan kötü kadın imajının değişmesine olumlu yönde etki etmişlerdir (Taşdelen ve Koca, 2015:206). Sanayi Devrimi, kadınları kamusal özne ve ekonomik aktörler haline dönüştürerek sporla ilişki kurabilecekleri yeni zaman ve spor mekânlarının da zeminini hazırlamıştır.

Kamusal alanın paydaşları haline gelmeye başlayan kadınlar, spor alanında da kendilerine yer açmaya başlamışlardır. Jennifer Hargreaves’e (2002: 54) göre, kadın sporunun Victoria Dönemi ile birlikte ivme kazanarak geliştiği ve spor tarihini oluşturduğu belirtilmiştir. Kadının sosyal yaşamının belirli kurallarla ve dinî yaptırımlarla sınırlandırıldığı Victoria Dönemi düşüncesi, her ne kadar ilk dönemler kadını spordan dışlamış olsa da sonrasında kadınlara belirli sınırlar ve bazı spor branşlarında katılım sağlayabilecekleri yönünde tutum değiştirmiştir.

Kadınların spor yapması üzerine yapılan spekülasyonlar ve söylemler, kadın sporunun ilerlemesini engellemiş ve kadınların spor yapma motivasyonunu bozmuştur. Bu dönemde iki görüş hâkim olmuştur. Birincisi, kadınların spor yapmasının gerekliliğini savunanlar; fiziksel aktivitenin kadın sağlığı açısından önemli olduğu ve kadınların hastalanmamaları için spor yapmalarının gerekli olduğunu ortaya koymuşlardır. İkincisi ise, bunun aksini savunan karşıt görüşte yer alan tıp doktorları, Victoria düşüncesine uygun olarak, kadınların ahlaki açıdan üstün, erdemin ve cinselliğin doğal temsilcileri olduklarını belirtmişlerdir. Kadınların spor yaparak bedenlerini gereğinden fazla zorladıkları, çocuk yapma becerilerini tehlikeye attıkları ve topluma karşı sorumlu olan kadınların bu ahlaki görevi yerine getiremeyeceklerini savunmuşlardır (Corbett 1997).

Victoria Dönemi'nde kadınların spor yapmasının önündeki tek engel bunlar olmamıştır. Kadının kamusal alanda olmasından rahatsızlık duyan din adamları ve kadınları kendilerine rakip gören erkekler, cinsiyetçi söylemlere kadın erkek arasındaki fiziksel farklılıklara değinmişlerdir. Toplumun çoğunluğundaki baskın görüş, kadının fiziksel ve ruhsal olarak erkeklerden olduğu ve bu farklılıkların doğuştan geldiği kanaati göstermiştir. Bu görüş sosyal yapının cinsiyete dayalı gerçekleşmesine neden olmuştur. Kamusal alandaki erkek egemen olgunun pekişmesi ile kadınlar ev içi işlerle ilgilenen, çocukların yetişmesi ve eğitimiyle meşgul olan, itaatkâr, dindar ve fiziki olarak hassas bireyler olarak sosyal yaşamlarına devam etmişlerdir (Constanzo, 2002). Yapay şekilde ortaya çıkarılan bu tartışmalar, tıbbın ve bilimin 'tarafsız bilgi' olmaktan ziyade, kadınların spor yapmasına engel olan ideolojik bir söylem aracı olarak işlediğini ve biyolojik farklılık argümanlarının toplumsal cinsiyet rejimini meşru kılmak için kullanıldığını göstermiştir.

Victoria Dönemi doktorları, kadının aşırı fiziksel egzersizler sonucu sağlık sorunu yaşayacağını, iç organlarının hasar göreceğini, sınırlı enerjiye sahip olmaları nedeniyle kısırlık yaşayacakları ve çocuk doğurmak ve yetiştirmek için gerekli olan gücü kendilerinde bulamayacaklarını savunmuşlardır (Lumpkin vd., 2003). Öte yandan kadının spor yapmasıyla toplumsal yaşamda da olumsuz anlamda değişikliklerin olacağını düşünenler ve bu durumdan korkarak kadının spor aktivitelerine katılım göstermesine karşı çıkanlar olmuştur. Bunlar, kadınların aşırı tempoda yaptıkları egzersizlerin toplumda var olan kadın ahlakına zarar verdiğini, beden yapısını bozacağını ve daha da ileri giderek kadının doğurgan özelliğinin ortan kaldırılacağı yönünde fikir beyan etmişlerdir (Constanzo, 2002). Bilimsel anlamda spekülatif açıklamaların çok fazla olduğu Victoria Dönemi'nde, bir başka bilimsel dayanakla sunulan açıklama, yine bu alanda çalışan doktorlardan gelmiştir. Kadının doğuştan sahip olduğu kasların spor yaparak belirli bir seviyeye kadar gelişebileceği, bu kasların çocuk doğurmada gerekli olduğu, kadının aşırı egzersiz yapması durumunda ise şiddetli fiziksel ve zihinsel etkinliklerin kendisine zarar verebileceğini savunmuşlardır. Bu ve benzeri olumsuz düşüncelerin öne sürülmesi ve destek bulması, kadınların spor yapmasının önüne geçerek sporda ilerlemelerini yavaşlatmıştır (Corbett, 1997). Bu dönemin başka bir iddiası ise, bisiklete binmenin kadınları fuhuş yapmaya yöeltebileceği ve bisiklet sporunun kadınların gücünü aşan bir aktivite olduğu için doğum yapmalarına engel olabileceği yönündedir. Bu sporun kadınlarının masumane karakter yapısına zarar verebileceği, olağan dışı bir durumla genç bir kadını tanımadığı bir adamın kollarına düşürerek korkunç sonuçlar doğurabileceği düşüncesi de ortaya çıkmıştır (Hargraves, 1993). Burada spekülasyon yaratan ve cinsiyetçi nitelikteki söylemler, hem kadının doğurganlık kapasitesini 'ulusal bir görev'e indirgemekte hem de

spor alanlarını kadınlar için ahlaki tehlike, beden açısından ise riskli bir mecra şeklinde kodlayarak kadınların spora fiili katılımını sınırlandırmaktadır.

Gelinen noktada temel soru kadın sporu nasıl gelişti ve hangi sporları yaparak sporda gelişimine devam etti? Kadın sporları modern öncesi dönemden modern döneme nasıl dönüştü? Bu soruların muhatabı olan dönemin aydınları, araştırmacıları fikirlerle tezlerini ortaya koymuşlardır. Materyalist tarihçiler, kadın sporunun dönüşümünün arkasındaki mutlak gücü endüstriyel kapitalizme bağlarken, Weber'den etkilenmiş olan idealistler ise, kadın sporunun evrimini 17. yüzyıldaki bilimsel devrimin endüstriyel kapitalizmi, sporu ve modern dünyanın bütün bileşenlerini şekillendirdiğini düşünce olarak ortaya sürmüşlerdir. Antik Çağ'dan Rönesans'a kadar değişen ekonomik, politik, sosyal yapı insanların daha fazla boş zamana sahip olmasını sağlamıştır. İnsanlar bu boş zamanlarını düğünler, festivaller, bayram kutlamaları, panayırılar ve kilise bayramlarında göstererek değerlendirmişlerdir (Guttmann, 1991: 68).

Kadınların spor yapması için gereken değişimin tohumları elit okullarda ve kolejlerde başlamıştır. İngiliz ve Amerikalı kadınlar, ilk başlarda çekingen davranmışlar; fakat sonrasında daha büyük bir özgüven sağlayarak kız çocuklarının ve kadınların beden eğitimini kontrol altına almışlar ve jimnastikten spora geçişin öncüler olmuşlardır (Guttmann, 1991: 106). İngiltere'de üniversitelerdeki reformcu eğitimciler öğrenciler üzerine yaptıkları çalışmalar neticesinde, fiziksel ve zihinsel sağlık arasında önemli bir ilişkinin olduğunu ortaya koyarak kadının yükseköğrenim görmesine karşı olan düşüncelerin aksine, fiziksel farklılıkların biyolojik belirleyicilerden ziyade kültürel yasalara uyumla daha çok ilişkili olduklarını savunmuşlardır. Yeni kurumlar, kadınların egzersizlerle daha güçlü olacaklarını, zayıf oldukları argümanını çürüteceklerini kanıtlamaya çalışmışlardır. 1870'lerden itibaren ilk kadın kolejlerinin de kurulmasıyla birlikte spor, üniversite yaşamının vazgeçilmez parçası haline gelmiş ve giderek düzenli yapılan bir programa kavuşmuştur. Kriket ve kır koşuları kadınların yaptıkları aktivitelerin başında gelirken, 1850'lerden itibaren devlet okullarındaki düzenlemeler sonucu başlatılan organize oyunlar neticesinde, üniversitede spor daha sistematik bir yapıya kavuşmuştur (McCrone, 2014: 23). 1870'lerde öğrenciler jimnastiğe ilgi duyarak, birbirlerinden atlama, ip merdivene tırmanma, eskrim ve el sallama gibi sporlar öğrenmişlerdir. Çim tenisi yeni bir spor olarak Girton kadınların ilgisini çekmeyi başarmıştır. Her ne kadar bu sporu yapmak için uygun saha koşulları olmasa da 1873'te öğrencilerin girişimleri sonucu okul yemekhanesi önündeki çimlerde müsabakalar oynanmaya başlanmıştır. 1878'e kadar iki kulüp kurulmuş ve akabinde çakıl kortlar inşa edilerek gelişim göstermiştir. Akademik hayatta yükselen kadın hırsı ve her türden kulübün kurulması, kadınları daha ve güçlü egzersizleri yapmaya teşvik etmiştir. Vücut uygunluğu ve taşıdığı

riskler hokey sporunun başlamasını 1890'ların sonuna itmiş ve ardından çim tenisi ve hokey kulüpleri kurulmuştur (McCrone, 2014: 27-29). Elit eğitim kurumları hem kadın bedeninin güçlenmesini hem de sporun kadınlar için meşru bir etkinlik haline gelmesini sağlayan öncü bir rol oynamıştır.

1900'lü yıllara gelindiğinde su sporları kadınların hayatına girmiştir. Eski öğrenciler ve kolej dostlarının desteğiyle su havuzu açılmış ve öğrenciler bu sporla birlikte yeni bir spor kulübüne kavuşmuşlardır. 1907 yılından itibaren hem kolejler hem de üniversiteler arasında müsabakalar düzenlenmiştir. Aynı anda birçok üniversitede spor aktiviteleri ve buna bağlı olarak spor kulüpleri kurulmuş olsa da üniversitelerin yerleşim alanları ve çevresel koşulların farklılığı sporların da farklılık göstermesine etki etmiştir. Oxford'da spor aktiviteleri çeşitlilik göstermiş ve su sporu olarak kayıkçılık ön plana çıkmıştır. Ayrıca tenis, hokey ve lakros sporlarında hem kolej oyuncularının hem de üniversitedeki en iyi kadın oyuncuların bir araya gelerek oluşturdukları birleşik kadın kulüpleri kurulmuştur.

Hokey ve tenisten farklı olarak, salon öğrencilerinin ilgisini çeken sporlar; yüzme, pateni lakros ve bisiklet binmenin de yer aldığı birçok aktivite olmuştur. Bisiklet binme de hokey gibi zor izin alınan sporlardan biri olmuştur. Bisiklet yaralanmaları, kırıklar, sıyrıklar ve bilek burkulmaları gibi olumsuz durumlar ve öğrencilerin nerede ve ne zaman bisiklet sürebileceklerine dair kısıtlamalara rağmen, 1895 yılında kadın öğrenciler tarafından bisiklet kulübü kurulmuştur (McCrone, 2014: 41). 1890'ların başlarında kadın öğrencilerin erkek oyunlarına ilgi duyması ve bu oyunları oynama fikrinden rahatsızlık duyan ebeveynlerin ve halkın olumsuz tavırlarına karşın, kanunlar ilk günden itibaren kriket ve hokeyi, sonunda okçuluk, tenis ve yüzmeyi de kapsayan bir fiziksel egzersiz programını teşvik etmiştir. Bunun yanı sıra okulda bünyesinde su topu, can kurtarma, dalış, yürüyüş, koşu, atletik sporlar, İsveç jimnastiği, tenis, golf, bisiklet binmek, rounders, beşler, hokey, kriket, lakros ve netbol gibi spor dallarını içeren 18 dönümlük bir oyun alanı, sekiz tenis kortu ve kriket pavyonu bulunmaktadır (McCrone, 2014: 77). Buradaki spor çeşitliliği, kadınların spordaki durumlarının 'istisnai' birkaç faaliyet olmanın ötesine geçerek, çoklu spor pratikleri üzerinden daha kalıcı ve eşitlikçi bir spor kültürü inşa etmeye başladıklarını kanıtlamaktadır.

19. yüzyılın sonlarını bulan kız öğrenciler ve üniversiteli kadınlar için fiziksel aktivitelerin meşrulaşması, sporun gelişiminde önemli katkı sağlamıştır. Fakat yetişkin kadınlar tarafından oyun oynanması, o dönemde kolay kabul edilebilir bir durum değildir. Okulda kadınların spor aktiviteleri meşruiyet kazanmış olsa da okul dışı kadın rollerinin beklentileri, kadınlar üzerinde baskı yaratarak onun sahanın kenarında kalmasına neden olmuştur. Cinsiyete özgü kültürel kalıplar

ve kurallar, katı bir şekilde engel teşkil etmiştir. Kadınların takım oyunlarına katılımı, çeşitli gerekçeler sunularak spora katılımı onaylanmayan bir durum yaratmıştır. Okul süreci boyunca spor aktivitelerine hem bireysel hem de takım oyunu olarak katılım sağlayan kadınlar, okul yaşamının sona ermesiyle oyun günlerini geride bırakmak durumunda kalmıştır. Buna rağmen bir seçenekleri olduğunun farkında dahi olmayan orta sınıf kadınları, aylıklığı terk etmeye ve işten arta kalan zamanlarını daha yapıcı ve olumlu kullanmaya giderek, spora teşvik edilmeye çalışılmıştır. Bununla paralel olarak spor faaliyetlerinin artması ve çeşitlenmesi, kamuoyunda bir kırılma yaratarak kadınların spor aktivitelerine daha aktif biçimde katılmalarını teşvik eden bir ikna sürecini beraberinde getirmiştir (McCrone, 2014: 128). Kadın sporu kamusal alanda meşruiyet kazanmasına rağmen, gündelik hayat pratiklerinde ve toplumsal cinsiyet rollerinde tam bir dönüşümün henüz sağlanmadığını; okul-sonrası yaşamın kadınlar için tekrardan bir ‘geri çekilme’ alanı olabileceğini düşündürmektedir.

Takım oyunlarına nazaran bireysel oyunlarda halkın onayını daha kolay elde eden kadın sporcuların, bazı bireysel sporlara katılımı daha uzun bir geçmişe sahiptir. 1870 öncesinde kadınların katılım sağladıkları az sayıdaki spor aktiviteleri, at binme, okçuluk ve kroket olmuştur. Okçuluk sporu cinsiyet eşitliğine aynı mesafede olması nedeniyle son otuz yıldır soylu kadınların en gözde spor aktivitesi olarak erkekler tarafından herhangi bir cinsiyetçi söyleme maruz kalmadan eğlenebilecekleri yegâne alan olmuştur (McCrone, 2014: 154). Bu sporlar, kadınların spor etkinliği içinde ‘zarif, ölçülü ve tehlikesiz’ kabul gördükleri dar fakat önemli bir hareket alanı yaratmış, sporun tamamen erkeklere ait bir alan olma düşüncesini kısmen de olsa kırmıştır.

Kadın sporunda kroket, 1850’lerde ortaya çıkarak kısa sürede sosyetenin gözde eğlence sporu haline gelmiş ve okçuluk sporunun önüne geçmiştir. Kadın ve erkek arasında eşit mücadele imkânı tanıyan kroket sporu, karşıt cinsin birbirine fiziksel üstünlük sağlamadan, kız kardeşlerin erkek kardeşlerine eşit mücadele şansıyla katılması noktasında yeni bir deneyim olmuştur. Öte yandan kroket, kadınların organize ve rekabet edebileceği bir spora dâhil olabileceği sinyalini vermiştir. 1870’lerde yeni bir oyun olarak sahneye çıkan çim tenisi, eski gerçek tenis ve raket oyunlarının bir karışımı olarak açık hava oyun koşullarına uyarlanmış bir kombinasyon oyunu olmuştur. Kadının sosyal konumu ya da statüsü fark etmeden oynanan ve kadınlar için uygun görülen çim tenisi, toplumda kadınlar için kolayca kabul gören birkaç spordan biri olmuştur. Fakat yine de ilk kadın oyuncular oyun yetenekleri, disiplini ve oyun tarzlarıyla ilgili ön yargılardan kaçamamışlar. Kadın tenis oyuncuları için öne sürülen hâkim görüş, kadınların tenise başlamalarının motivasyonu olarak sosyal cazibelerini gösterme ve erkeklerle flört etme imkânı sunduğundan kortta çekici ve zarif görünmeleri gerektiği yönündeki görüşler sporun önüne geçmiştir. Kadın

sporcular için kullanılan ‘zarif’, ‘büyüleyici’, ‘güzel’, ‘düzdün’ ‘adil seks’ ve ‘eğlenceli’ gibi ifadeler, kadın erkek arasındaki spor rekabetini gölgelemiş ve kadının oyuncu kimliğinin şekilde değerlendirilmesine neden olmuştur. Tenis, çok sınırlı sayıda kadının oynamasına izin verilen ilk gerçek sporlardan biri olmuş ve kadınların diğer sporlara katılmasında ve kabul görmesinde etkili olmuştur. 1890’lardan itibaren yayınlanan makale ve kitaplarda kadın tenisçilere yer verilmiş ve resimlerde kadın tenisçiler kullanılmıştır (McCrone, 2014: 163). Böylece kadınların spora katılmasında artış görülmesine rağmen, sporcu kimliklerinin ‘güzellik, zarafet ve cazibe’ kelimeleri üzerinden tanımlandığını; bu bakımdan kadınların sahada rekabet eden spor öznesi olmanın ötesinde estetik bir nesne olarak temsil edildiğini göstermiştir.

Victoria Dönemi’nin sonlarına doğru orta sınıf arasında popülerlik kazanan diğer bir spor da golf olmuştur. Golf, başlangıçta sadece erkek üyelerden oluşan kulüplerin olduğu fakat 1860 sonrası birkaç İskoç kadının girişimi sonucu boş bir arazide oynanmasıyla kadın hayatına girmiştir. Diğer spor branşlarında olduğu gibi golfte de erkek egemen düşünce kendini göstermiş, erkekler kadının oyun sahasında olmasından ve kadınla aynı ortamı paylaşmaktan rahatsızlık duymuşlardır. Kadınlar için sadece hafta içlerinin en uygunsuz saatleri ayrılmış, erkek müsabakaları devam ederken kadınların oynamasına asla izin verilmemiştir. Kadınların erkek oyuncularından daha düşük statüde ve daha az hakka sahip olmaları beklenmiştir. Kadınlar kendi kulüpleri için mücadele ederek erkek baskısından kurtulmuş ve erkeklerin kendilerine karşı olan tutumlarını değiştirmişlerdir. 1914 yılına gelindiğinde kadınlar, birçok kulüp çatısı altında yer almış ve sayısız sporcu golf oynamayı başarmıştır. Kendi kulüplerini kuran kadın sporcular, aynı zamanda bu kulüplerde yönetici ve eğitmen olarak da görev almışlardır (McCrone, 2014: 168). Kadınlar, golf sporu örneğinde görüldüğü üzere sadece spor yapan aktörler değil, bununla beraber kulüp kuran, yöneten ve eğitim veren aktörlere dönüşerek, spor alanındaki kurumsal iktidar ilişkilerine de etki etmeye başladıklarını göstermiştir.

Çim tenisi ve golfun kadınlar için yarattığı etki ve kadınlara özgürleşmeleri yolunda sağladıkları azımsanmayacak ölçüde önemli olmuştur. Kadınlara en büyük fiziksel egzersiz deneyimi yaşatan ve topluma yerleşmiş muhafazakâr kısıtlama düşüncesini yıkmak adına diğer faaliyetlerden daha fazla etki yapan ve rekabet anlamında daha pasif olan spor bisiklet olmuştur. 1890’larda kadınlar için bisiklet üretilmiş, 1894 yılına gelindiğinde ise, bisiklete binmek, erkek ve kadın için önemli bir eğlence olmuştur. 1900’lü yıllarda ise, ulaşılabilirliği kolay olması ve maddi olarak alınabilir seviyeye gelmesiyle, özgürlüğe pedal çevirerek gitmek isteyen her sınıftan kadının yaralandığı faydalı bir ulaşım aracı haline gelmiştir (McCrone, 2014: 178).

Kadın sporu, erkekler tarafından yaratılan değerlerin zamanla değiştiği ve kadınlar söz konusu olduğunda toplumsal geleneklerin ve klişelerin ortadan kalkmaya mecbur olduğu bir dönemde, kitlesel değişimin önemli bir parçası olmuştur. Victoria döneminde ortaya çıkan kadın etkisi ve kadının toplumda etkin rol oynamasıyla ortaya çıkan yenilik arzusu, daha fazla kişisel ve sosyal hareketlilik ve cinsiyetler arasındaki ilişkilerin çözülmesiyle ilintili sosyal güçler ortaya çıkmıştır. Kadınların yaşamlarında daha etkin olma yönünde harekete geçmeleri, kadınlar arasında aktif rekreasyon biçimlerinin yaygınlaşması ve spor yoluyla fiziksel yeterlilik algılarının güçlenmesi aynı döneme denk gelmiştir. Kadınlar, spor aracılığıyla yeteneklerini keşfederek sporcu kimliklerini görünür kılmıştır. Orta sınıf kadınlarının aldıkları eğitim, onlara zihinsel bağımsızlık kazandırırken, spor ve spor araçlarını kullanmaları da fiziksel bağımsızlıklarını desteklemiştir.

Kadınların 19. yüzyıl spor dünyasını erkek egemen düşünceden kurtararak sporda söz sahibi olmaya başlamaları, yukarıda bahsi geçen tartışmalarla sınırlı kalmamıştır. Bu sporların yanı sıra, badminton, bowling, yüzme, kızak kaymak, atıcılık sporu, balık avlamak, yat sporu, kürek çekmek, buz pateni ve dağ tırmanışları gibi sporlarda da bulunmuşlardır. Kadınlar kendilerini keşfederek yeni sporlara katılım sağlamışlardır. Bunu yaparken hem karşı cinsle savaşıp hem de toplumsal ön yargıları, gelenekleri, inanışları değiştirmişlerdir (McCrone, 2014: 185).

Özetle Victoria Dönemi, kadınların spora birçok spor branşında dâhil olarak hem beden politikalarını hem de toplumsal cinsiyet normlarının sınırlarını aşındırdıkları, modern kadın sporculuğun tarihsel temelini attıkları bir kırılma dönemi olarak düşünülebilmektedir.

1.4. Türk Spor Kültüründe Kadının Dönüşen Konumu

Kadın ve erkeğin kamusal alanda yer alma rolleri ve zamanları farklı olduğundan, kadının erkeğe göre spor ile ilişkisi çok sonraları gelişmiştir. Kadının spora başlama amacında sadece eğlenme ya da egzersiz yapma amacı yoktur, aynı zamanda erkekle aynı spor alanını paylaşarak erkeğin karşısında eşit koşullar altında mücadele etmek de vardır (Billings ve ark., 2010:14). Sporun kadınlar için eşitlik, görünürlük ve güç mücadelesinin aracı olarak da anlam kazandığı ifade edilmektedir.

Osmanlı Devleti öncesi Türk medeniyetlerini incelemek gerekirse, sporun halk için hangi değerde olduğu ve ne şekilde icra edildiği görülecektir. Neden Osmanlı Devleti öncesine bakmamız gerektiği hususundaki temel düşünce, sporun Türk kültüründeki yerini saptamaya çalışırken, toplumsal yapının nasıl şekillendiği ve kadın fenomeninin toplumun içindeki rolünün ne olduğunu

bulmak ve kamusal alanda icra edilen sporda, kadının konumu ve rolünün ne olduğunu ortaya koymaktır. Buradaki tarihsel geri dönüş, kadın sporunu bir ‘modern spor icadı’ şeklinde değil, engellere ve dönüşümlere rağmen süreklilik taşıyan kültürel bir pratik olarak anlam kazanmasına olanak tanır.

Osmanlı Devleti öncesi Anadolu’da yaşayan Türk medeniyetlerinde spor, askeri temeller üzerine kurulmuş, önceliği askerin savaşa hazırlanmasında bedenin uygun hale getirilmesi ve savaşa yönelik becerilerin sporla geliştirilmesi düşüncesi taşımaktadır. Arkeolojik kazılar ışığında Anadolu’da, güreş, kılıç, okçuluk, at binmek, at sırtında top ve sopa ile oynanan çöğen (polo), cirit, mızrak, at sırtında oğlak kapılan gök-börü, seyirtme (kral koşusu), avcılık, boks, süngü, yüzme, kılıç dansı, tomak, taş atma, tuluk, ağırlık kaldırma ve silah donanımlı kayak gibi savaşa hazırlık temelli sporlar yapıldığı tespit edilmiştir (Fişek, 1985:26). İslamiyet öncesi Türk devletlerinde kadın ve erkek benzer roller üstlenmişlerdir. Kadınlar erken yaşlarda erkeklerle birlikte savaşa hazırlık eğitimleri alıyor, okçuluk ve binicilik öğrenmiştir. Türklerin kültür öğelerinden olan yuğ ve toy törenlerinde erkekler için düzenlenmiş olan spor aktiviteleri kadınlar içinde hazırlanmıştır (İmamoğlu, 1998: 24). Bu dönemdeki kadınların sporla bağının ‘yardımcı’ ya da ‘seyirci’ olmadığı, savaşçı ve bedensel yeterlilik gerektiren rollerle bağlantılı olduğunu; erken Türk kültüründe görece eşitlik bir bedensel alan anlayışının olduğunu göstermektedir.

Göktürklerde kadınlara ordu teşkilatı içinde yer verilerek kadın birliği oluşturulmuş ve bu kadın savaşçıların, ata binmek, ok atmak, güreşmek ve erkeklerle müsabakalara katılmak gibi aktivitelerde bulunduğu belirtilmiştir (Karakaya ve Şahin, 2022:2314; Türkmen, 1998). Hun Türkeri’nde ise kadınlar, futbol, polo ve golf gibi top oyunları oynamışlardır (Kafesoğlu, 1995:275). Kadınların sadece ‘özel alan’ ile sınırlanmadığını, kamusal ve askeri alanlarda bedensel sermaye edinen aktörler olarak konumlandığını göstermektedir.

İslamiyet öncesi Türk devletlerinde kadının toplumsal yapı içindeki hayatı ve rolleri erkekler ile neredeyse aynı derece itibara sahiptir. Kadınlar, destanlarda bahsedildiği üzere, yeri geldiğinde bir doktor, aşçı ve bir erkek kadar cesur ve yiğitlik sıfatlarına sahiptir. Destanlarda anlatılan kadının sosyal statüsü erkekle paralel mevkidedir (Engin,1994). Buna örnek verecek olursak, kadınlar evlenmeden önce kendileri ile evlenmek isteyen erkeklerle ok atışı, güreş ve at binmek gibi karşılaşmalar yapmışlardır (Türkmen, 1998). Kültürel aktarım araçları olan destanlar, kadınların fiziksel yeterlilik ve cesaret üzerinden sembolik sermaye elde ettikleri ve sporun bu sermayeyi görünür kılan alanlardan biri olduğu düşüncesini güçlendirmektedir.

Türklerin Müslümanlığı kabul etmesi ve etkileşimde bulundukları İslam devletlerinin etkisi altında kalmaları, kültürel yapılarında değişmelere neden olmuştur. İslam öğretisinin toplumsal yaşam üzerindeki etkisi ile sosyal yaşamın yeniden düzenlenmesi ve kadının toplumsal yaşam içindeki rolünün tekrar belirlenmesi, kadının konumunu ve sporla olan ilişkisini de etkilemiştir. Türklerin İslamiyet ile birlikte edinmiş olduğu Müslümanlığı yayma misyonu, sosyal hayatın Müslüman yaşam tarzını da barındıracak şekilde yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir. Eski yaşam tarzları ile birlikte Müslümanlığın getirdiği kural ve kaideler ortaya sentez bir kültürün çıkmasına neden olmuştur (Erim, 2007:2). Selçuklu Devletiyle başlayan kadının spor hayatındaki kısıtlamaları Osmanlı Devleti ile devam etmiştir (Karakaya ve Şahin, 2022:2315).

Osmanlı Devletinden önceki Türk devletlerinde olduğu gibi, güreş, atıcılık, avcılık, okçuluk, ağırlık kaldırma, at binmek, kılıç, cirit yarışı, tepük denen top oyunu, gürz ve topuz kullanma gibi aktiviteler mevcuttur. Bunlar içinde güreş, cirit, okçuluk ve at binme yarışları zamanla gelenek haline getirilerek ata sporuna dönüşmüş ve Osmanlı Devletinin ihtişamlı dönemlerinde, bu sporlar saray yönetimi tarafından desteklenmiştir (Güven, 1999: 11). Osmanlı Devletinin ilk dönemlerinde kadının geçmişten getirmiş olduğu gelenek ve yaşam tarzı fazla bozulmadan ve engellenmeden devam etmiştir. Fakat devlet yönetiminde dinin etkisinin artması bu durum üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Kadın ile erkeğin kamusal alanı beraber paylaşması dini yönden ayıplanmış ve yasaklanmıştır. Kadın, ‘şehvet’ uyandıran varlık olarak algılanmış ve bu yüzden erkekle aynı sosyal ortamı paylaşması, spor etkinliklerinde bulunması uygun görülmemiştir (Türkmen, 1998). Din adamlarının devlet yönetiminde etkin bir konuma gelmiş olması ve toplumsal yaşamı düzenlemede kendilerinden fikir alınması, kadının sosyal hayattaki yerini tıpkı İngiltere Orta Çağ’ındaki kilise baskısı ile sosyal hayattan el çektilen kadınlarla benzer bir durum yaratmıştır. Bu durum sosyal yaşamın her alanında olduğu gibi, spor alanında da yeni düzenlemeler ile kadının haklarının elinden alınmasına neden olmuştur. Orhan Gazi ve sonrasındaki Osmanlı yönetimlerinde Tekke-Vakıf, Ahilik Ocağı ve İmece gibi koruyan ve kollayan nitelikte spor teşkilatları kurulmuştur. Kurulan bu spor teşkilatlarının akabinde spor şenlikleri düzenlenmiştir. Kadının dinin etkisi ve saray yönetiminin almış olduğu kararlar neticesinde düzenlenen bu spor etkinliklerinde fiili olarak bulunması yasaklanmıştır. Alan Orta Çağ Avrupa’sında olduğu gibi erkeklere bırakılmıştır (Türkmen, 1998). Spor alanı, Osmanlı Devletinde dinin de etkisiyle daha belirgin şekilde erkeklere ait kamusal alana dönüşmüş; kadınların sporla ilişkisi kısıtlanarak en içine hapsedilen rollere indirgenmiştir.

Sporun, Osmanlı Devletinin büyüme ve gelişme evrelerinde toplumsal yapı üzerinde kültürel ve sosyal anlamda fayda sağlayan, birleştirici ve bütünleştirici bir rol oynayan spor tekkelerinin yapısının bozulması ve amacı dışında işleyen kurumlara dönüşmesi, olumsuz bir durum yaratmıştır. Buna rağmen spor tekkeleri Tanzimat Dönemi'ne kadar çok işlevsel olmasa da, görev yapmaya devam etmiştir (Soyer, 2004: 209-225).

19. yüzyılda Osmanlı Devleti, Balkanlardaki topraklar üzerindeki hâkimiyetini yitirmeye başlaması, devlet yönetiminde panik yaratmıştır. Merkez kontrolünü kaybeden Osmanlı yönetimi, acil önlem almak amaçlı yüzünü batıdaki reformlara dönerek, askeri ve idari reformlar yaparak, yeni bir siyasal ve toplumsal anlayışla, yeniden hâkimiyet kurmaya çalışmıştır. Osmanlı Devleti her alanda tümüyle 'yenileşme' hareketi başlatmıştır. Toplumsal yaşamın her alanında vücut bulan yenileşme, sporda da kaçınılmaz olarak kendini hissettirmiştir. Osmanlı Devletinin ortalarında kurumlaşan Tekke-Vakıf kültürü, Tanzimat Döneminin etkisiyle yayılan batılılaşma olgusu karşısında kayıtsız kalamayarak yeni bir forma dönüşmüştür (Fişek, 1985:42). Osmanlıda batılılaşma dalgası sporu yeniden tanımlanan bir modernlik göstergesine dönüştürürken, kadınların bu yeni spor kültürüne dâhil olmasının da ortamını yavaş yavaş hazırlamıştır.

Tanzimat ile yüzünü batıya dönem Osmanlı Devleti, batılı bilim adamlarından yararlanarak kurumların modern yapıya kavuşmasını ve batılı devletlerle paralel noktaya getirmesini hedeflemiştir. Bu anlamda, spor eğitimi için Fransızlardan etkilenmiş, getirdikleri eğitimci ile Fransızca eğitim veren Mekteb-i Harbiye'de ilk kez Avrupa tarzında jimnastik eğitimi verilmiş, 'Riyazat-ı bedeniye' adıyla eğitim sisteminde ders programı olarak yer almıştır (Zelyurt, 2013). Tanzimat'ın batılılaşma etkisiyle 1860'da Robert koleji, 1869'da ise Mekteb-i Sultani (Galatasaray Lisesi)'nin açılmasıyla sporda önemli gelişmeler yakalanmıştır. Mekteb-i Sultani'nin Fransız jimnastik öğretmeni olan Mösyö Curel, kendisi ile birlikte getirdiği jimnastik aletleri ile öğrencilere batılı tarzda jimnastik dersleri vermiştir. Bu derslerin yarattığı etki ilkökul kademesinden liseye kadar okul programlarında jimnastik derslerinin okutulması yönünde fikirlerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur (Kahraman, 1995: 640-641). Devlet eliyle atılan kurumsal adımlar, modern beden eğitiminin erkek öğrenciler üzerinden şekillendiğini, fakat ilerleyen zamanda kadın beden eğitiminin de önünü açacak bir bilgi ve pratik birikimi oluşturduğunu göstermektedir.

Osmanlıda Olimpiyat fikrini ortaya atan, sonrasında Milli Olimpiyat Komitesi'ni kuran ve ülkemizi ilk kez Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nde temsil etme başarısı gösteren Selim Sırrı Tarcan, Mekteb-i Sultani'de eğitim görüp yetişmiş önemli spor adamıdır (Çelik ve Bulgu, 2010; Zelyurt, 2013).

II. Abdülhamid Dönemi'ni istibdat rejiminin hüküm sürdüğü dönemde, beden eğitimi derslerinin askeri okullarda uygulanmasının dışında, azınlıkların göstermiş olduğu çaba ve yurt dışından gelen yabancı uyruklu ailelerin baskısıyla futbol, kürek, tenis, basketbol ve yelken sporu ile ilgili aktiviteler de gerçekleştirilmiştir. Fakat gayrimüslimler dışında bu spora Türk gençleri yasaklar nedeniyle iştirak edememişlerdir (Atabeyoğlu, 2002). Modern sporların imparatorluğa girişi sınıfsal ve etnik arımlar üzerinden ilerlemiş; bu durum kadınların özellikle de Müslüman kadınların spora katılımını daha da geciktiren çok katmanlı bir eşitsizlik yapısı üretmiştir.

Spor faaliyetlerinin Türkiye'ye girişi diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi sınıfsal bir ayrıma giderek gerçekleşmiştir. Ekonomik ve kültürel anlamda donanımlı ve seçkin sınıfın himayesinde başlamış ve gelişmiştir. Modern spor, erkekler ve ekonomik yönden ayrıcalıklı olan sınıfların öncülüğünde, gayrimüslimler tarafından ülkeye sokulmuş ve sonrasında gelişerek Müslüman ailelerin çocukları tarafından da benimsenmiştir. Spor, zamanla okullar, dernekler ve kurulan kulüpler vasıtasıyla yayılmıştır (Cantek ve Yazar, 2009). Cumhuriyetin ilk yıllarında oynana bazı spor dalları, sosyal statüsü yüksek sınıftan ve Müslüman olmayan kadınların ilgi gösterdiği ve bu sınıflar dışındaki alt sınıf kadınlarının dışlandığı eskrim, tenis, kürek ve yüzme gibi sporların olduğu belirtilmiştir. II. Dünya Savaşı öncesi Almanya'da yükseliş gösteren Hitler'in saf Alman ırkı yaratma hayali nedeniyle beden üzerine yapılan çalışmalar ilgi uyandırmış ve Almanya'dan Türkiye'ye beden terbiyesi üzerinde eğitmen olan ünlü isimler getirilmiştir. Alman beden eğitimcilerinin raporları neticesinde okullarda görev verilerek beden terbiyesi ve jimnastik üzerine eğitimler verilmiştir. Bu okulların başında Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü gelmektedir. 1936 yılı sonrasında Gazi Terbiye Enstitüsü okul bünyesinde ilk kadın öğrencileri kabul eder ve akabinde Almanya Berlin'de eskrim sporu dalında iki Türk kadın sporcu olan Halet Çambel ve Suat Aşeni dereceye giremeseler de bu alanda bir ilki yaşatarak kadın sporculara örnek olmuşlardır (Cantek ve Yazar, 2009). Kadınların, Osmanlı Devletinin yasaklı ve baskıcı yönetimi sonrası, spor alanında ilk adımlarını attıkları Cumhuriyet dönemi, yeni bir dönemin başladığını kadınların sporda yer almasını sağlayarak göstermiştir. Cumhuriyet rejimi ile birlikte kadınlar kamusal alanın her tarafında kendilerine yer açtıkları gibi, spor alanında daha çok yer alarak ve katılarak varlıklarını kanıtlamışlardır. Cumhuriyet dönemiyle birlikte kadınların sporda önce sınırlı ve elit bir çerçevede görünürlük kazandıklarını, fakat bu görünürlüğün ilerleyen zamanda daha kitlesel bir kadın spor hareketinin zemini oluşturduğunu göstermiştir.

Cumhuriyet rejiminin getirdiği demokrasi ve özgürlük ortamı, batılı devletlerin gelişmesini takip ederek Türk toplumunu modernleşme ve

medenileşme idealleri doğrultusunda, eğitimle hedeflerine ulaştırmayı amaçlamıştır. Bu düşünce ışığında toplumu ayrıştırmak yerine, cinsiyet unsuru dışında kapsayıcı bir rol üstlenerek, kadın ve erkeği aynı ortamda ve aynı hedefler doğrultusunda birleştirmiştir. Kadın toplumsal yapının bir parçası olarak, önceki dönemlerden farklı roller üstlenmiştir. Bu nedenle kadına yeni bir kimlik atfedilmiştir. Cumhuriyetin ideal kadın tipi, çevik, modern giyim tarzına sahip, bilgi ve donanım olarak kendini gerçekleştirmiş, kamusal alanda görünür olan ve iyi ahlaka sahip olan kadındır. Cumhuriyet ile birlikte yaratılan bu yeni kadın imgesi, sporun hem modernlik hem de ‘çağdaş Türk kadını’ kimliğinin önemli bir bileşeni haline geldiğini ve bedensel yeterliliğin ulusal projeye ilişkilendirildiğini göstermektedir.

Türk kadının ilk kez atletizm sporunda görülmesi, cumhuriyetin ilanı sonrasında olmuştur. Aynı dönemde Asım Turgut Bey’in kızı Leyla Hanım yüzme sporunda başarı sağlamıştır. Sabiha Rifat Hanım, Fenerbahçe Erkek Voleybol takımı sporcusu olarak erkek sporcularla birlikte spor yapmıştır. Kadın güreş sporcu olan Emine Pehlivan 1931 senesinde Bulgar sporcu Dimky ile güreşerek, uluslararası spor kamuoyunda Türkiye’yi temsil etmiştir. 1933 yılında Cavidan Elbelger ve Leyla Asım Turgut milli formayı giyerek ilk milli kadın sporcular olarak Sovyetler Birliği’nde ülkemizi temsil etmişlerdir. 1936 Berlin Olimpiyatları’nda Suat Aşeni ve Halet Çambel, eskrim sporunda ülkemizi olimpiyatlarda temsil eden ilk kadın sporculardır. Bunun dışında Selim Sırrı Tarcan, İsviçre’den kadın beden eğitimi öğretmenini getirerek, bu alanda öğretmen yetiştirilmesini sağlamıştır (Yıldız, 2002: 182-185). Bu öncü kadın sporcular, hem ulusal düzeyde sembolik sermaye biriktirmiş hem de sonraki kuşak kadınlara spor alanına girmenin mümkün olduğunu gösteren güçlü rol modeller yaratmıştır.

Sonuç olarak eski Türk uygarlıklarından cumhuriyete kadar olan süreçte kadın, toplumun önemli bir parçası olarak kimi zaman sosyal hayatın aktörü konumunda yer alırken, kimi zaman ise, sosyal yapının ve devlet politikalarının değişime uğramasıyla, sosyal statüsünü kaybetmekle karşılaşmıştır. Eski Türk devletlerinde erkek ile aynı kamusal alanı paylaşan, savaşta omuz omuza mücadele veren ve spor aktivitelerine birlikte katılan, gerektiğinde birbirine karşı mücadele veren kadın, Türklerin Müslümanlığı kabul etmesi ve Müslüman devletlerle etkileşimde bulunması nedeniyle sosyal rollerini ve statülerini değiştirmek zorunda bırakılmıştır. Osmanlı Devleti’nin yönetim anlayışına etki eden din anlayışı, sosyal hayatın da belirleyicisi olmuştur. Din adamlarının etkin rolleri kadınların erkeklerle aynı ortamı paylaşmasına müsaade etmeyerek, kadına ev içi rolleriyle sınırlar çizmiştir. Tanzimat Dönemi’nin getirdiği batılılaşma ve yenileşme çabası, sosyal yaşamı batılı devletlere uyarlayarak yeni bir düzen inşa etmiştir. Ardından gelen cumhuriyet rejimi, kadının yeniden özgürleşmesini

ve kamusal alanın aktif aktörü rolünü teslim etmiştir. Kadın, sporda kendini yeniden yaratma imkânı bularak, hem yeni spor alanları keşfetmiş hem de uluslararası mecrada temsil imkânı bulmuştur. Bu tarihsel seyir, kadınların sporla ilişkisini süreklilik ve kopuşlar üzerinden okumayı mümkün kılmakta; beden, din, devlet ve modernleşme arasındaki gerilimli ilişkinin kadın sporunun gelişiminde belirleyici olduğunu açıkça göstermektedir.

2. Modern Spor ve Kadın: Olimpiyatlardan Bugüne

2.1. Modern Olimpiyatlar ve Erkek Egemen Spor Alanı

Bu bölümde, dünyada spor organizasyonlarının en prestijlisi olarak görülen Olimpiyat oyunlarının, ilk ortaya çıktığı günden günümüze kadarki serüvenini ve bu oyunlarda kadın sporcuların rolleri ele alınmıştır. Dünya genelinde geçmişten günümüze idealize edilerek erkek sporcuların şovuna dönüştürülen, kadın sporcuların ikinci planda kaldığı sayısız örneğin bulunduğu ve yaratılan bu durumun göz ardı edildiği, popüler bir eğilim mevcuttur. Kadın sporcuların Olimpiyat oyunlarında yaşadıkları problemlerinin, kadın sporlarında çok önceden yaşanmış sorunların ve karmaşık durumların, daha abartılı şekilde örnekleri olarak ifade edilir. Bu açıdan ilk zamanlardaki Olimpiyat oyunları yalnızca ‘tarafsız’ bir spor alanı olmadığı, kadın sporcular açısından tarihsel eşitsizliklerin biriktiği ve görünür kılındığı bir mücadele alanı olduğu görülmektedir.

Olimpiyat oyunları, kurulduğu 1984 yılından bu güne, kadınlara karşı demokratik olmayan tutumları, dışarıdan bir müdahale olmaksızın kendi kendini düzenleyen yapısı ve erkek egemen bir kurum niteliği ve amacı taşıması nedeniyle, zaman zaman eleştirilen bir kurum olmuştur. ‘Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) düzenlenen oyunların merkez idari otoritesidir.’ Kuruluşundaki üyelerin birçoğunun üst düzey aristokratik bağlantıları olan IOC, uzun yıllar boyunca elit ve sadece erkek üyelerin oluşturduğu bir kurum olmuştur. Modern Olimpiyatlar’ın kurucuları, Fransız aristokrat Pierre de Fredey ve Baron de Coubertin öncülüğünde on dört üst sınıf Anglo-sakson erkek üye oluşturmuştur. Baron Pierre de Coubertin, Olimpiyat komitesinin

tek bağışçısı ve gücü elinde tutan başkanı olmuştur. 1937'deki ölümüne kadar yaşadığı süre zarfında De Coubertin, kadın sporculara karşı katı tutumu ve kadınların Olimpiyat oyunlarına katılmaması yönündeki düşünceleri IOC yayınları aracılığıyla duyurmuştur. De Coubertin bu tutumunu sert şekilde dile getirerek; kadın sporunun 'doğa kanunlarına' aykırı olduğunu ve 'insan güzünün görebileceği en estetik dışı manzara' olduğunu ifade ederek, kadınları erkeklerden aşağıda gören ve spor yapmaya değer bulmayan bir davranış sergilemiştir. Olimpiyatların kurucu zihniyeti, Olimpiyat yapısının baştan itibaren erkek bedeni 'norm', kadın bedenini ise 'sapma' ve 'tehdit' olarak kodladığını; Olimpiyat Komitesinin cinsiyetçi karakterinin tarihsel bir tesadüf olmadığı, bilinçli bir ideolojik tercih olduğu görülmektedir.

Modern Olimpiyatlar hem kuruluşundaki erkek egemen yapı hem de kurumsallaştırılan cinsiyetçi tavrı nedeniyle, kadın sporcuların oyunlara katılımını ciddi boyutta engellemiştir. De Coubertin ve oluşturduğu erkek egemen Olimpiyat komitesi, kadın sporcuların önünde, Olimpik sporların gelişmesine engel oldukları gibi, uluslararası rekabetçi sporların gelişip yayılmasında da büyük etki yaratan muhafazakârlaştırıcı bir güç olmuşlardır. Bununla beraber, olimpiik oyunların orijinal modeli, kadın sporcuların ve aktivistlerin değişim taleplerinin yanı sıra bu değişime karşı içeriden karşı koyacak bir direnci de bünyesinde barındırmıştır. Olimpiyat oyunlarının tarihine baktığımızda, kadınların kendilerini oyunun dışında tutmak isteyen egemen yapıya karşı verdikleri mücadeleyi, spordaki başarı ve başarısızlıklarını, tüm gerçekliğiyle ortaya koymaktadır (Hargreaves, 2002: 209). Olimpiyat oyunları kırılan rekorların tarihi olmasının yanında, kadınların erkek egemen kurumsal yapıyı içeriden ve dışarıdan dönüştürme mücadelesinin tarihi olarak da görülmektedir.

2.2. Modern Olimpiyatlarda Kadın Sporcuların Görünürlük Mücadelesi

Kadının toplumdaki konumu, diğer sosyal alanlara katılmasında da etkili olduğundan, bu başlık altında kadının modern olimpiyat oyunlarına dâhil olma sürecini ve verdiği mücadele ele alınmıştır. Modern sporunun anavatanın İngiltere olması ve Fransız Pierre De Coubertin'in İngiliz kültüründen etkilenmiş olması, sporun farklı kıtalara yayılmasıyla beraber, spor ve toplumda yaratılan kültürün geliştirilmesi ve ayrıntılı şekilde gözler önüne sunulması gereklilik arz etmiştir. 19. yüzyıl İngiltere'sinde sanayileşmenin etkisiyle toplumda yayılma ve gelişme alanı bulan spor, insanların farklı kıtalara göç etmesi, spora ve sporun geliştiği ülkelere duyulan ilginin artması ve emperyalizmin sporu araçsallaştırıp kendi çıkarları doğrultusunda kullanma ve yayma özelliği sebebiyle, dünyanın farklı ülkelerine yayılmış ve gelişme göstermiştir (Miragaya, 2006: 86).

19. yüzyıl boyunca spor, erkek egemen bir spor olarak nitelendirildiği için erkekliğin alkışlandığı, oyun alanlarında sergilendiği ve her seferinde yeniden üretildiği kamusal bir forma dönüşmüştür (Polley,1998). Eğer spor Polley'in bu düşüncesini temsil ediyorsa, batı dünyasının yarattığı baskın eril imgenin erkek olduğu ve bu erkeğin avcı, kahraman, yarışmacı ve zaferi elde eden güç olduğu söylenebilir. Sporun erkeğe atfedilmiş bu özellikleri, bu düşünce ekseninde yansıtılmış olması muhtemel bir sonuçtur. Erkeğin modern sporların ortaya çıktığı 19. yüzyıla kadar alanın tek hâkimi olarak düşünülmesi ve takdir haklarının erkekten yana kullanılmış olması, ki kadının alanda önüne sürekli engellerin konması ve Olimpiyat oyunlarında yer verilmemesi bunu doğruluyor, kadınların hem profesyonel hem de amatör sporlara katılmasında finansal ödüllere, erkeklere göre medyada yer alışı biçimine, medyadaki temsiliyetine, spor kurum ve kuruluşlarında yer almalarına kadar sporun her branşında genellikle yetersiz temsil edilmişlerdir ve günümüzde bu durum değişmiş olsa da, henüz yeterli görülmemektedir. Olimpiyat oyunları, modern spor alanının başlangıçta erkeklik performansının alanı olarak kurulduğunu ve kadınların bu alana dâhil olma sürecinin baştan itibaren 'misafirlik' ve 'ikincilik' üzerinden konumlandırıldığını göstermektedir.

19. yüzyılda modern sporun gelişme göstermesinden ve yükselişinden bu güne, spor oyunu yaygın bir düşünce olan erkekler için var olduğu ve erkekler tarafından ortaya çıkarılan bir kurum olarak görülmemiştir. Spor kurumunu ayakta tutan ve desteğini her zaman ortaya koyan ve ona hizmet eden kadınlar, alanda üstlendiği roller gereği, spora katılımın artmasında alan sağlamış, bireysel spor kariyerlerine doğrudan katkıda bulunmuş ve spor kurumuna hizmet etmişlerdir (Thompson, 1999). Modern sporların ortaya çıkışına kadarki süreçte, kadınların sporda yeterince temsil imkânı sağlayamaması, ataerkil bir toplumda yüzyıllar boyunca hâkimiyet sürmüş cinsiyetçi tutumları yansıtmaktadır. Bu durum, kadınları toplumsal hayatın içinde ucuz iş gücü olarak tutmak için tasarlanan ve çalışma yaşamı içinde onları çeşitli iş vardiyalarında emeğini sömürmek için çalışmaya mecbur kılan, kapitalist ekonomik sistemin bir parçasıdır. Sonuçta kadınları erkeklerden dezavantajlı duruma düşüren, erkeklere oranla sporda yer almak ve tutunmak için çok az zamanlarının olduğudur (Miragaya, 2006: 87). Spor alanında oluşan cinsiyet eşitsizliği sadece kültürel ön yargıların değil, kapitalist emek rejiminin kadınların zamanını ve bedenlerini nasıl yapılandırıldığının bir neticesi olarak da ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin kurucusu Pierre de Coubertin'in bir rüyayı gerçekleştiren, adeta ona can veren kişi olması, Modern Olimpiyat Oyunları'na dönüşen tüm projenin merkezinde olmasını sağlamıştır. Coubertin'in tüm yaşamını etkileyen yetiştirilme tarzının, düşüncelerinin,

hayata dair edinmiş olduğu izlenim ve ilkelerinin, yaşam felsefesinin, kişilik yapısının, eğitim hayatının, edindiği deneyimler, arzularının, hayallerinin, mücadelesinin ve edinmiş olduğu mali kaynaklarının tamamının bir araya gelmiş olması, Modern Olimpiyat Oyunları fikrini ortaya çıkarmıştır. Tüm hayatını ve ailesini bir kenara bırakarak yaratıcısı olduğu Modern Olimpiyat Oyunları'na adanmış olması, ortaya çıkardığı eserin de kendisine benzemesine neden olmuştur. Coubertin'in yaşama bakışı ve çeşitli etkilere bağlı düşünceleri, kadınların toplumsal hayattaki ve spordaki konumunun belirlenmesinde etkili olmuştur.

İlk Modern Olimpiyatlar'ın 1986'da düzenlendiği Yunanistan'da kadın sporcuların bilinçli bir şekilde oyunlardan dışlanmış olması, burjuva erkek ayrıcalığının kalesi olarak görülen sporu tüm gerçekliğiyle gözler önüne sermektedir. Melpomene adında bir Yunan kadının, kadınların oyunlardan dışlanmasını protesto etmek amaçlı maratonu 'kırdığını' ve bu eylemin uzun bir süredir Olimpiyat oyunlarındaki erkek egemenliğini kadınların lehine çevirmek için mücadele verenlerin gayretlerini sembolize ettiğini vurgulamaktadır. İlk Olimpiyatlarda IOC üyeleri kadınların katılmasına karşı çıkmış ve kurulda oy birliğiyle kabul etmişlerdir. Buna karşın, yeni kurulan Uluslararası Spor Federasyonlarında ve Olimpiyat hareketinde kadın sporcuların olimpiyatlarda tanınması için verdikleri mücadeleyi destekleyen ve kadınların yanında yer alış erkekler de olmuştur. Aynı zamanda kadınları savunan bu erkeklerin kendi ülkelerindeki kadın sporcular için de mücadele verdikleri ve kadın sporlarının gelişiminde katkı sundukları belirtilmiştir. Kadınların oyuna dâhil edilmediği ve oyundan Coubertin'in de olumsuz tutumu nedeniyle dışlandığı Olimpiyat Oyunları'nın ilk yılları, Avrupa ülkelerinde kadınlar için organize sporun kurulduğu yıllara denk gelmiştir. Bu dönemle birlikte Avrupa'da kadın sporları için ulusal ve uluslararası spor örgütleri kurulmuş ve kadınların oynadığı müsabakalar istikrarlı bir şekilde artarak sporcu kadınların toplumda ve medyada daha fazla görünür olmasını sağlamış ve kamuoyunda meşruiyet kazandırmıştır (Hargreaves, 2002: 210). Kadınlar için Olimpiyat kapıları kapatılmış olsa bile, kadınların Olimpiyat benzeri örgütlenmeleri, federasyonlar ve alternatif oyunlar aracılığıyla kendilerine ait spor alanları oluşturduklarını göstermekte, değişimin sadece yukarıya bağlı kalarak değil, aşağıdan gelen bir baskıyla da şekillendiğini ortaya koymaktadır.

1900 ve 1904'te Olimpiyat oyunlarının kontrolünü sağlamakta mutlak güce sahip olan IOC, oyunlar ile ilgili düzenlemelerin sorumluluğunu oyunların düzenlendiği şehirler olan Paris ve St. Louis'in organizasyon komitelerine bırakmıştır. IOC'nin elini Olimpiyat düzenlemesinden çekmiş olması, ev sahibi ülkelerin kadın sporcuları oyunlara dâhil etmesi yönünde bir ortam sağlamıştır. 1908 Londra Olimpiyatlarında İngiliz Olimpiyat Birliği oyunların

sorumluluğunu üstlenerek kadınların, okçuluk, çim tenisi ve artistik patinaj yarışmalarına katılmasına izin vermiştir. Fakat kadınların bu kabulünden sonraki süreci yavaş ve tartışmalı olmuştur. 1912 yılında, Dünya genelinde Uluslararası Federasyonların sayılarının artış göstermesi, sporda öneminin artması ve alanda kadın sporlarına olan desteğin ve ilginin artmış olmasına rağmen IOC Olimpiyat Oyunları üzerindeki otoritesini tekrardan sahip olma yönünde karar almıştır. Kurulduğu ilk günden beri kadınlara karşı cinsiyetçi ve çağdışı bir duruş sergilemiş olan IOC, kadınların sporda gelişme kazanmasını ve ilerlemesini sistematik olarak engellemiş ve sadece birkaç spor etkinliğinin resmi program dışında gerçekleşmesine onay vermesine ikna edilmiştir. Kadın sporcuların oyunlara katılması resmîyet kazanmasına rağmen 1924 yılına kadar erkek sporcuların yarışmalarıyla eşit statüye sahip olamamışlardır. Kadın sporcular, kendilerini Olimpiyatlara kabul ettirmeleri yönünde büyük bir kazanım elde ettirmişlerdir. Fakat ilk birkaç Olimpiyat oyunlarına çok az sayıda katılım göstermişlerdir. Oyunlara katılan kadınların toplumsal statüsünün yüksek, mali durumu iyi, zaman açısından problem yaşamayan ve ayrıcalıklı sınıflara mensup ailelerden geliyor olmaları dikkat çekmiştir (Hargreaves, 2002: 209). Bu dönem kadınların Olimpiyat oyunlarına girişinin hem sınıfsal ayrıcalıklar hem de IOC içindeki ideolojik direnç tarafından biçimlendirildiğini; spora erişimin kendi içinde hiyerarşik bir kadınlık deneyimi oluşturduğunu ortaya koymuştur.

IOC'nin vermiş olduğu resmi bilgilere göre (IOC, 2005), 1900 Paris Olimpiyat Oyunları'nda farklı branşlarda toplam 22 kadın sporcu yer almıştır: kroket sporunda 3 kadın sporcu, çim tenisinde 7, binicilikte 1, golf sporunda 10 ve yatçılık sporunda 1 kadın sporcu olmak üzere, 22 kadın sporcu yarışmalara katılmıştır. Fakat farklı bir spor dalı olan balon uçurtmak, IOC tarafından kabul görmediğinden, bu alanda yarışan 3 kadın sporcu yok sayılmıştır.

Yatçılık sporu, 1900 Paris oyunlarında kadın ve erkeklerin birlikte yarıştığı 'açık' bir spor branşı olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) Helene Barby ve daha sonra yarışan Pourtales Kontesi, karma yapılan bir etkinlikte başarı gösterip Olimpiyat madalyası almaya hak kazanmış ilk kadın sporcu olmuş ve 22 Mayıs'a katılarak ilk kadın olimpiyatçı unvanını almıştır (Lyberg, 1996). 28 Haziran'da 3 Fransız kadın sporcu, krokette erkek sporculara karşı iki müsabakada yarışmıştır. Çim tenisinde 6 kadın sporcu yarışmış ve aralarında Wimbledon şampiyonu Charlotte Cooper ve ABD şampiyonu Marion Jones'un da bulunduğu en prestijli uluslararası sporcuların yarıştığı oldukça yüksek bir standart vardır (Miragaya, 2006: 180). Kadınlara özel bir etkinlikte yarışan Charlotte Cooper, Olimpiyatlarda altın madalya kazanan ilk sporcu olmuştur. Cooper, Büyük Britanyalı erkek partneri ile karışık çiftler yarışmasında da başarı göstererek, çifte altın madalya sahibi olmuştur. 10

kadın sporcu Paris'te düzenlenen Olimpik golf müsabakasına katılmıştır. Bu kadınlardan 4'ü Amerikalı ve 6'sı Fransız sporcudur. 1900 Paris Olimpiyat Oyunları resmi verilerine göre şampiyon olan sporcu Margaret Abbott Amerikalı, 2'nci olan Pauline Whittier Amerikalı ve 3'üncü olan yarışmacı ise Daria Pratt Amerikalıdır.

1904 Saint Louis Olimpiyat Oyunları'nda farklı branşta birçok etkinlik olmasına karşın sadece 4 kadın sporcu okçuluk alanında mücadeleye katılmıştır. Kadın sporcuların o dönemde rekabetçi sporlara çok az sayıda katılım göstermesinin sebebi, yurt dışına kadın sporcu göndermenin yüksek maliyetli bir durum olması gösterilmiştir (Sullivan, 1905).

1906 Yunanistan Atina Uluslararası Olimpiyat Oyunları, 19 kadın sporcunun katılımına sahne olarak alanda yeniliğin öncüsü olmuştur. Kadınların ilk kez bir olimpiyat stadyumuna girdiği oyun olan Atina Olimpiyat Oyunları'nda, 12 Danimarkalı kadın jimnastikçi katıldıkları spor gösterileri ile en güzel gösteriyi sunmuşlardır (Trangback, 1996). Kadın sporcuların bu oyunlarda mücadele verdiği tek spor branşı çim tenisi olmuştur.

1908 Londra Olimpiyat Oyunları'na 36 kadın sporcunun başvurusu Londra Olimpiyat Komitesi tarafından kabul görmüştür. Kadın sporcular, okçulukta 25, çim tenisinde 10 ve yelken sporunda 1 kadın olmak üzere yer almıştır, fakat katılan diğer kadın sporcular da sayıya eklendiğinde toplam kadın sporcu sayısı 71 kişi olmuştur. Oyunlara katılan diğer kadın sporcu sayısı ve branşları ise; buz pateninde 8, gösterilerde 27 olmak üzere toplam 71 kadın katılım sağlamıştır. Değişken zaman çerçevesinde kadın sporcular görünürlüklerini oyunlarda arttırırken, İsveçli kadın yüzücü Ebba Gisico ve 6 İzlandalı kadın sporcu, dalış ve yüzme gösterileri sergilemek için oyunlara davet edilmiştir. 20 Danimarkalı kadın sporcu ise, Londra Olimpiyat Oyunları'nın açılış gününde jimnastik gösterisi sunmuşlardır (Trangback, 1996).

1912 Stockholm'de düzenlenen Olimpiyat Oyunları'na IOC'ye göre çim tenisi ve yüzme branşlarında toplam 57 kadın sporcu yarışlara katılmıştır. Bu sayıya jimnastikte gösteri yapan kadınlar da dâhil edildiğinde kadın sayısı 293'ü bulmuştur. Stockholm Olimpiyat oyunlarında okçuluk branşı oyunlardan çıkarılarak yerine yüzme sporu eklenmiştir ve önceki oyunlara göre kadın sporcu sayısı artmıştır. 1906 Atina ve 1908 Londra Olimpiyat Oyunları'nda görsel şov sunan kadın jimnastikçiler, 1912 Stockholm oyunlarında da sayıları artarak gösteride önemli bir noktaya ulaşmışlardır. Stockholm'de gösteride yer alan 236 jimnastikçi ve ülkeleri: Danimarka'dan 148, Finlandiya'dan 18, Norveç'ten 48 ve İsveç'ten 48 kadın şeklinde olmak üzere oyunlara katılım göstermişlerdir (Miragaya, 2006: 184). Uluslararası Federasyonların artış gösterdiği ve oyunlarda önemli bir noktaya geline döneminde, IOC Olimpiyat

Oyunları üzerindeki mutlak gücünü tekrardan kurmaya karar vermiştir. IOC'nin cinsiyetçi karakteristik yapısı, kadın sporcuların oyunların ilerlemesine engel olmuş, kadın sporculara uygun gördüğü çok az sayıdaki etkinliğin resmi program dışında gerçekleştirilmesine izin vererek kadınları ikna etmiştir. 1924 yılına kadar kadın sporcuların katılacağı etkinlikler resmîyet kazanmış olsa da, erkek sporcularla eşit yarışacak statüye kavuşamamıştır. İlk birkaç Olimpiyat oyunlara katılan kadınların profiline bakıldığında, sporcuların yüksek statüye sahip ailelerin çocukları olmaları ve ekonomik ve zamansal anlamda bir engelle karşılaşmamış olmaları, oyuncuların hemcinslerine oranla ne kadar şanslı olduklarını ortaya koymuştur. Kadınların atletizme katılması konusundaki tartışmalar, 1920'li yıllarda zirveye ulaşmış ve kadınların atletizme katılmasında bir dönüm noktası olmuştur (Hargreaves, 2002: 210). Bu dönemde kadınların Olimpiyat oyunlarındaki daha zor ve yüksek performans gerektiren branşlara girmeleri, Olimpiyat alanındaki cinsiyet rejimini doğrudan tehdit eden bir yaklaşım olarak algılandığını göstermiştir.

1916 Olimpiyat Oyunları 1. Dünya Savaşı nedeniyle iptal edilmiştir. Savaş yıllarında, kadınların nasıl davranmaları gerektiği, nasıl düşünmeleri, giyinmeleri, toplumsal tutumları ve var olan durumu sorgulama biçimleri, savaşın etkisiyle değişim göstermiştir. Savaşın yarattığı etki ile kadınlar, farklı birçok Avrupa ülkesinde özgürleşme hareketlerinde ilerleme kaydetmiş, eğitime daha fazla erişim sağlamış, kadın hakları konusunda bilinçlenmiş ve demokratik haklar kazanmışlardır. Amerika ve Avrupa'da ortaya çıkan kadın hareketleri, kadınların toplumda daha fazla rol almasını sağlamış, her alanda olduğu gibi sporda da kadınları destekleyerek, sahalara, nehirlere, kortlara, yüzme havuzlarına ve diğer spor alanlarına gitmelerinde destek olmuştur. Savaş yılları nedeniyle erkeklerin cephede olması nedeniyle oluşan boşluğu kadınlar doldurmuş, değişen toplumsal roller nedeniyle kadınlar iş hayatının öznesi konumuna gelmişlerdir (Anderson & Zinsser, 2000). Alice Milliatt adındaki Fransız kadın, 1917'de bütün kadın sporcuları temsil ederek IOC'nin kadın sporculara karşı göstermiş olduğu olumsuz tutumu reddetmiştir. Milliatt, Fransız kadın spor örgütü kurarak 1920 Olimpiyat Oyunları'nda kadın atletizminin yer alması talebini dile getirmiştir. IOC üyelerinin çoğunluğu, De Coubertin'in bu konudaki olumsuz tavrına rağmen, tenis ve yüzme sporlarına kadınların katılması yönünde oy kullanmışlardır. IOC'nin bu tutumu, kadınların Olimpiyatlar'a katılması yönündeki olumsuz düşüncesini değiştirmiştir. Bu rağmen kadın sporcuların atletizm dalında yarışmasına oybirliğiyle uzlaşmaz bir tavır sergilemişlerdir. 1921 yılında Monte Carlo'da atletizm toplantısı düzenleyen bir grup Avrupa ve Amerikalı kadın, programda, gelecekte yapılması planlanan uluslararası yarışmaların yapısını belirleyen bir dizi yarışmayı görüşmüşlerdir. Uluslararası kadın atletizm

hareketini destekleyen ve kadınların atletizm sporunda yer alma sürecini hızlandırmak için Federation Sportive Feminine Internationale'in (FSFI) kurarak durumu somut hale getirdiler. FSFI (Uluslararası Kadın Sporları Federasyonu), 1922 yılında Paris'te erkeklerin yer aldığı Olimpiyatlara alternatif olarak Kadın Olimpiyat Oyunları'nı düzenlemişlerdir, fakat olimpiyat isminin yasal hakkı IOC'ye ait olduğundan daha sonra Kadın Dünya Oyunları olarak değiştirilmiştir. 1926 İsveç'in Göteborg şehrinde on ülke katılımıyla, 1930 yılında Çekoslovakya'nın Prag şehrinde on yedi ülkenin katılımıyla, 1934 yılında Londra şehrinde on dokuz ülkenin katılımıyla, popüler olan bir kadın atletizm festivali haline gelerek devam etmiştir (Hargreaves, 2002: 211). Farklı bölgelerden birçok kadın sporcunun katılım sağladığı bu yarışmalar, beklenmedik bir şekilde başarı sağlayarak, atletizm sporunu kadın sporcular için yaygın hale gelmesini sağlamıştır. Kadınlar için diğer bir önemi ise, kendilerine son derece düşman tavırlar sergileyen IOC karşısında, kendilerinin kontrol edebilecekleri ve kendilerini sporun her alanında geliştirebilecekleri erkek egemen anlayıştan özerk bir spor alanına kavuşmuş olmalarıdır. IOC, 1920 Belçika'nın Antwerp şehrinde ve ardından 1924 Paris Olimpiyat Oyunları'nda, kadın sporcuların atletizm sporuna katılımını reddetmiştir. Kadın sporcuların atletizmde yükselen başarısı ve yüksek oranda izlenme başarısı elde etmiş olması dikkatleri üzerine çekmiştir. IOC 1928 Stockholm Olimpiyat Oyunları'na kadın sporcuları atletizm sporunda yer alması yönünde karar vermiştir. Uluslararası Dünya Kadın Oyunları'nda sahnelenen on bir etkinliğin tamamına kadın fiziğinin bu tür oyunlar için uygun olmadığı gerekçesiyle yer vermese de, beş etkinliğin yarışılmasına izin vermiştir. Fakat Alice Milliat, kadın etkinliklerinin yeterli sayıda olmaması ve 1932 Olimpiyat Oyunları'nda yer verilen bu atletizm etkinliklerinin devam edip etmeyeceği konusunda emin olmadığından, Kendisinin öcüsü olduğu Kadın Dünya Oyunları'nın devam etmesini isteyerek tekrardan düzenlemiştir. Kadın Dünya Oyunları son kez 1936 yılında düzenlenmiştir (Miragaya, 2006: 173). IOC'nin kadınların oyunlara katılma isteğine her alanda gösterdiği direnç karşısında, kadınların özerk örgütlenmeler ve alternatif etkinlikler yoluyla kendi alanlarını kurabildiklerini; yani kadın sporunun gelişiminin aynı zamanda kurumsal bir karşı hareket tarihi olduğunu göstermektedir.

IOC tarafından 1928 Olimpiyat Oyunları'na atletizm etkinliklerinde kadın sporcuları denemek amaçlı kabul edilmiştir. Ancak, çoğunluğun erkek olduğu gazetecilerin kadınlara karşı tutumu, kadınları henüz atletizm yapmaya uygun görmeme düşünceleri ve toplumun ve erkek sporunu destekleyen yöneticiler tarafından uzun zamandır bakir bir alan olarak görülen atletizmde kadınların boy gösteriyor olması, kadınları atletizmden yoksun bırakmak yönündeki çabaları son bulmuştur. Kadın atletizmi 1932 yılında da devam ederek meşru

bir zemin kazanmıştır (Miragaya, 2006: 174). Buna rağmen 1932 Olimpiyat Oyunları'nda kadınların yarışmalarında dünya rekorları kırılmış olmasına rağmen sadece atletizm, eskrim, jimnastik ve yüzme branşlarında toplam 328 kadın sporcu mücadele ederken, 11 olimpik spor branşında ve çok fazla sayıda etkinlikte toplam 3.738 erkek sporcu yarışmıştır. Oyunlardaki kadın-erkek sayısal eşitsizliğinin, kadınların Olimpiyatlara kabulünün formel düzeyde gerçekleşmiş olsa bile, kadınların fiili katılımı ve oyunların çeşitliliği açısından ciddi bir dengesizliğin devam ettiğini gösteren somut örnekler niteliğindedir.

1932 Amerika, Los Angeles'da düzenlenen Olimpiyat Oyunları'nda cirit atma sporu ve 800 metre engelli koşu sporu ilk kez sahne almıştır. Los Angeles Oyunlarında Amerikalı sporcu Babe Didrikson Zaharias, iki altın madalya ve bir gümüş madalya kazanarak dikkatleri üzerine çekmiştir. 1936 Kış Olimpiyatlarında kadın sporcular ilk kez alp disiplini kayak etkinliğinde mücadele ederek ve bu yarışta Alman kadın sporcu Christl Cranz'ın altın madalya alması, kadınlar adına kış sporlarına katılımın önünü açmıştır (marcolympics.org). Aynı yılın yaz oyunları, Berlin'de gerçekleşmiş, jimnastik sporu kadın oyunlarına tekrar dâhil edilerek, oyunların sporcuların geçmişine ve cinsiyetlerine bakılmaksızın, oyunların kapsayıcılığı öne çıkarılmıştır. 1932'de toplam 117 etkinliğin 14'ü kadın sporculara ayrılmış ve oyunlara katılan kadın sporcu sayısı 126 olmuştur. 1936 yaz oyunlarında ise, 129 erkinliğin 15'i kadınlara ayrılmış ve toplam kadın sporcu sayısı artış göstererek 331 olmuştur. Bu oyunların atletizm dalında Hollandalı kadın sporcu Fanny Blankers 100 metre, 200 metre, 4x100 metre bayrak yarışı ve 4x400 metre bayrak yarışlarında başarı göstermiş, 4 altın madalya kazanarak Olimpiyat Oyunları'nda giderek artan kadın sporcu rekabetini gözler önüne sermiştir (Schultz, 2018: 92). Bireysel kadın sporcular, sadece ülkelerini temsil etmekle kalmayıp, kadınların oyunlardaki yüksek performans sporuna 'biyolojik olarak uygun olmadıkları' şeklindeki cinsiyetçi iddiaları fiilen boşa düşüren sembolik figürler haline gelmiştir.

1940 Japonya'nın Sapporo şehrinde düzenlenmesi planlanan Kış Olimpiyatları ve yine aynı ülkenin Tokyo şehrinde düzenlenmesi planlanan Yaz Olimpiyatları, 1944 yılında İtalya'nın Cortina d'Ampezzo şehrinde yapılması düşünülen Kış Olimpiyatları ve Londra'da yapılması düşünülen Yaz Olimpiyatları 2. Dünya Savaşı'na denk gelmesi nedeniyle yapılamamıştır. Bu dönemde çıkan savaş sebebiyle altı kadın sporcu hayatını kaybetmiştir (Large, 2007).

1948 İsviçre'de St. Moritz kasabasında gerçekleştirilen Kış Olimpiyatları'nda 22 etkinliğin 5'inde yarışan 77 kadın sporcu, iniş ve slalom oyunlarında ilk kez yarışmışlardır (Schultz, 2018: 93). Kanadalı Barbara Ann Scott isimli

kadın sporcunun altın madalya kazandığı kadınlar tekler artistik patinaj yarışması, bu alanda ilk kez Avrupa dışından bir kadının madalya kazandığı etkinlik olmuştur. 1948 Londra Olimpiyatları'nda kadın sporcular ilk kez kano sporunda yarışmıştır. Yaz oyunlarındaki kadın sporcu sayısı artarak 390 sporcuya ulaşırken, 196 etkinliğin 19'u kadınlara ayrılmıştır. Alice Coachman, 1948 Yaz Olimpiyatları'nda yüksek atlama branşında altın madalya kazanarak, ABD için altın madalya kazanan ilk siyahi kadın olma özelliği kazanmıştır. 1952 Norveç'in başkenti Oslo'da düzenlenen Kış Olimpiyatları'nda kadın sporcular ilk kez kros kayağı sporunda yarışmıştır (<https://horse-canada.com>). Yarışmaya katılan kadın sayısı 109 olmuştur. Kadın sporculara ayrılan etkinlik sayısı ise, toplam 22 etkinliğin 6'sını oluşturmaktadır. Aynı yılın yaz ayında Finlandiya'nın Helsinki şehrinde düzenlenmiş olan Yaz Olimpiyatları'nda ise, kadın sporcu sayısı bir önceki yaz oyunlarını geçerek 519'a ulaşmıştır ve 149 toplam etkinlik içinden kadınlara ayrılan sayı ise, 25 etkinlik olmuştur (Schultz, 2018: 92). Helsinki Olimpiyat Oyunları'nın diğer bir özelliği, kadınların bir ilki yaşayarak binicilik yarışmasına katılmış olmaları ve erkek ve kadın sporcuların birbirlerine karşı yarışmış olmalarıdır. Bu yarışta Danimarkalı kadın sporcu Lis Hartel, erkeklerle birlikte bireysel yarışta gümüş madalya kazanma başarısı göstermiştir (<https://www.olympiandatabase.com>).

1956 İtalya'nın Cortina d'Ampezzo Kış Olimpiyatlarında yarışan kadın sporcu sayısı 134 olurken, oyunlarda toplam 24 etkinliğin sadece 7'si kadınlara ayrılmıştır (Schultz, 2018: 93). Ayrıca oyunlara 3x5 kilometre bayrak yarışı kros etkinliği eklenmiştir. Aynı yılın yaz mevsiminde Avustralya'nın Melbourne kentindeki Yaz Oyunları'nda önceki yaz oyunları ile aynı programa sahip olup, 151 etkinliğin 26'sında mücadele eden kadın sayısı 376 olmuştur (Schultz, 2018: 92).

1960 ABD. Squaw Valley'de düzenlenen Kış Olimpiyatları kadın sporcular sürat pateni dalında ilk kez sahneye çıkmışlardır (<https://www.olympiandatabase.com>). Almanya adına yarışan kadın sporcu Helga Haase, 500 metre yarışında ilk altın madalyayı kazanmıştır. Oyunlarda 144 kadın sporcunun mücadele ettiği ve 27 toplam etkinliğin 11'i kadınlar için ayrılmıştır (Schultz, 2018: 93). İtalya, Roma'da düzenlenen 1960 Yaz Olimpiyatları bir önceki oyunlarla aynı programa sadık kalarak oynanmıştır. Oyunlarda 611 kadın sporcunun yer aldığı ve oynanan 150 etkinliğin 29'u kadınlara ayrılmıştır (Schultz, 2018: 92). 1964 Innsbruck'taki Kış Olimpiyatları'nda 5 kilometre kros kayağı ilk kez yer almış (<https://www.britannica.com>) ve oyunlarda 199 kadın sporcu mücadele etmiş, toplam 34 etkinlik sayısının 14'ü kadınlara ayrılmıştır (Schultz, 2018: 93). Aynı yıl Tokyo'da oynanan Yaz Olimpiyatları'nda ise, ilk kez sahnelenen voleybol oyununda ev sahibi Japonya altın madalya alarak başarı göstermiştir. Tokyo Olimpiyatları'na eklenen judo

ve senkronize yüzmede kadınlar ilk kez yarışmıştır (<http://www.geocities.com>). Bu oyunlarda kadın sporcu sayısı 678'e yükselirken, 163 etkinliğin 33'ü kadın sporcular için düzenlenmiştir (Schultz, 2018: 92). 1968 Fransa, Grenoble Kış Olimpiyat Oyunları'nda kızakla kaymak ilk kez yarışılmış, bu oyunlarda çıkan bir dedikoduda, Doğu Alman kadın takımının kızaklardaki koşucuları ısıttıkları yönündeki söylemler sonucu, yarıştan diskalifiye edildiler ve ardından İtalyan Erika Lechner altın madalyaya hak kazanmıştır (<http://www.marcolympics.org>).

1968 Mexico City Yaz Olimpiyatları'nda kadın sporcular bir ilki yaşayarak atıcılık sporunda yarışmış, yedi disiplinde yarışmalarına izin verilen sporcular, erkek sporcularla karma etkinliklerde de yarışmışlardır (Woolum, 1998). Jimnastikçi Vera Caslavskaya dört altın madalya kazanmış, yüzücü Debbie Meyer de önemli başarılar elde etmiştir. Olimpiyatlarda son meşaleyi taşıyan Enriqueta Basilio, Olimpiyat kazanını yakarak bu alanda ilk kadın sporcu olmuştur (<https://en.wikipedia.org>). Yarışmalarda kadın sporcu sayısı artmaya devam etmiştir, 781 kadın sporcunun 172 etkinlikten sadece 39'unda mücadele etmiştir (Schultz, 2018: 92). Kadınlara yapılan bu sembolik jestler, kadınların sadece oyunların katılımcısı değil, anlatısının merkezinde yer alan özneye dönüşüm sürecini başlatmıştır.

1972 Sapporo Kış Olimpiyatları'nda kadın sporcular için herhangi bir oyun değişikliği olmazken, yarışmalara 205 kadın sporcu katılım göstermiş, 35 etkinliğin 14'ünde kadınlar yarışmıştır (Schultz, 2018: 93). Almanya, Münih'te düzenlenen Yaz Olimpiyatları'nda ise, 1,059 kadın sporcu yer almış ve 195 etkinliğin 43'ünde yarışmışlardır (Schultz, 2018: 92). 1976 Innsbruck Kış Oyunları'na buz dansı eklenmiş (<https://en.wikipedia.org>), 231 kadın sporcu mücadele etmiştir. Montreal yaz Oyunlarında ise, kadınlar ilk kez basketbol ve hentbolda yarışmış, ayrıca sekiz spor disiplininin altısına katılarak, kürek sporunda da ilk kez mücadele vermişlerdir. Bu oyunlarda Rumen jimnastikçi Nadia Comaneci, çok iyi bir performans sergileyerek tam puan almış ve Olimpiyat oyunlarının tarihine geçmiştir (<https://archive.ihf.info>). Oyunlara 1,260 kadın katılarak, kadınların oyunlara ilgisinin atmasını sağlamıştır. Yine bu oyunlarda 198 etkinliğin 49'unda kadın sporcular yer almıştır (Schultz, 2018: 92).

1980 Moskova Yaz Olimpiyatları'nda kadınlar hokeyi ilk kez oynanmış ve Afrika kıtasından Zimbabve takımı sürpriz bir sonuçla ülkesinin ilk altın madalyasını kazanmıştır (<https://www.sundaymail.co>). Yine bu oyunlarda kadın sayısı 1,115 ve oynanan toplam 203 etkinliğin 50'sinde kadınlar mücadele etmiştir (Schultz, 2018: 92). 1984 Los Angeles Yaz Oyunları kadınlar için farklı birçok etkinliğin dâhil edildiği bir dönem olmuştur. Senkronize yüzme yarışında

sadece kadın yüzücüler yarışmıştır. Kadınlar bisiklet ile ilk kez yol yarışında mücadele etmişlerdir. Ritmik jimnastik, kadınlar maraton koşusu ve kadınlar arasında atıcılık da ilk kez yapılan sporlardandır (<https://edition.cnn.com>). Güney Kore, Seul 1988 Yaz Oyunları da yeni oyunlara sahne olmuştur. Masa tenisi ilk kez kadın ve erkek sporcuların yarıştığı yeni spor oyunu olmuştur. Bunu yanında yelken sporunda sadece kadınlara özgü olan, kadınlar 470 disiplini ve pist bisikleti etkinliği de ilk kez sahne almıştır (<https://en.wikipedia.org>). 1984 Yaz Olimpiyatlarında kadın sporcu sayısı bir önceki yıla oranla artarak 1,566 olurken, 221 etkinliğin 62'si kadın sporcular için ayrılmıştır. 1988 oyunlarındaki kadın sporcu sayısı artış göstermiş, 2,194 kişiye ulaşmıştır. Kadın sporcu sayısının yıllar geçtikçe gösterdiği artış, eklenen etkinlik sayısı ve kadınların katıldığı etkinlik sayılarında da artış göstermiştir. 1988 oyunlarında 237 etkinliğin 72'sinde kadınlar mücadele etmişlerdir (Schultz, 2018: 92).

1991 yılına gelindiğinde IOC, yeni bir kural getirerek tüm yeni sporlarda kadın sporcuların bulunması şartı getirmiştir. Fakat IOC'nin getirdiği bu kural yalnızca olimpiyat tanınması için başvuran yeni spor branşları için öne sürülmüştür. Kural, 1991 öncesi Olimpiyat Oyunları programına dâhil edilmiş tüm sporların, sporun ülkelerin federasyonlarının tercihlerine bağlı olarak kadın sporcuları dışlayabileceği anlamı içermektedir (Patel, 2015). 1992 Fransa, Albertil ve Kış Olimpiyatları'nda kadın sporcular ilk kez biatlon sporunda yarışmıştır (<https://web.archive.org/>). Kadın sporcular bireysel, kısa koşu ve bayrak yarışlarında da mücadele etmiştir. Serbest stil kayak ve kısa mesafe sürat pateni de ilk kez bu yarışlarda yer almıştır. Kış Olimpiyatları'nda kadın sporcu sayısı 488'e ulaşmıştır. Kadınlar, 57 etkinliğin 26'sında mücadele etmişlerdir (Schultz, 2018: 93). Aynı yılın yaz sezonunda Barselona'da düzenlenen Yaz Olimpiyatları'nda badminton sporu ilk kez yer almış, kadın sporcular badmintonda tekler ve çiftler kategorilerinde yarışmışlardır. Olimpiyatlarda kadınlar ilk kez judo sporunda yarışmıştır. 35 Ülke judo sporunda Olimpiyatlara erkek delegasyon göndermiştir (<https://en.wikipedia.org>). Bu oyunlarda 2,704 kadın sporcu yer almış ve 257 etkinliğin 86'sı kadınlar tarafından oynanmıştır (Schultz, 2018: 92). 1994 Norveç'te bir yerleşim yeri olan Lillehammer Kış Olimpiyat Oyunları serbest stil kayak sporunda hava disiplini resmen ilk kez uygulamıştır. Özbek sporcu Lina Cheryazova bu alanda altın madalya alarak ülkesi adına ilk ve tek madalyaya sahip olmuştur (Grasso ve ark., 2015). Olimpiyatlarda giderek artan kadın sporcular alanda kendilerini kanıtlamakla beraber giderek söz sahibi olmaya başlamıştır. Kadın sporcuların tanıtımı IOC'nin temel misyonu haline gelerek Olimpiyat Tüzüğü'nde yer almıştır.

1996 Atlanta Olimpiyatları'nda kadın futbolu ve softbol, resmi olarak bir Olimpik spor statüsü kazanarak ilk kez sahneye çıkmıştır. Kadın futbolunda Amerika Çin'e karşı oynadığı karşılaşmayı kazanarak bu alandaki ilk olimpiyat

zaferini elde etmiştir (<https://www.fourfourtwo.com>). Bu başarı kadın futbolunun gelişimi ve sahneye çıkışı açısından büyük önem taşımış, kültürel bir fenomen olarak dünya kamuoyunda kadın futboluna duyulan ilginin artmasında bir dönüm noktası olmuştur (<https://exhibits.library.gsu.edu>). Bu oyunlardaki kadın sayısı önceki oyunlara göre artarak 3,512'ye ulaşmış ve kadınlar 271 etkinliğin 97'sinde yarışmıştır (Schultz, 2018: 92). 1998 Japonya'nın Nagano şehrinde düzenlenen Kış Oyunları'nda ilk kez yer alan buz hokeyi ve curling oyunları, Amerika ve Kanada'nın başarılarıyla sonuçlanmıştır (<https://exhibits.library.gsu.edu>). Buz hokeyinde ABD, curling oyununda ise Kanada Atın madalyanın sahibi olmuşlardır (<http://www.worldcurling.org>). Takım sporlarının oyunlara dâhil edilmesi, kadınların yalnızca 'bireysel zarafet' alanında değil, kolektif rekabet ve taktiksel oyun alanında da güçlü özne olarak görünmesini sağlayan önemli bir kırılma noktasıdır.

2000 Sidney Olimpiyatları'nda halter, modern pentatlon, tekvando, triatlon ve trambolin gibi birçok yeni oyun ilk kez oynanmıştır. Sidney Olimpiyat Oyunları hem kültürel hem de ırkçılığa karşı verilen mücadelede önemli bir yere sahip olmuştur. Açılış töreninde Avustralya'nın yerel halklarından olan Aborjinleri temsilen Aborjin kadın koşucu Cathy Freeman, geleneksel Olimpiyat ateşini yakarak oyunların startını vermiştir. Daha sonra 400 metre yarışlarını kazanarak altın madalya sahibi olmuştur. Freeman, başarı ve önlü kişiliyle Avustralya toplumunda ırkçılığa karşı savaşıyan yerel Aborjin halkının sembol isimlerinden olmuştur (<https://www.britannica.com>). 2004 Atina Yaz Olimpiyatları Oyunları, Taliban hükümetinin kadın sporcuların yarışmalara katılmasını yasaklaması nedeniyle IOC tarafından 2000 yılında oyunlardan men edilen Afganistanlı sporcuların yarışmalara tekrar katılması, kadın güreşi ve kılıç eskrim sporunun tanıtılması gibi ilkler yaşanmıştır (<https://en.wikipedia.org>). Olimpiyatların sadece cinsiyet konusunda değil, etnisite ve sömürgecilik karşıtı sembollerin de sahnesine dönüşmekte; kadın sporcu figürü, çok katmanlı bir direnişin taşıyıcısı haline gelmektedir.

2008 Çin, Pekin Olimpiyat Oyunları, kadınlar 300 metre su engelli koşusu ve 10 kilometre maraton yüzme oyunlarının eklenmesiyle hem oyunlar çeşitlilik kazanmış hem de kadınların başarılı olması için yeni platformlar sağlanmıştır. Beyzbol sporu ve boks kadınlara açık olmayan tek spor branşları olmaya devam etmiştir. 2012 Londra yaz Olimpiyatları'nda kadın boksu ilk kez sahne almış ve beyzbolun oyunlardan çıkarılmasıyla kadın sporcular ilk kez yaz oyunlarındaki her branşta yer alarak cinsiyet eşitliği anlamında önemli bir başarı olarak görülmüştür. Ayrıca tüm Ulusal Olimpiyat komitelerinin kadın sporcular göndermesi ve Suudi Arabistan, Brunei ve Katar gibi ülkelerin kadınları ilk kez delegasyonlarına dâhil etmeleri, küresel değişimin önemli bir adımı olarak görülmüştür. Bu durum kadın sporunun yaygınlaşması ve

kadınların spora katılımının geniş bir şekilde benimsenmesini sağlamıştır (<https://www.bbc.com/>). Olimpiyatların sadece Batı merkezli değil, küresel düzeyde kadınların kamusal görünürlüğünü, artıran bir platforma dönüşmeye başladığını göstermektedir.

Londra Olimpiyat Oyunları'nın kadınlar açısından birçok önemi olmuştur: ABD kadın sporcuların erkek sporculardan sayıca ilk kez fazla olması ve Olimpiyatlara katılan kadın sporcu sayısının toplam katılım nüfusunun %44'ünü oluşturması, kadınlar açısından cinsiyet engellerinin aşılmaaya çalışılması ve sporda cinsiyetin daha kapsayıcı bir spor ortamının kabul edilebilir hale getirilmesi, önemli bir noktaya geldiğini göstermiştir. 2012 Londra Olimpiyat Oyunları'nın 'Kadın Oyunları' olarak hafızalara kazınması anlamlı bulunmuştur. Kadın sporculara yeteneklerini ortaya çıkarmak ve oyunlarda sergilemek adına fırsatların yaratılmış olması, Olimpiyat komitesini cinsiyet eşitliği açısından ciddi bir gelişme kazanmış olması, gelecek kadın sporcu nesillerinin hayallerini gerçekleştirmesi için ilham kaynağı olmuştur (<https://www.unwomen.org>). 2012 Londra Oyunları'nda kadın sporcu sayısında ciddi bir artış gözlenmiştir. Toplam katılan sporcu sayısı içinde kadın sporcular 4,676 katılım ile %44.2'lik bir orana sahip olmuştur. 302 oyunun 140'ında yarışarak %46.4 oranında kendilerine ait oyun katılımı sağlamışlardır (Schultz, 2018: 92). 2014 Rusya, Soçi Kış Olimpiyatları Alman sporcu Carina Vogt, o güne kadar sadece erkek sporcular için düzenlenmiş olan kayakla atlama dünya şampiyonasında altın madalya kazanan ilk kadın sporcu olarak adını tarihe yazdırmayı başarmıştır. Geçmişten günümüze doğru kadınların Olimpiyatlardaki sayıları giderek artış göstermiş, günümüze doğru eşitliğe yaklaşıldığı görülmüştür.

Olimpiyatların ortaya çıktığı ilk günden günümüze kadını sporda oyunun dışında tutmak adına yapılan cinsiyet ayrımı uygulamalar ve söylemler, kadınların bu alanda verdiği mücadeleler, ödedikleri bedeller ve kazandıkları haklara rağmen her zaman kendini hissetmiştir. Kadın sporcu sayısı ve kadın katılımcı sayısı geçmişten bugüne armaya devam ederken, kadına yönelik cinsiyetçi söylem ve tutumlar kadını gölgesi misali izlemeye ve zaman zaman önüne çıkmaya devam etmiştir. 2014 Kış Olimpiyatları'nda Uluslararası Kayak Federasyonu başkanı ve Uluslararası Olimpiyat Komitesi üyesi Gian-Franco Kasper'in 2005 yılında basın önünde yaptığı bir açıklamada, tekrar eden darbelerin birikmiş etkisinin kadın sporcuların üreme organlarına zarar vereceğini savunmuştur (<https://www.telegraph.co.uk>). Viktorya Dönemi doktorlarının kadınların bisiklet sürmelerinin kadın sporcuların doğurganlık özelliklerini etkileyeceği yönündeki görüşlerinin benzerlerini, yüzyıllar sonra bir kez daha kadınların kişilik haklarına saldırı olarak tekrar ortaya çıkması, ataerkil düşüncenin her çağda devam eden gerici, 'hastalıklı' bir düşünce olarak kalmasını sağlamıştır.

Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde düzenlenen 2016 Yaz Olimpiyat Oyunları, Avustralya kadın rugby takımının, rugby yedili yarışma oyununu kazanması, modern sporun ilk oyunlarından olan rugby'nin büyüyen küresel çekiciliğini orta koymuştur. Uzun bir aradan sonra golf oyunu olimpiyatlara tekrar dâhil edilmiş ve Güney Koreli kadın sporcu Inbee Park, altın madalya kazanma başarısı elde ederek golf sporunun Olimpiyat disiplini olarak ilgisini arttırmıştır. Rio Olimpiyatlarında farklı sporlarda 291 kadının madalya kazanması ile beraber, ABD kadın takımı kazanılan 121 toplam madalyanın 65'ini kazanarak, hem erkek sporculara kıyasla üstünlük elde etmiş hem de önemli bir rekorun sahibi olmuştur (<https://www.forbes.com>). Oyunlara katılan kadın sayısı 4,700'e ulaşırken, kadın sporcular kendilerine ayrılan 145 etkinlikte mücadele vermişlerdir (Schultz, 2018: 92).

Tokyo 2020 Olimpiyat Oyunları, yapılan bir kural değişikliği ile açılış seremonisinde kadın ve erkek sporcuların birlikte ülke bayraklarını taşıması istenmiş, %91'lik bir katılım ile bayrak taşımada kadınlar yer almıştır. Olimpiyatlar'daki cinsiyete yönelik kapsayıcılık ve değişimin bir başka göstergesi de, Yeni Zelandalı sporcu Laurel Hubbard isimli transgender sporcunun, kadınlar süper ağır sıklet halter yarışmasına katılması olmuştur (<https://www.theguardian.com>).

Tokyo 2020 Olimpiyatları, karate, spor tırmanışı, softbol, sörf ve kayak gibi yeni sporun kadın sporculara yeteneklerini sergileyecekleri platformlar sağlamıştır (<https://www.usatoday.com>). Oyunlarda yüzme sporunda karma cinsiyetli etkinlikler dâhil edilmiş, kadınlar 1500 metre serbest yüzme etkinliği ilk kez düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler oyunlara olan bağlılığın pekiştirilmesinde etki yarattığı gibi, oyunların cinsiyetleri kapsayıcılığında da toplumsal değişimin yansımaları göstermiştir (<https://olympics.com/tokyo-2020>). Kadın sporcuların kano sprintinde yarışmasına izin verilen ilk olimpiyat oyunları 2020 Tokyo Oyunları olmuştur. 2022'den bu yana kadınlar yönetim anlamında Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) komisyonlarındaki etkisini arttırarak, yönetim pozisyonlarının %50'sine sahip olmayı başarmıştır (<https://www.unwomen.org>). Olimpiyat alanında cinsiyet eşitliği sadece sporcu düzeyinde değil, karar mekanizmaları ve yönetici pozisyonlar düzeyinde de kurumsallaşmaya başlamıştır.

2024 Paris Olimpiyat Oyunları, kadın erkek eşitliğinin oyun alanında tam olarak sağlandığı tarihteki ilk olimpiyat oyunları olarak dikkat çekmiştir. Toplam 11,215 sporcunun 5,503'ünün kadın sporcu olması bu anlamda önemli olmuştur (<https://www.olympics.com>). Birden fazla trans erkek sporcu kadınlarla birlikte yarışmıştır (<https://www.outsports.com>). 2024 Paris Yaz Olimpiyatları'nda ABD kadın takımı, art arda dördüncü Olimpiyat

organizasyonunda erkek sporculardan sayıca daha fazla kadın sporcu yer almıştır. Amerikalı kadın sporcular bu oyunlarda alınan toplam 126 madalyanın %57'sine sahip olurken, kazanılan 40 altın madalyanın 26'sını kazanmışlardır. İngiltere 327 toplam sporcu sayısının 172 kadın ve 155 erkek sporcu ile katılım sağlamıştır. 101 sporcu ile katılım sağlayan Türkiye ise, 54' ü kadın sporcu, 47'si erkek sporcu olmak üzere oyunlarda toplam 8 madalya kazanmıştır. Bu madalyaların 2'si gümüş, 3'ü bronz olmak üzere toplam madalyaların 5'ini kadın sporcular, 3'ünü erkek sporcular kazanmıştır (<https://beinsports.com.tr>). Bu sayısal verilere baktığımızda, nicel eşitliğin sağlandığı durumda dahi kadınların bazı ülkelerde başarı açısından erkeklerin önüne geçebildiğini; eşitliğin yalnızca sayısal bir amaç değil, performans ve temsil düzeyinde de dönüştürülen bir alan olduğunu göstermektedir.

Modern Olimpiyatların başlangıcı olan 1896 yılından günümüze kadar, oyunlar gelişerek ve farklı oyunlar eklenerek ilerleme kaydetmiştir. Toplumsal cinsiyet ayrımı açısından kurulduğu ilk zamanlara kadın sporcuların katılımı yasaklanmış, oyun erkek egemen alanın eğlencesi olarak benimsenmiştir. Kadının spora duyduğu ilgi, değişen dünya siyasetinin getirdiği özgürlük, eşitlik ve adalet fikirlerinin alanda karşılık bulması, kadınların oyunlara yavaş yavaş dâhil edilme sürecini getirmiştir. Her ne kadar günümüze kadar zaman zaman yasaklanan kadın oyunları ve kadın üzerine yaratılan baskı ortaya çıkmış olsa da, nihayet günümüzde kadın erkek eşitliğinin alana hâkim olmasını sağlamıştır. Kadınlar, erkeklerle birlikte alanın paydaşları olarak yer almaya başlamış, kimi zaman sayıca, kimi zaman da başarı olarak erkeklerin önünde yer almıştır. Bu bölümde kadın sporcuların Modern Olimpiyat Oyunları'na katılımı ve tarihsel yolculuğunu, kazanımlarını, yaşadıkları zorlukları bilimsel çalışmalar kapsamında ortaya koymaya çalışılmıştır.

3. Toplumsal Cinsiyet ve Spor

3.1. Sporda Feminist Yaklaşımlar

Spora katılımında uzun bir tarihsel geçmişe sahip olan kadınlar, günümüzde geçmiş spor yaşantısından ve mücadelesinden farklı olarak, hem kendisini sporun içinde geliştirme imkânı bulmuş hem de farklı birçok spor branşında başarılı bir şekilde yer alarak, kendinden sonra gelmekte olan kadınlara, rol model olma görevi üstlenmiştir. Kadınların spordaki bu ilerlemesinin dönüm noktasını, 1960'larda etkin bir rol oynayan kadın hareketlerinin varlığı ortaya koymuştur. Kadınların sporda etkin bir konuma gelmesi ve edindikleri spor deneyimini ortaya koyabilmek için spordaki feminist hareketleri incelemek, önem arz etmektedir. Bu bağlamda, sporun kadın için bedensel bir pratik olmanın ötesinde, politik bir özneleşme ve özgülleşme sahası olduğunu gösterebiliriz.

Sporda feminizm, en genel ifade ile kadın sporcuların spor alanında erkeklere karşı haklarını korumak, eşit şartlarda yarışmak, erkeklere tanınan ayrıcalıkların ortadan kaldırılarak kadınlarla aynı haklara sahip olmasını sağlamak ve ataerkil yapının karşısında kadının ezilmesini engellemek ve ortadan kaldırmaktır. 1960'larda kadın sporcuların arkasında bir güç olarak duran feminist hareket, kadın sporcuların temas sporlarına katılması yönünde kamuoyunun dikkatini çekmede etkin rol üstlenmiştir. Fakat sporda fırsat eşitliği ve toplumsal yaşam içinde kadının konumunun ve değerinin önemi, feministlerin harekete geçmesi için yeterli diğer konular olmuştur. Feministlerin öne sürdükleri konular; kadınların eğitim ve iş alanlarındaki kazanılan hakların spor alanında da fırsat eşitliğinin sağlanması ve bütün spor etkinliklerine erişimini temin etmek şeklinde olmuştur. Bu düşünceye erkeklerin kadınları kati suretle görmek istemedikleri temas sporları olan futbol ve hokey branşlarının da dâhil olduğu

belirtilmiştir. Bir diğer önemli husus ise, kadınların spor aracılığı ile bedenlerine güven duymalarını gerçekleştirmek ve erkekler tarafından gelebilecek olan cinsel saldırı ve tehditler karşısında kendilerini savunmak amaçlı dövüş sporlarını, dövüş sanatlarında eğitim alarak yeterli seviyeye gelebilmektir (Lenskyj, 1986:109). Feminist hareketler sporda, sadece eşitlik talebi değil, kadın bedeni üzerinde tarihsel olarak kurulmuş olan denetim ve baskı mekanizmalarını kırmaya yönelik özgürleştirici bir stratejidir.

Feminist düşünce toplumsal cinsiyeti, cinsiyetler arasında eşit olmayan ilişkilerin ortaya çıkmasına neden olduğu için sorun olarak görmektedir. Feministler toplumda ortaya çıkan ırk, sınıf, yaş ve cinsel yönelimler gibi farklılıkların kadınların sosyal yaşam içindeki toplumsal gerçekliğini oluşturmada önemini azaltan ya da kabul etmeyen teorilere eleştirel yaklaşırlar ve kadınları toplumsal yaşam içinde erkekler tarafından yaratılan ezilmişliği paylaşan bir grup olarak tasvir ederler. Bu yüzden feministler, kadınlara karşı yapılan baskının nedenlerini anlama ve bu baskıları yok etmek için gösterdikleri mücadelede, yaptıkları analize kadınların deneyimlerini ve var olan olguya bakış açılarını inceleyerek başlamışlar. Avrupa'nın kuzeyinde 17. yüzyıl İngiltere'si, kadınların erkek egemen yapı karşısında ezilmesine karşı ortaya çıkan örgütlü mücadeleyi içeren ilk feminist hareketin sahne almasına tanık olmuştur. Bu kadın hareketi sonrasında, Avrupa'nın diğer şehirleri ve Amerika Birleşik Devletleri'ne yayılma imkânı bulmuştur (Parratt, & Guthrie, 1994:235). Bu tarihi kökler, feminist spor yaklaşımının sadece güncel kuramsal bir tartışma olmadığını; alandaki kadınların bedensel, ekonomik ve kültürel özgürlükleriyle doğrudan bağlantılı uzun soluklu toplumsal bir mücadeleyi temsil ettiğini ortaya koymaktadır.

Feminizm, barındırdığı birden fazla yaklaşım ve temsil ettiği birleşik pozisyonunun çeşitli olması özelliğiyle kapsamlı bir yapıya sahiptir. Feministler birden fazla teorik görüşü savunmaktadırlar. Bu başlık altında feminizmin şekillenmesinde rol alan başlıca paradigmaları inceleyerek, bu paradigmanın kadınların spor deneyimleri üzerine yarattıkları etkiler de ele alınmıştır.

3.1.1. Liberal Feminizm ve Spor

Feminist paradigmalardan biri olan Liberal feminizm, cinsiyetçiliğe meydan okumuş ve liberal ilkelerin kadın ve erkeklere eşit bir şekilde yaklaşmasını ve uygulanmasını savunmuştur. Liberal düşüncenin temelinde adil bir toplum düzeni, karşıt insanların ya da hükümetin müdahalesi dışında tüm insanların rasyonel güçlerini geliştirmeleri için eşit koşullara imkân tanınmasıdır. Esasen, rasyonalite ve devlet etkisinden özgürlüğe verilen önem, liberal düşüncenin bireysel özerkliği ve kişinin kendi gerçeğini, ahlaksal yapısını ve hedeflediklerini,

kendi iradesiyle belirleme hakkını garanti altına alan özgürlük talebi ile ifade edilmektedir. Liberal düşüncede özel ve kamusal ayrımı belirgin olup, meşru devlet düzenlemesi genelde kamusal alanın varlığı ile sınırlandırılmıştır. Liberal feministler, kadının muhakeme yetenekleri noktasında erkeklerle eşit olduğunu ve bundan dolayı benzer özgürlük alanlarına sahip olması gerektiğinden cinsiyetçi ayrımcılığa karşı çıkmışlardır. Avrupa'daki Liberal feministler, anlamsal bağlamda fırsat eşitliği olarak düşünülen özgürlük, adalet ve eşitlik gibi liberal değerleri tahrip ettiği için cinsiyetçiliğin karşısında konumlanmıştır (Parratt, & Guthrie, 1994:236). Liberal feminizm, spor alanındaki cinsiyet eşitsizliğini 'fırsat eşitliğinin yokluğu' üzerinden okur ve çözümü de spordaki mevcut kurumları dönüştürerek eşit erişim sağlamada görür.

Feminizmin spora yansması kapsamında liberal feministler antrenman, tesis, ve erkeklerle benzer uygulamalar için fırsat eşitliği kavramını, sporda cinsiyet eşitliğini hedefleyerek, kadın sporcular için önemli adımlar atmışlardır. Özellikle Amerikalı kadın sporcular 1984 Yaz Olimpiyatları'nda toplumsal kadın hareketinin ilk kazanımlarını elde etmişlerdir. Afro-Amerikan bir kadın olan Anita De Frantz, Amerika Birleşik Devletleri Olimpiyat Komitesi'ne ve Uluslararası Olimpiyat Komitesi'ne atanarak, bu alandaki kadın hareketlerinin yaptıkları çalışmaların olumlu sonuçlar verdiğinin en önemli örneği olmuştur. Diğer önemli gelişmelerden biri de, Mahkemelerin hem uluslararası hem de yerel sahnelerde yer alan kadın ve erkek sporları arasındaki denklemi dengelemek için bir kanal olarak kullanılmasıdır. Bu duruma örnek verecek olursak; 1984 Los Angeles Yaz Olimpiyat Oyunları öncesinde liberal feministler atletizm yarışmalarında kadın sporcular için 10.000 metre atletizm yarışının dâhil edilmesi için dava açmış, kadınların dünyanın her yerinde bu mesafedeki müsabakalara katıldığını savunmuşlardır (Parratt, & Guthrie, 1994:237). Hargreaves (2002), liberal feminizmin gerçekte faydacı bir yapıda olduğunu ifade etmiştir. Spor aktivistleri savundukları fırsat eşitliği teorisini pratikte göstermek adına mücadele vermiş ve bunun sonucunda kayda değer oranda başarılar elde etmişlerdir. İleri sanayi ülkesi olan İngiltere'de kadınlar adına sporu önceki yıllara oranla erişilebilir hale getirmiştir. Liberal feminizm kadınların spora katılmamasını biyolojik temellere dayandıran açıklamalara karşı çıkarak, kadınlara yeteri kadar fırsat verildiğinde, erkeklerin katıldığı ve zevk alarak yaptıkları bütün sporlara katılabileceklerini ifade etmiştir. Feministlerin kadınlar adına yaptıkları bu çıkarımın önem taşıması, kadınların erkeklerle eşit olmasının karşısında yer alan ve bunu biyolojik farklılıklarla açıklanan varsayımların meşrulaştırılmaya çalışılmasıdır. Liberal feministlerin düşünce temelini ortaya atan varsayım, yeterli sayıda kadının spora katılmamasının nedenini kültürel temellere dayandırarak, kadınların önündeki bu engellerin rasyonel müdahalelerle ortadan kaldırılabilir (Hargreaves, 2002:28).

Feminizmin ilk yıllarında cinsiyete temelli ayrımcılığın ortadan kalkmasını sağlayacak yasaların kadınların kamusal alanda erkeklerle eşit şartlarda yaşayacakları varsayılmıştır. Fakat 1970'li yıllar boyunca erkek kadın arasındaki eşitsizlik sorunlarının karmaşıklaştığı ortaya çıkmıştır. Bu sorunların başında, daha çok sayıda kadının eğitim fırsatlarından yararlanmış olmasına karşın, elde ettikleri bilgi temelli kazanımları aynı alanda çalışan erkelere karşı eşit maddi kazanç elde edememiş olmalarıdır. Spor alanında diğer alanlardaki kadınlardan farklı olarak daha fazla maddi kazanç elde edilmiş, fakat yönetici ve koçluk gibi yönetim kademelerinde istenilen hedefe ulaşılammıştır. Kadın sporcuların ABD'nde profesyonel sporlara erişimi yeterli düzeyde olmamıştır (Acosta & Carpenter, 1992).

Liberal feministlere yöneltilen eleştirilerden biri, feministlerin alanda hâkim olan ataerkil kapitalist yapıları dönüştürmek yerine reforme ederek geçiştirmesidir. Spor ve beden eğitimi alanında çalışan kadınlar, spor yönetimi yapıları içinde mücadele verirken, geleneksel erkek spor modelinin erkek egemen ideolojisini ve düalist uygulamaları benimsemek zorunda kalmalarıdır. 7. yüzyıl felsefesinin önemli isimlerinden olan Descartes'in *düalist yaklaşımı*, zihinsel faaliyetlerin bedensel faaliyetlerden önemli olduğunu savunmaktadır. Kadınlar, zihinsel özellikleriyle ön planda olan erkeler karşısında bedensel özellikleriyle (üreme) ilişkilendirildikleri için, düalist yaklaşım cinsiyetçi düşünceyi ve kadınların ezilmesini özendirmektedir. Düalizmin kabul görmesi, kadın bedeninin nesneleştirilmesine neden olan spor uygulamalarında kendini göstermiştir. Spor kurumları tarafından önceden belirlenmiş kurallar ve teoriler nedeniyle sporcular laboratuvar testleriyle değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Kadın ve erkek sporcuların yeterli görülmesi için boy ve kilo kontrolü, uzuv ölçülerinin uygunluğu, akciğer kapasitesi ve estetik güzellik ideallerine göre ölçülmüştür. Kadın ve erkek sporcuların bireysel vücut yapıları, normalin dışında seyreden kurallara uydurulmaya zorlanarak ikincilleştirilmektedir. Sporcular bu kurallara göre vücutlarını uygun hâle getirmek için, aşırı kilo kontrolü biçimlerinden olan bulimia nevroza ve anoreksiya (yeme bozukluğu) maruz bırakmaktadır (Black, 1991). Bu stres faktörlerine her iki cinsten sporcuların maruz kalmış olması ve sağlıklı beslenme alışkanlıkları edinmiş olsalar da, kadın sporculara özgü psikolojik anormallikler olarak değerlendirilmiştir. Liberal feminist yaklaşımın sporda çözemediği problemler, kadınların ezilmesinin son bulacağı düşüncesini yaralamıştır. Fakat liberal feministlerin kadınlar için elde ettikleri kazanımlar, kadınları hem sporun içinde tutmuş hem de sporda ileriye gitmelerini sağlamıştır (Parratt, & Guthrie, 1994:239).

Eleştirel feminist yaklaşımları olan Marksist, radikal ve sosyalist feministler, erkek egemen kapitalizm içinde kadınların özgürleşeceğini ve kurtulacağını olağan dışı bulduklarından, liberal feminist stratejilere karşı eleştirel bir tutum

sergilemişlerdir. Bu yaklaşımların liberal feminizm düşüncesinden farklı düşünülmesi, liberal feministlerin eleştirilmesine neden olan reform çözümü yerine, devrim ve var olan yapının radikal bir şekilde dönüştürülmesi fikrini savunmalarıdır.

3.1.2. Marksist Feminizm ve Spor

19. yüzyılın ortalarında Karl Marx tarafından formüle edilen Marxist teori, liberal teorinin sanayi kapitalizmiyle yakın ilişki içinde olması sebebiyle, liberal teoriyi reddederek ortaya çıkmıştır. Marx, yaptığı gözlemler sonucu egemen sınıfın, kapitalist çıkarlara hizmet ederek işçilerin emeğini sömürerek ve toplumsal sınıf ayrımına yol açarak haksız kazanç elde ettiğini savunmuştur. Marksistlerin kapitalizmi eleştirdikleri nokta, toplum üzerinde yaratılan tüm baskıların kökeni olduğuna inandıkları sınıf baskısıdır. Marksist feministler, ‘zenginlerin daha zengin, yoksulların daha yoksul’ olduğu sınıflara ayrılmış bir toplumda, kadınların fırsat eşitliğine ulaşmasının mümkün görünmediğine inanmaktadırlar. Marksist teoriye göre toplumda adaletin sağlanması için, üretim araçlarına sahip egemen güç ve yönetenlerin birlikte yarattıkları sınıf ayrımının ve toplum üzerindeki baskının ortadan kaldırılması gerekmektedir (Parratt, & Guthrie, 1994:240).

Marksist feministler kadının ezilmesini, kamusal alanda gerçekleştirilen ekonomik üretimden dışlanmalarından kaynaklandığını düşündüklerinden dolayı, toplumsal kurtuluşun, kadının üretime tam katılım sağlamasıyla olacağını savunmuşlardır. Bu bakış açısı, spordaki eşitsizliği sadece cinsiyet üzerinden değil, ekonomik yapı ve sınıf ilişkileri üzerinden analiz etmektedir. Kadınlar, iş yaşamının ücretli emekçileri olarak tarihin dışında değildirler; yaptıkları toplumsal katkı ve ürettikleri emekleri ile tarihe yön verebilecek, toplumsal eylem kabiliyetlerini gerçekleştirebilecek ve kamusal alanı paylaştıkları erkeklerle birlikte çalışarak toplumsal dünyaya yön verebilecek bir konum elde etmişlerdir. Marksist feministler için kadınların spora katılımları, tüm insanların çalışma hakkı gibi doğal bir hak olarak görülmektedir. Marksist yönetim şekline sahip ülke okullarında, kolejlerinde ve kurumlarında işçiler için beden eğitimi içeren programlar uygulanmıştır. Cinsiyet ve yaşa bakılmaksızın tüm bireylerin eşit haklar çerçevesinde fiziksel aktivite gösterilerinin yanı sıra spor eğitimi, spor tesislerinin sağlanması ve sporcuların kapsamlı testlere tabi tutulması da gerçekleştirilmektedir. Kadınların spor alanında yer almaları, sosyalist devletlerin yüceltilmesi adına fiziksel başarıların üretilmesine bağlanmaktadır. Uluslararası spor organizasyonlarına sporcu gönderen Marksist devletler, kadınların başarı elde etmeleri neticesinde, sınıfsal ayrıcalıkların kaldırılması, kadınların uzman koçluk ve teknolojik yardım alma fırsatı elde etmelerinin, Marksist düşüncenin bir sonucu olduğunu belirtmişlerdir (Parratt, & Guthrie,

1994:240). Spor kapitalist toplumlarda rekabetin ve tüketim ideolojisinin bir parçası olarak görülürken; sosyalist bağlamda toplumsal eşitliğin bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır.

3.1.3. Radikal Feminizm ve Spor

20. yüzyıl hareketi olarak 1960'ların sonlarında ortaya çıkan radikal feminizm, 'bir kökten büyüyen veya bir kökten ilerleyen' anlamı taşıyan radikal teriminin kullanımı, tüm baskı biçimlerinin varlığını kadınların ezilmesinden kaynaklandığı inancını savunmaktadır. Radikal feministler, toplumda tahakkümün birincil biçimini, ataerkilliğin toplumda ve politik ekonomik sistemin temelinde yer almasından kaynaklandığını düşünmektedir. Eğitim ve ekonomik reformu ön planda tutan liberal feministlerden farklı olarak, kadınların ikinci konuma itilmesini, ataerki kapitalist modelin meşrulaştırılmasına bağlamaktadır. Radikal feministler sınıf ayrımını baskının merkezine yerleştiren Marksistlerden de düşünce ve tutum olarak farklılaşmaktadır. Bireysel tercihlerin ve cinsiyet rollerinden özgürlüğün olağan ve arzu edilebilir olduğuna kanaat getirmiş, hem kadının hem de erkeklerin nitelik ve özelliklerinin geliştirilebilir olduğunu savunmuştur. Radikal feministler kadınlar üzerine yaratılan cinsiyetçi baskıyı ortadan kaldırmak için ataerki düşünceye karşı koymak ve bu erkek egemen düşüncenin ortadan kaldırılması gerektiğini savunmaktadır. Erkek düşüncesinde kadının doğal annelik rolü ve seks objesi olarak görülmesi, kadınların baskıya maruz kaldıkları sonucunu getirmiştir. Bu nedenle kadınların özgür olabilmeleri için, üreme özellikleri, annelik rolleri, cinsel kimlikleri ve spor aktivitelerini de içeren fiziksel özelliklerini kapsayan bedenleri üzerinde erkeklerden bağımsız olarak tam yetkiye sahip olmalarına bağlanmaktadır. Farklı cinsel yönelimleri olan kadınların, özellikle de lezbiyenlerin, kadınların ezilmelerini kamusal alana katılımının dışında, heteroseksüel aile yapısı ve bu heteroseksist kabulün tek cinsel eğilim olarak görülmesinden kaynaklandığını düşünmektedirler. Bu radikal feminist inancı, heteroseksüel yaşamın dışında bir hayatın imkânını benimseyerek, lezbiyenliği, ataerki düşüncenin baskıları karşısında kadının sığınacağı bir liman olarak görmektedir. Bu feminist yaklaşımın kadınlar için başka bir hedefi ise, kadınları cinsel tercihlerinin dışında, kadınları toplumsal yaşamın içinde destekleyen bir kültür geliştirmektir. Diğer bir ifadeyle, kadın değeri, kadın tarafından takdir gören ve kadın saygısı tarafından bilgilendirilen kadın toplulukları ve kadın toplumları oluşturmaktır. Bu düşünceye sahip veya buna destek veren kadınlar, toplumda cinsiyet ayrışmasını veya erkek baskısından arınmış kadın alanları oluşturulmasını savunmaktadırlar (Jaggar, 1983).

Radikal feministlerin spor alanında kadınlara yönelik politika ve düşünceleri, toplumun var olan ataerki düşüncenin değiştirilerek, mevcut spor yapısının

kökten değiştirilmesi şeklinde olmuştur. Toplumda hâkim olan spor modelinin erkek egemen düşüncenin baskısı altında olduğu ve erkeklere göre dizayn edildiği için, kadının da bu alanda eşit şekilde yer alabilmesi açısından dönüşümün kaçınılmaz olduğudur. Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) ve NCAA gibi spor organlarının takdir haklarını erkeklerden yana kullanmaları ve kadınların sporda eşit şartlarda yer alabilmelerine engel olduğunu düşündüklerinden, kendilerini feshetmelerini istemiştir. Sporun siyaset ideolojisine teslim edilmiş olması ve kapitalist tüketim çıkarına hizmet etmesi nedeniyle elit rekabete dayanan sponsorlukların da son bulması istenmiştir. Bunun yerine, okul öncesi eğitim sisteminden, eğitimin en üst seviyesi olan üniversite kademesine kadar tüm okullarda, kamusal alanlarda, bedensel farkındalığı ve insan yeteneğini öne çıkaran fiziksel aktivitelere yer verilmesi savunulmuştur. Spor ortamlarında ortak bir düşünce etrafında uzlaşma sağlanarak, erkek vücudunun avantajlarını öne çıkaran sporlar, kadın ve erkek için değerli görülerek teşvik edilecektir (Parratt, & Guthrie, 1994:244).

Radikal feministler, kadınların ezilmesini ve ataerkilliği sosyo-tarihsel bağlamı dikkate değer bulmadıklarından, evrensel bir noktaya koymakla eleştirilmişlerdir. Bu yüzden beyaz olmayan kadınlar, Marksist feministler ve lezbiyenler bu ‘totalleştirici’ teoriyi eleştirerek, bunun var olan karmaşık durumu aşırı basitliğe indirgediğini ifade etmektedirler. Radikal feministlere yöneltilen diğer bir eleştiri ise, ayrılıkçı öneriler üzerinde durmasıdır. Toplumda sınırlı veya geçici bir ayrılıkçılık derecesinin grup içi gurur ve anlayışın geliştirilmesinde yarar sağlayacağını kabul etmekle beraber, sürekli bir ayrılıkçılığın sosyal dönüşüm olasılığını minimize edeceğini çünkü bu yaklaşım içermeye yerine dışlamayı içerdiğini kabul etmek anlamı taşımaktadır. Diğer eleştirilen noktalardan biri de, kadınların bedenlerini kontrol etmelerini nasıl anlamlandırdıklarıyla ilgilidir. Kadının bedeni üzerindeki hâkimiyet gücü devrimci yaklaşımlara sahip olsa da, kadınların cinselliklerine ve doğurganlık özelliklerine yaptıkları vurgu, kadını tehlikeli bir düşünce ile üreyen ve cinsel varlıklar olarak ataerkil düşüncelere yaklaştırmaktadır (Parratt, & Guthrie, 1994:246).

3.1.4. Sosyalist Feminizm ve Spor

1970’lerde radikal feminizme eleştiri olarak ve onun en iyi yönlerini bir araya getirme girişimi olarak sosyalist feminizm ortaya çıkmıştır. ‘Evrenselcilik’ noktasında Radikal feministlerden ve ‘cinsiyet körü’ noktasında da Marksistlerden farklı olarak gelişmiştir. Sosyalist feminizmin analizlerini diğerlerinden farklı kılan şey, radikal feminizmden elde edilen içgörülere Marx’ın tarihsel materyalist yöntemini uygulamaya çalışmalarıdır. Marksist doğa felsefesini benimseyen sosyalist feministler, kadın ve erkek arasında var olduğu düşünülen farklılıkların

biyolojik temelli olmadığını, toplumun iç dinamiklerinin bir sonucu olduğunu bu yüzden değiştirilebilir olduklarını öne sürmektedirler (Parratt, & Guthrie, 1994:246). Sosyalist feministler özel ve kamusal alan düşüncesinde, özel alanı savunan liberal feministlerden ve kamusal alanının önemine vurgu yapan Marksist feministlerden farklı olarak, özel ve kamusal alan ayrımı yapmamışlardır. Özgürlüğün toplumun tümüyle yeniden inşası olmaksızın münferit bireysel eylemlerle elde edilemeyeceğini savunurlar (Jaggar, 1983). Sosyalist feministlere göre, özel ve kamusal alan ayrımının yeniden gözden geçirilmesi gerektiği ve insan yaşamının tüm yönlerinin toplumsal olarak yeniden yapılandırılmış süreçler şeklinde düşünülmesini bakımından adil toplum vizyonları radikal feministlerin görüşleriyle benzeşmektedir. Sosyalist feministler kadının ezilmişliğini hem ataerkil yapının varlığına hem de kapitalist üretim biçimlerine bağlamaktadır (Parratt, & Guthrie, 1994:246).

Sosyalist feministler kadınların sporda yeteneklerini keşfedebilmeleri için, yaptıkları sporun keyfini ve her kazanan karşılık en az bir kaybeden gerektiren rekabetin kadınlar tarafından deneyimlenmesine izin verilmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Sosyalist feministler, kadınların toplumsal yaşamın bir paydaşı olarak üretim araçlarına ve sporda elit yarışlara eşit erişim hakkına sahip olduğu bir ortam sağlama düşüncesindedirler. Eşitlikçi bir spor toplumu yaratma hedefi için, insanların hem rekabet alanlarında hem de rekabetin olmadığı ortamlarda, kendilerini özgürce ifade edebilmeliler. Sosyalist feministler, sporda erkek egemen yapıyı ortadan kaldırmak ve hiyerarşik düzeni yıkmak için yeni bir dünya düzeni gerektiğini ifade etmişlerdir. Yaratılacak olan bu yeni düzende, üretim araçları, sporda antrenman teknikleri ve yeni spor alanları, dünya halkları arasında eşit şekilde paylaşılmalıdır. Sosyalist feministlerin inşa ettiği düzende kadınlar için spor, elde edilen psikolojik ve sağlık faydalarının emirlerine göre tasarlanacaktır. Diğer bir ifadeyle, spor ve egzersizlerin yapısını ve işlevini, kadınların spor deneyimleri, spora duydukları gereksinimler ve ilgi alanları belirleyecektir. Kadınlar arasında sosyal bağlar ve grup uyumu sağlanacak ve kadın sporcular elit bir performans deneyimi yaşamak isterlerse, sosyalist feministler rekabetin bu deneyim için önemini kabul edeceklerdir. Sosyalist feministler kadınlar için sorun olarak gördükleri resmi örgütsel organları (takımlar, atletik departmanlar, NCAA, IOC) ve erkek egemen resmi olmayan uygulamaların (soyunma odası faaliyetleri) kadınların spor deneyimlerini nasıl kontrol ettiklerini ve cinsiyetçiliği nasıl teşvik ettiğini ortaya koyarak, bu kurumlardan kadınları kurtararak sporun çeperlerinin merkezine taşınmasını sağlayacaktır. Bunun dışında sadece kadınlara özel kulüpler yolu ile kadınların bedenlerini kontrol etmelerini ve kendilerini tanımları fırsatı yaratılacaktır (Parratt, & Guthrie, 1994:247).

Daha önce ele alınan üç feminist yaklaşımda olduğu gibi sosyalist feminizminde kusurlu noktalarının olduğu belirtilmiştir. Sosyalist feministler hem radikal feminizmin hem de Marksist feminizmin unsurlarını birleştirerek sentez bir görüş ortaya koymaya çalışması nedeniyle eleştirilmiştir. Son olarak sosyalist feministler sınıf ayrımı, toplumsal cinsiyet ve ırklar arasındaki önemli bağlantıların farkına varmış olsalar da, bu değişkenlerin karmaşık yapısını ortaya koyan anlamlı bir teori geliştirememiştir (Parratt, & Guthrie, 1994:246).

3.2. Sporda Heteroseksüelizm ve Homofobi

Erkeklerle birlikte toplumsal yaşamın paydaşlarından olan kadınlar, var olmanın ötesine geçip kendi hayatları için bir şeyler yapmaya başladıklarında, birçok açıdan erkeklere kıyasla çok sert incelemeye maruz kalmıştır. Bu durum, sporun yalnızca cinsiyetlendirilmiş değil, aynı zamanda heteronormatif bir kurum olduğunu göstermektedir. Kamusal alanda erkeklerle birlikte çalışan kadın, her açıdan sorgulanır olmuştur. Toplumsal hayata entegre olması, iş yaşamına başlamış olması, yaptığı işin niteliği ve kendisine uygunluğu ve kamusal alandaki giyim ve davranışları, her zaman bir tartışma konusu olmuştur. Kadının spor yaşamına başlaması ve kendine orada tutunacak bir yer bulmaya çalışması da bu sorgulanma ve tartışma alanlarından biri olmuştur. Kadınlar, elde ettikleri başarılar, kişilik yapıları, yaşam tarzları ve kadınsı cinsel kimliklerinin somutlaşmış biçimiyle birlikte değerlendirilmiş ve tüm bu faktörler kadınlar üzerindeki nihai değerlendirmeyi etkilemiştir. Sporun fiziksel yapısı ve yönlerini göz önüne aldığımızda, kadın sporcuların spor alanında fiziksel bakımdan temsil edilmeleri anlaşılabilir bir durumdur. Fakat sporda kadın ve erkek sporcular arasında fiziksellik olgusu farklı şekilde tasvir edilmiştir (Theberge & Birrell, 2007).

20. yüzyıldan itibaren kadınların spor tarihinde, sporcu kadınların erkekler gibi kamuoyunda tanınmayı ve toplum tarafından onaylanmayı umut etmeleri, geleneksel olarak kadınsı bir imajın yaptığı sporun ve atletik başarısının önüne geçtiğini destekleyen çok sayıda örnek olay ve kanıt bulunmaktadır. Kadın sporcuların gerçek cinsel yönelimleri fark etmeksizin, kendisine hissettirilen kadınsı görünme baskısı, ‘kadın özü’ fenomenini ortaya çıkarmıştır: sporcu kadınların ‘kadınsı olmayan’ atletik yeteneklerini dengelemek ve kendilerine yöneltilen lezbiyen oldukları yönündeki söylentilerden ve imalardan kaçınmak için, heteroseksist kadın görünümünü ve davranışlarını dikkatli bir şekilde sergilemeleridir. Kadınlar lezbiyen, gey, biseksüel, transgender (LGBT) hareketleri çeşitli şekillerde toplumsal cinsiyet rollerine uygunluk ve heteroseksüellik kavramlarıyla yüzleşmişlerdir. Sporun her alanında ve uluslararası yapılan spor organizasyonlarında fiziksel aktivitelerin ve müsabakaların çoğu hegemonik erkekliği kesin bir şekilde onayladığı için,

erkek sporcular heteroseksüel bir kimlik oluşturma konusunda kadın sporculara kıyasla daha az problem yaşamışlardır (Lenskyj, 2016:13).

Kadın ve erkeğin fiziksel farklılıkları üzerinden ayrıştırılan sporlar, özellikle de güç, kuvvet, hız ve dövüş gösterileri özelliği taşıyanlar, cinsiyet kimliği üzerinden erkekliği tanımlayan ve onaylayan oyunlardır. Fakat bu tür sporlar, genel olarak baskın heteroseksüel erkeklik biçimleri için eğitim alanları ve erkek başarısını kutlama amaçlı kamusal arena olarak nitelendirilen yerlerde geliştirilmiştir. Öte yandan spor, tercih edilen kadınlık ve erkeklik türlerini tanımlamak, erkek çocuklarına ve erkeklere belirli türden erkekler yaratma sanatını öğretmek amaçlı, toplumda çok fazla medyatikleştirilen, tüketim nesnesi haline getirilen ve doğallaştırılan toplumsal kurumlardan biri olmuştur (Rowe ve McKay 1998:118). Sporun bu baskın cinsiyetçi yapısı içinde eşcinsel erkek sporcular, erkek egemen maço spor dünyasında şüpheli ve kadın sporcular ise, aşağı 'öteki' olarak görülmüştür. Heteroseksizm ve homofobik düşünce, düz ama özellikle gey, lezbiyen, biseksüel, transeksüel ve queer (GLBTQ) sporcuların ana akım spor ortamında zevk, başarı ve kariyer planlaması arayışında bulundukları, katıldıkları mücadeleye ciddi kısıtlamalar ve yasaklar getirmiştir. Bu yüzden Uluslararası Eşcinsel Oyunları, sporda cinsiyet ayrımcılığı, cinsiyet eşitsizliği ve homofobik söylemlerin önüne geçmek ve sporcuların oyundan zevk almaları ve başarı elde etmeleri adına farklı bir şekilde onaylayıcı bir ortam sağlamak amaçlı kurulmuştur (Aitchison ve Scraton, 2007:140).

Sporda homofobik, eşcinsel ve lezbiyen sporcu korkusu ve yaratılan bu korkunun getirdiği düşüncenin nefret, iğrenme ve ön yargıya dönüşmesidir. Spor ortamında yaşanan cinsiyetçi ayrılık ve bunun üzerinden yaratılan baskı, heteroseksüelliğin yasalaşması gerektiğini ve bunun olması yönündeki baskın görüş, sporda cinsiyetlendirme sürecinin düzenleyici ilkesi olmaya devam etmiştir. Bu yaygın görüşü savunanlar, kadını toplumda cinsiyet düzenine bir tehdit olarak görmektedirler (Messner ve Sabo, 1994). Sporun sunumunda önemli bir rol üstlenen medya, sporun görsel şov yönünü toplumla buluşturmadaki başarısının yanı sıra yaptığı skandal haberlerle de dikkatleri üzerinde tutmada ve bunun üzerinden maddi kazanç elde etmede oldukça başarılıdır. Medya kadın erkek sporlarının gösteriminde, haber sunum şeklinde ve yeterince yer vermede eşitlik sağlayamamaktadır. Bunun en belirgin örneklerinden biri de elit ve profesyonel seviyelerde, lezbiyen ve gey sporcuları haber yaparken düşmanca bir ortam yaratmasıdır. Heteroseksist dışındaki tercihte bulunun sporcuların medyada damgalanması, ayrımcılığa maruz kalmaları ve dışlanmaları sıradan tehditler haline gelmiştir (Lenskyj 1986: 72).

Ünlü tenisçi Martina Navratilova kadının sporcuların cinsiyet tercihlerinden dolayı medyada linç edildiğini, gazetecilerin kadın sporculara cesaretle sordukları soruları erkek sporcular söz konusu olduğunda aynı davranışı gösteremediklerini, bu yüzden kadın sporcuların cinsel tercihleri ne olursa olsun, medya tarafından erkek sporcular kadar sempati göremediklerini dile getirmiştir (Hargreaves, 2002:170).

Spor, ortaya çıkışından bugüne, var olan ataerkil yapılanma ve savunduğu heteroseksist gelenekler sebebiyle ‘erkesi’ ve ‘kadını’ olarak nitelendirilmiştir. Bu durum kadın ve erkek arasında cinsiyet ayrımına neden olan bir davranış da beraberinde getirmiştir. Toplumda kadına bedeni üzerinden biçilen çerçeve sonucu, fiziksel yapısının güçlü ve kaslı olması kabul görmemiştir. Kadın sporcular, spordaki bu beden yapısı nedeniyle zaman zaman aşağılanma davranışına maruz kalmışlardır. Bu yüzden heteroseksüel kadın sporcular, ‘eşcinsel’, ‘erkesi’, ‘lezbiyen’, ‘sahte erkek’ ve ‘kadını olmayan’ gibi imalarda bulunularak ‘kadınlık oyunu’ oynamaları yönünde baskı yapıldığı ve eşcinsellikle damgalanmaktadır. Yaratılan bu refleks farklı cinsel tercihleri olan kadın sporcuları birbirinden ayıran bir aygıttır. Spor, kadınlar ve erkekler arasında olduğu kadar farklı cinsel tercihleri olan bireyler arasında da farklılıklar inşa etmektedir. Öte yandan lezbiyen sporcular, sporun heteroseksist dünyasında kendilerine yansıtılan tutum ve davranışlardan rahatsızlık duyduklarından, cinselliklerini gizleme ya da şaşırtıcı olmayan bir tavırla ‘kendi olabilecekleri’ ve ‘özgür’ hissedebilecekleri kendi spor kulüplerini ve derneklerini kurma ihtiyacı duymuşlardır. Sporda ‘normal’ cinsellik hakkındaki yaygın fikirleri değiştirmek ve kadın sporlarında eşcinselliğe ve ayrımcılığa karşı mücadele vermek, bu sporların yaygınlaşmasına destek olan kuruluşların gizliiden gizliye heteroseksüel bir modelle çalışmaya devam etmeleri halinde, süreç olumsuz yönde seyretmektedir. Kalıplaşmış bu durum erkek sporunda ve toplumsal yapıda kökleşmiş bir sorundur. Küçük yaşlarda yetiştirilen erkek çocukların sporda maruz kaldığı zorunlu heteroseksüellik, kadınların ikincilleştirilmesi ve eşcinsel erkeklerin marjinalleştirilmesini kapsayan saldırgan bir erkeklik modelini kabul etmek üzere eğitmeye devam edilmektedir (Pronger 1990; Messner ve Sabo 1990).

Özellikle örnek vermek gerekirse, Queer tarihçileri Olimpiyat oyunlarında yer alan çok sayıda gizli eşcinsel sporcudan söz etmiş olsa da, 1988 Seul Olimpiyat Oyunlarına kadar kayıtlara geçen tek bir sporcu oyunlara da yer almamıştır. 1988 Seul Olimpiyatları’nda Amerikalı binicilik sporcusu Robert Dover oyunlara katılan ilk eşcinsel sporcu olmuştur. Olimpiyat öncesi 1984 Los Angeles oyunlarında yer alamayan Dover, AIDS salgının queer topluluğunu olumsuz etkilediği 1988 öncesi çıkmayı seçmiştir. Son yıllarda LGBTQ+ hareketleri yaz ve kış oyunlarında artarak büyüme devam etti. Londra 2012’de

23 cesur Olimpiyat oyuncusu yer alırken, 2020 Tokyo Olimpiyatları sonrası 186'ya yakın sporcu kişisel hikâyelerini paylaşmıştır. Tokyo Olimpiyatlarına katılan 186 sporcu 35 farklı ülkeyi temsil ediyordu ve 34 farklı branşta mücadele etmişlerdir. 2016 Rio Olimpiyatları'na katılan 56 sporcunun 55'i bir önceki yaz oyunlarında Tokyo'da podyuma çıkmıştır. Takım LGBTQ+ toplamda 32 madalya kazanarak oyunlara katılan ülkeler arasında 11. sırayı alma başarısı göstermiştir (<https://www.olympics.com>).

2024 Paris Olimpiyat Oyunları, 191 LGBTQ+ sporcu katılımı ile 2020 Tokyo Oyunları'na katılan sporcu sayısını geçerek yeni bir rekora imza atmıştır. Spor alanında Fransız hükûmetinin bu toplulukların damgalanmasını engellemek ve ortadan kaldırmak için önlemler almıştır. Fransız hükûmeti ayrımcılıkla, özellikle de LGBTQIA+ sporculara karşı yarışacak olan tüm spor organizasyonlarını, kulüpleri ve dernekleri ödüllendiren bir etiket veren Fiere Vakfı ile yakın bir çalışma yürütmüştür. Fransa Spor Bakanı Amélie Oudéa-Castéra, azınlık topluluklarına yönelik anlayışın değiştirilmesinde rolün önemine değinmiş, Fransa'nın bu oyunlarda eşcinsel sporculara gösterdiği hassasiyetten bahsederek, ülkesinin bu konuda neler yapabileceğini göstermesine imkân tanıyan gelenek ve modernitenin senteziyle duruma yaklaştığını belirtmiştir. Fransa'nın eşcinsel hakları ve spordaki hassasiyeti konusunda kendisiyle barışık olduğunu, büyüklüğünün tüm boyutlarını, bütün insanları ve vatandaşlarını ayrımcılık yapmadan kucakladığını, bu yüzden dünyanın en güzel ülkesi olduklarını dile getirmiştir (<https://www.olympics.com>).

Sonuçta sporda kadın üzerinden yaratılan imajların gücü esasen ideolojiktir ve ortak bir değer ve anlamlar sistemini aktarmaktadır. Kadın sporları üzerinde yaratılan ideolojiler sadece soyut fikirleri temsil etmemektedir; sporun alanda oluşturduğu deneyime sirayet ettiği ve değiştirilmesi zor olan maddi bir güç ortaya çıkarmıştır. Öte yandan spor alanında yaratılan kadın sporu imajı, kendi iradesi dışında standart bir yapıya kavuşturulmak istense de toplumsal cinsiyet imajları değişmekte ve kadın sporcular kendileri hakkında farklı ve kişisel ifadelerde bulunmaktadır. Sporun yaratılan imgeler aracılığıyla cinsellik, fantezi ve tüketim dünyalarını etkisi altında birbiriyle nasıl ilişkiye soktuğunu ve bunun da kadınların önündeki seçenekleri sınırladığı görülmüştür. Kadın spor bedeninin yaratılan erkek egemen temsilleri, geleneksel referans noktalarının yeterli miktarda olmasa da, birazının çöktüğünü, daha önce marjinalleştirilen değerlerin çok az kısmının kabul bulduğu ve kadının fiziksel yapısına dair yeni, radikalleşmiş imgelerin ortaya çıktığını göstermiştir (Hargreaves, 2002:174).

4. Medya, Temsil ve Güç

4.1. Medyada Kadın Sporcu Temsilleri

Sporun ortaya çıkışından günümüze erkek egemen bir düşünceyle kadınlara alanda yer verme konusunda sıkıntılar yaşatması ve kadının kendini bu alanda var etme mücadelesi, çeşitli zorluklarla devam etmiştir. Kadınların toplumsal yaşamın her alanında olduğu gibi spordaki mücadelesi, 20.yüzyılda medyanın sporu görünür bir alan haline getirmesinde de yaşanmıştır. Sporun ataerkil yapısı medyanın sporu kitlelerle buluşturmasında da kendini göstermiş, erkek sporcular kitle iletişim araçlarının sunumunda ‘kahraman’, ‘güçlü’, ‘sporum hâkimi’ şeklinde yer alırken; kadın sporcular cinsiyetçi tutum ve söylemlere maruz kalarak cinsiyet rolleri, fiziksel görünümleri ve kadın olma normları ile tanıtılmıştır (Bruce, 2016). Kadının spordaki başarısı ve sporu yapabilme becerisi maskelenerek, kadın kimliği ön planda tutularak sunulmuştur. Bu nedenle bu bölümde kadın sporcuların medyada temsiliyetlerinin ne şekilde olduğu, toplumsal cinsiyet açısından medyanın kadın sporcuları temsil etmedeki tutumlarının nasıl anlamlandırıldığı ve kadın sporcuların kariyerlerinin medya sunumları üzerinden toplumda nasıl değişeceği ele alınmıştır.

4.1.1. Cinsiyetçilik ve Ayrımcı Dil

Spor, 20.yüzyılın kuşkusuz en büyük tutkularından biri haline gelmiştir. 1986 yılında kurulan modern olimpiyatların kitlesel bir spora dönüşümü, batı ülkelerindeki okullarda spor derslerinin ve aktivitelerinin başlaması, spor kulüplerinin kurulması, ulusal ve uluslararası müsabakaların düzenlenmesi gibi gelişmeler, sporun kitlesel bir yapıya kavuşmasında ve ivme kazanarak ilerlemesinde rol oynamıştır. Spor, dünyanın her tarafındaki binlerce sporcu ve spora destek veren binlerce taraftar için bir yaşam biçimine dönüşecek

kadar önem kazanmakta, farklı spor branşları içinde geliştikleri ülkelerin ve halkların kültürel yaşamlarında önemli rol oynamaktadır.

Kitle iletişim araçlarının (gazete, dergi, televizyon, radyo) yayınları ilk dönemler popüler ve siyasi kültürün şekillenmesinde etkili olmuştur. Spor çağlar boyunca stadyum sınırlarının ötesinde önemli hale gelmiş olsa da, zaman içinde medya araçlarının etkileşimiyle iç içe geçmiştir (Boyle ve Haynes, 2000:1).

Spor, kadın ve erkek arasında her zaman cinsiyet üzerinden bir savaş alanına dönüşmüştür. Toplumun kaçınılmaz tartışma konularından biri olan toplumsal cinsiyet meselesi ve cinsiyetler arasındaki biyolojik farklılığın temsiliyeti, çağlar boyunca toplumda yaratılan spor algılarımızın merkezine oturmuştur. Sporun ataerkil yapısı ve erkek sporculara duyulan kitle ilgisi erkek sporunun popülerliğini artırdığı gibi, medyanın sporu ele alırken odak noktasına erkek sporunu koymasında etkili olmuştur. Kadınların spor hayatına katılımı, modern spor pratiği, uzun zamandır farklı boyutlarda engellenmiştir. Kadın sporun hangi kademesinde yer alırsa alsın (antrenör, yönetici, sporcu veya spor gazetecisi), kadınlar spor dünyasında kendilerine verilmeyen hakların ve spor kamuoyunda tanınmanın mücadelesini vermişlerdir (Boyle ve Haynes, 2000:2).

Sporda kadının medyadaki temsiliğini anlamamız için öncelikle sporun ataerkil doğasının medyadaki üretimine sunulma şekline bakmamız daha doğrudur. Bu nedenle kadının medya temsiliğinden önce, erkek sporcuların alanda edindikleri başarının kitlelere nasıl yansıtıldığı ve kitlede karşılığının ne olduğunu açıklamak gerekmektedir. Aynı alanı paylaşan erkek ve kadını birbirinden bağımsız düşünmek oldukça hatalı bir varsayımdır. Savaş sonrası dönemde feminizmin ilerleyip etkin konuma gelmesindeki motivasyon, kadınların erkeklik ve erkek egemen düşüncenin tahakkümünden ve tanımlanmasından kurtulma ihtiyacıdır. Feminist hareketin hedeflerinden biri, erkeklerin değişmesi hedeflenmiş olmasının yanında kadınların kendi hayatlarının öznesi olmasını sağlamaktır. Her ne kadar gelişen spor sosyolojisi alanında zaman zaman erkeklik sorgulanır bir endişe unsuru haline gelse de, 1980'lerin ortalarında, erkeklerin alandaki hâkimiyeti ve coşkusu, erkek sporunu, kitlelerin önünde ilgi odağı haline getirmiştir. Okul eğitiminin toplumsal pratikleri erkeklerin kendi aralarındaki akran gruplarının ritüelleri ve medyanın temsilleri, erkekliğin ilerleyerek yeniden inşasına katkı sunmuştur. Kitle iletişim araçları, sporun erkek egemen yapısı ve kitleler üzerindeki etkisi nedeniyle erkekliği üreten makineler olarak nitelendirilmiştir (Aitchison ve Scraton, 2007:9).

Medya sporunun, magazin basınının ve popüler sporcu kültürünün yükselişiyle beraber, önemli sporcular ahlak ve erkeklik söylemlerinin kesiştiği

bir yer konumuna geldiler ve kitleler karşısında eylem ve söylemlerinde rol model oluşturacak nitelikte olmaları gerekiyordu (Whannel, 2001a).

Spor medyası üzerine yapılan bilimsel çalışmalarda, kadın sporcuların medyada, rutin haber kapsamında ve aynı zamanda olimpiyatlar gibi uluslararası müsabakalarda, erkek sporculardan farklı bir muamele görerek dışlanma veya kenara itilmeleri sebebiyle, yeterli sayıda kadın varlığına rastlayamamıştır. Bunun nedenini oynanan oyunun erkek egemen bir yapıda olması ve spor medyasının erkek kitlesine hitap eden oyunların, seyirci profilinin de erkeklerden oluşması olarak açıklamıştır. Kadın sporcular, erkek egemen varlığın ve seyirci kitlesinin erkek oyunlarına ilgisi nedeniyle medyada yeterince temsil hakkına sahip değildirler (Billings ve ark, 2010; Jones, 2013). Kadın sporcular, medyada herhangi bir şekilde temsiliyet kazanabilmeleri için yarışlarda büyük başarılar kazanmak zorundadırlar. Medyada görünür hale gelseler dahi, erkeklerden farklı olarak, fiziksel görünimleri, duyguları ve aile yaşantılarıyla önemsizleştirilen, ön yargılara maruz kalan ve çok yüzeysel tasvir edilmektedirler (Ravel ve Gareau, 2016).

20. yüzyılın erkek egemen medya sunumunda kadının ikincil konuma itilmiş olmasını ve medyada sporcu kimliğinin dışındaki sunumunu, Simone de Beauvoir'ın 'İkinci Cinsiyet' adlı eserindeki kadının erkek karşısındaki konumuyla açıklamak, medyanın kadın temsiliyeti durumuna açıklık getirmektedir. Beauvoir İkinci Cinsiyet eseriyle, kadınların ataerki erkek dünyasındaki durumlarını, kadınların tarihsel ve içinde yaşadığı kültür kapsamında nasıl kavramsallaştırdığını ve erkek egemen toplum içinde ikincil konuma nasıl indirgendığını ortaya koymuştur. Beauvoir, erkek ve kadın arasında yaratılan biyolojik, fizyolojik ve psikolojik farklılıkları kabul etmiştir. Fakat Beauvoir'ın karşı çıktığı ve dile getirdiği nokta, kadının egemen güç tarafından baskılanması ve ikinci sınıfa itilmiş olmasıdır. Toplum tarafından kadın kimliğine atfedilen, geleneksel statüye büründürülmüş, özgürlüğünün elinden alınmış ve kadının yaşam alanının dizayn edilerek, ona ev içi alan ve annelik rolü altında rutin bir yaşam çerçevesi çizilmiş olmasıdır. Kadına verilmiş değerler olarak annelik ve evlilik kimlikleri, toplum tarafından dayatılan yasalar, gelenekler, bağlı olduğu kültür, inançlar ve düşünceler tarafından baskı altında dayatılmış rollerdir. Kendi hür iradesi dışında toplum tarafından kendisine dayatılmış olan bu yaşam biçimi, kadının kendisine çizilmiş yaşam alanı olan eve, biçilmiş rolü olan başkılığa, içkin olma durumuna ve erkek karşısındaki edilgen yapısına mahkûm edilmiştir. İçkinlik durumu, kadının yaşadığı doğa ve yaşamla ilişkili olduğu, rutin hale gelen doğurganlık halini de kapsayan tekrar eden bir varoluş şekliyle açıklanmaktadır. Kadının üretkenliği ve yaratıcılığı erkekten farklı olarak basite indirgenmiştir. Doğası gereği eylem içinde olan insan, yaşadığı düzeni değiştirmek isteyen, kendi iradesi ile ona anlam veren, onu değiştiren ve

üretirken kendini var etmektedir (Aydınoalp, 2020:473). Fakat bu durum zaman zaman kadın ve erkeğin hayatında tek taraflı ve erkeğin kadına tahakkümü ile sonuçlanmıştır. Kadının bu düzende kendi varoluşunu tanımladığı ilk alanlardan biri, erkeklerle aynı ortamı paylaştığı çalışma hayatı olmuştur. Kadının kendini tanıma adımı kamusal alanda erkek egemen düşünceye verdiği mücadele ile başlamıştır. Kadının kendi bilincinin farkına varması, erkek egemen toplumun dayattığı yaşam sistemini reddetmesiyle başlamaktadır. Bu anlamda Simone de Beauvoir, kadının ezilmişliğini diğer kategorik sınıflandırılmış ezilenlerin durumundan farklı görmektedir. Kadının öz bilincinden yoksun olması, ezilmişliğinin nedenini oluşturmaktadır. Kadının kendisi adına yaratılan bu durumu değiştirmesi için, özgürlüğünü sağlama, bireysel sorumluluk üstlenme ve kendi yeteneklerinin farkında olarak üretim sürecine dâhil olması gerekmektedir. Kadının spor alanındaki varoluş mücadelesini Simone de Beauvoir'ın feminist düşüncenin temellerini oluşturan 'ikinci cinsiyet' kuramı üzerinden okuyacak olursak, kadının spor hayatına başlayış hikâyesinde, ilk zamanlarda alandan mahrum bırakılışı, kendisine biçilen toplumsal cinsiyet rolleri ve yaşam alanının dizayn edilmesi ve erkek egemen düşünce karşısında yeterli duruşu göstermemiş olması, spor hayatının başlamasını geciktirmiştir. Spor alanındaki bu engeli iş hayatına entegre olmasıyla aşabilmiştir. Rönesans ve reform hareketlerinin etkisiyle değişen düşünce yapısının toplumsal hayatı yeniden şekillendirmesi ve sanayi devriminin etkisinin siyasal yaşam üzerindeki değişim etkisi, kadının konumunda belirleyici diğer faktörler olmuştur. Kadının spor yaşamındaki kazanımları sancılı ve uzun bir sürecin arkasından gelmiştir. Kadının önündeki en büyük engel her dönem erkek egemen düşüncenin varlığı olmuştur. Beauvoir'ın de değinmiş olduğu 'ikinci cinsiyet' hali, spor alanında olduğu gibi, sporun kitlelerle buluşmasını ve tanıtımını yapan spor medyasında da devam etmiştir. Erkek egemen spor medyası, sporun kitlelerle buluşmasında erkek sporcu hegemonyasının alanı işgal etmesi, kadın sporcuların spordaki kazanımlarına ve başarılarına rağmen, medya temsili noktasında 'ikinci cinsiyet' söylemini destekler nitelikte tutuma maruz kalmışlardır.

Kadın sporcular uluslararası spor karşılaşmalarında elde ettikleri başarılarla kendi kaderlerinin belirleyicisi olduklarını, spordaki her başarının bir üretim çıktısı olduğunu, erkek sporculara verilmiş hakları kendileri için talep etmeleri ve kendilerini sporun erkek egemen bu alanında gerçekleştirmeye çalışmaları, Simone de Beauvoir'ın kadınları erkekler karşısında tasvir ettiği 'ikinci cinsiyet' durumunu aştığının göstergesi olmuştur. Fakat kadın sporcuların alandaki başarıları medya temsiliyetleri üzerinde yeterince anlaşılmalarını ve erkek sporcuların varlığı karşısında kabul görmelerini sağlayamamıştır. Bu durumu yapılan araştırmalar ve yaşanmış olaylar kanıtlar niteliktedir.

20. yüzyılda medya kapsamının temel parçalarından biri yetişkin kadın sporcuların kız, genç hanım veya ilk isimleriyle tanıtılmalarının, sporcuları çocuklaştıran sıra dışı bir uygulama olarak görmektedir. Kadın sporcuların aile, kişisel yaşam, görünüm ve yaşam alanları, sporda gösterdikleri performansın önünde tutularak sunulması, günümüzde azalan bir habercilik biçimi olmuştur (Jones 2012). Yine başka bir araştırmada, 2000 NCAA basketbol Final Four'da erkekler (%61) ve kadınlar (%22) hakkında fiziksel ve atletik olma durumları üzerinden konuşulmasına rağmen, kadınların erkek sporculardan farklı olarak geçmiş yaşantılarına, fiziksel görünümlerine, kişilik yapılarına ve kontrolleri dışındaki başarı faktörlerine odaklanıldığı saptanmıştır (Billings ve ark., 2002: 308). Kadın sporcuların medyada erkek sporcular ile karşılaştırılmasının, kadını erkek karşısında pasif bir duruma düşürdüğünü, erkek sporunun kadın sporundan üstün olduğu düşüncesini meşrulaştırdığını savunmuşlardır (Hardin, 2011).

Spor medyasında zorunlu heteroseksüellik vurgusu, erkeklerle cinsel veya duygusal birliktelikleri olan kadın sporcuların haber olma biçimlerinde belirginlik taşımaktadır. Kadınların güç gerektiren, fiziksel temasın fazla olduğu sporlarda ve şiddet içeren sporlarda lezbiyenlik damgalanmasıyla karşı karşıya kalma korkusu yaşamaları, sporcuların lezbiyen kimliklerini ve ilişkilerini gizledikleri ileri sürülmüştür (Messner ve ark., 2010). 2004 yılında USA Today, medyada küçük boyutları ve görünümeleri baskın olan kadınlık söylemlerini destekleyen kadın olimpiyat oyuncularına odaklanarak; ela gözlü, sarı saçlı, sporcuları altın madalya kazanan bir olimpiyat oyuncusundan çok podyumda gülümseyen bir mankene benzeterek, kadının fiziksel uygunluğunu ve sporcu gücünü zayıflatmış ve aynı zamanda heteroseksüelliği pekiştiren homofobik söylemde bulunmuştur (Spencer 2010: 190; Knoppers ve McDonald 2010).

Görsel ve basılı medyanın sporcu bedenleri üzerinden kapitalist tüketim hedefleri doğrultusunda yayın ve içerik üretmeleri, kadın sporcuların sporcu kimlikleri ve başarılarının aksine, çıplak, bikinili veya cinsel açıdan cezbeden pozlarının verilme eğiliminin artması, kadın sporcu bedenlerini cinselleştirme ve yumuşak pornografi olarak yorumlanmıştır (Daniels ve Wartena 2011: 568; Kane vd. 2013: 280). Spor medyasının kadın sporculara yönelik diğer bir düşük temsil belirtisi de, sporcuların fiziksel becerilerinin, gücünün ve yeterliliğinin, kalıplaşmış toplumsal yargılar olan geleneksel kadınlık, zayıflık, yetersizlik ve kadın sporunun algılanan düşük kalitesiyle karşılaştırılması olmuştur. Bu duruma örnek olarak da rekabet dışı veya cinselleştirilmiş görüntülerle beraber spor odaklı başlık kullanımı, alaycı ve çocuksu başlıklar yer almıştır (Bruce, 2016: 366).

Sonuçta sporcu kadınların medyada temsilleri, kitle iletişim araçlarının sporla olan bağını ortak bir düzlemde birleştirmesinden bugüne kadar devam etmiştir. Son yıllarda spor kitlelerini etkileyen ve sporcularla seyircileri buluşturan bir sanal ortamın oluşması, kadın sporcuların lehine daha çok kazanım elde edilmesini sağlamıştır. Kadın sporcuların güçlü, sert ve fiziksel güzelliklerinin görünürlüğünün artmasıyla, fiziksel gücü ve spor mükemmelliğini erkeklere teslim etmeyi reddeden ve spor ile erkeklik arasındaki bağı koparan yeni bir kadınlık biçimi ortaya çıkmıştır (Heywood ve Dworkin 2003; Thorpe 2008). Bunun yansıması olarak en popüler kadın spor kahramanlarını, erkek dergilerine fiziksel ve cinsel kimlikleriyle poz vermesi istenen kadın sporcuları, facebook, twitter, instagram ve diğer sosyal ağlarda yüksek sayıda takipçiye sahip olan sporcuları tanımlayan heteronormatiflik.

Gelinen noktada kadın sporculara yönelik medya temsiliinde haberlerin sunuluş biçimi ve kullanılan görsel içeriklerin, kadın sporcuların başarılarının önüne geçecek nitelikte olmaması, sporun medya üzerinden cinselleştirilmesinin önüne geçecektir. Erkek sporcu ve kadın sporculara medyada yer alış süreleri bakımından, eşitlik anlayışı çerçevesinde yer verilmeli ve kadın spor programları ve kadın medya çalışan sayısı arttırılmalıdır. Kitle iletişim araçlarının geniş kitlelere ulaşma ve kitleler üzerinde etkiye sahip olması bakımından, kadın sporcuların genç sporculara örnek olmaları bakımından, haberin doğru ve etkili sunumu önem taşımaktadır. Aynı zamanda medyada kullanılan dilin ve söylemlerin, toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından sporcular arasında bir ikiliğin oluşmaması için, medya çalışanlarının ve medya profesyonellerinin eğitim almaları yararlı olmaktadır. Son olarak sporun yönetiminde ve organizasyon boyutunda söz sahibi olanların ve sporun sunumunda görev alan medya organlarının, işbirliği çerçevesinde yaratılan toplumsal cinsiyet kalıplarının ve önyargıların kırılması için, adımlar atmaları gerekmektedir.

4.1.2. Dijital Medya ve Sporcu Kadın

Toplumsal yapının içinde birçok alanda olduğu gibi (siyaset, din, sosyal hayat, medya vs) sporda da, hegemonik erkekliğin üretimi karşımıza çıkmaktadır. Toplumun en önemli kurumu olan aile ve insanın sosyal çevresinde başlayan kadın erkek çatışması, bir başka alan olan medyada kendini tekrardan ortaya çıkararak, kadın üzerinde yarattığı gücü muhafaza eder, bir başka sosyal alan olan spor medyasında sürdürür (Hacısofaoğlu ve Koca, 2011: 6). Kaypakoglu'na (2004: 93) göre medyanın, toplumda cinsiyetçi kalıpların varlığı, kullanılan stereotipi (kalıp yargılar) imajlar, cinsiyete dayalı ayrımcılığın tekrardan üretilmesi ve üretilen bu ayrımcılığın sürdürülmüş olmasına vurgu yapan ideolojik düşünceye hizmet ettiğini vurgulamıştır.

Özsoy (2008), sporda üretilen içeriklerin genellikle erkeklerin hâkim olduğu spor branşları üzerinden üretildiğini ve bu nedenle spor medyasında çalışan muhabir, yazar, editör ve sunuculuk gibi görevlerde erkek egemen bir yapılanmanın söz konusu olduğunu belirtmiştir. Medya da spor alanında olduğu gibi erkeklerin hegemonyası altındadır. Bu bağlamda medya ile spor, cinsiyet ayrımcılığı açısından birbirine benzeyen ve bir birini tamamlayan iki farklı fakat işbirliği içinde olan alan olmuştur.

Kitle iletişim araçları, toplumsal cinsiyet temsillerinin bireylere aktarımında önemli bir rol üstlenmiştir. Kitle iletişim araçlarının önemli bir sunum alanı olan medya, toplumsal cinsiyet kodlarını aktarırken, bir yandan bu kodları yeniden üretir (Çağlan Bilsel, 2021:48). Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkeğin toplumda öğrenilmiş davranış kalıpları kendisini ifade etmesiyle tanımlanır. Bireyin hayata başlamasıyla birlikte içinde bulunduğu toplumun değerlerini ve kendisine verilen rolleri kültürün etkisiyle öğrenmeye, içselleştirmeye ve benimseye başladığını ifade eder.

Kadınların 20. yüzyıldan itibaren kamusal alanda erkek ile birlikte iş yaşamına entegre olması, kadın haklarının gündeme gelmesini sağlamıştır. İş yaşamındaki cinsiyet ayrımcılığı, ücret eşitliği ve kadının çalışma koşulları başlıca tartışma konularını oluşturmuştur. Kadının kamusal alanda erkekle mücadelesi, iş hayatında erkeklerin sahip olduğu hakları talep etmeleri, kadın erkek eşitliği konusunda yaşanan problemleri ortadan kaldırmadığı gibi, kadınlara yönelik cinsel saldırıların ve ayrımcılığın artmasına neden olmuştur. Benzer durumların yaşandığı alanlardan biri de medya sektörü olmuştur. Her ne kadar son yıllarda kadın çalışan sayısında ve temel hak ve özgürlükler konusunda hatırı sayılır bir ilerleme kaydedilmiş olsa da, yine de istenilen seviyeye ulaşılamamıştır. 1990'lı yıllara kadar devlet eliyle gerçekleştirilen yayıncılık anlayışı, özel teşebbüslerin ortaya çıkışı ve alana hâkim olmaları, kadın çalışanlar açısından yeni fırsatların oluşmasını sağlamıştır. Medya adına yaşanan gelişmelerin kadınlar açısından avantajlar sağlaması, alanda kadına yönelik ortaya çıkan cinsiyetçi uygulamaların, davranışların ve tutumların önüne geçememiş, kadınların çalışma ortamındaki özgürlük alanlarını kısıtlamıştır. Kadın medya çalışanları, ahlaki sınırları zorlayan ilişkilere, meta gibi algılanmalarına, iş kabiliyetlerinin dışında fiziksel görünüşleriyle ön planda tutulmalarına maruz kaldıklarından, medyadaki çalışma verimleri düşmüştür (Kuyucu, 2013:30).

Medya alanında spor içerikleri üreten medya çalışanları arasında kadınların azınlıkta kaldıkları kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Kadın medya çalışanları için alanı ele geçiren erkeklerle rekabet etmek, erkek sporunun izlendiği ve içeriklerin de bu erkeklik sporu üzerinden üretildiği ortamda, kendilerine

alan yaratmaları oldukça güç bir duruma dönüşmüştür (Boyle ve Haynes, 2000:134). 2006 yılında İngiltere’de yapılan bir araştırmada, kadın spor gazetecilerinin sayısının düşük olduğunu fakat bu alanda çalışan kadınların genel olarak ayrımcılığa uğramadıklarını ortaya konmuştur (Boyle, 2006).

Günümüze doğru yaklaştığımızda yapılan araştırmalar medya alanında kadın çalışanlar için işlerin biraz düzeldiğini ortaya koymuş olsa da, alanın sayısal üstünlüğünün ve yüksek pozisyonlarda, erkek egemenliğinin devam ettiğini ortaya koymaktadır. Women’s Media Center’ın 2017 raporuna göre, Amerikalı kadın spor yazarları oran olarak %11,3’te kalmıştır. Spor muhabirleri ise, %12,6’lık bir oranda kalmıştır. Bir diğer önemli nokta, beyaz olmayan kadın çalışanlar bu çalışma alanlarında sayıca daha düşük bir temsiliyet elde etmişlerdir. Ayrıca bu çalışmadaki diğer tespitler; spor köşe yazarlarının %0,6’sı Afro-Amerikalı kadınlar, %0,3 Latin kökenli kadınlar ve %0,3’ü ise Asyalı kadınlardır. Spor yazarları alanındaki kadın oranı ise, %1’inin Afro-Amerikalı kadınların oluşturduğu tespit edilmiştir. Yine 0,3’ü Latin ve % 0,5’i Asyalı kadınlardır. Cooky, Messner ve Musto’nun araştırmalarında analiz ettikleri televizyon programlarının sunucu ve yardımcı sunucu mesleklerinde, erkek medya çalışanları %95’lik bir oranla kadınlardan çok fazladır. Spor analisti alanında %96’sı yine erkek çalışan üstünlüğü tespit edilmiştir (Cooky ve ark., 2015).

Kadın medya çalışanlarının alanda karşı karşıya kaldıkları zorluklara değinecek olursak, yapılan araştırmalar ışığında, kadın spor gazetecilerinin erkeklere kıyasla belirli ön yargılara maruz kaldıkları belirtilmiştir. Yapılan bir anket çalışmasında, spor medyasındaki kadınların %85’i cinsiyet ayrımcılığı sorunuyla karşılaştıklarını, %87’si erkek meslektaşlarına göre daha zor şartlarda ve daha zor işlerde çalıştıklarını ve %60’ı ise, sporcuların, taraftarların ve medya tüketicilerinin kadın gazetecileri erkekler kadar ciddiye almadıklarını ifade etmişlerdir (Deborah, 2017). Medyada çalışan kadınlar, cinsiyetçi uygulamalara maruz kaldıkları yapımcılar tarafından saha kenarı muhabirliği, kısa haber bölümleri ve maddi değeri olmayan spor dallarında görevlendirilmiştir. Bu alandaki araştırmalar neticesinde kadınların nadiren eşleştikleri tarifeler için daha fazla emek harcamak zorunda kaldıkları ve genellikle erkek meslektaşlarından daha az ücret aldıkları ortaya konmuştur. Kadınlar kendilerine yöneltilen ‘iş için gerekli kabiliyet ve bilgiye sahip değil’ varsayımı nedeniyle, kendilerini sürekli kanıtlama çabasında bulunmuştur. Televizyon kanallarının yöneticileri, kadınları görsel güzelliklerini ön planda tutan bir yaklaşımla işe almaları nedeniyle, kadınların bilgi ve deneyimlerinin sorgulanmasına ve yaratılan kadın imajı güvenilirliğinden şüphe duyulmasına sebep olmuştur. Benzer durum ‘en ateşli’ ve ‘en seksi’ kadın spor muhabirlerinin listesini yayınlayan erkek dergileri ve internet siteleri içinde geçerli olmuştur. Kadın üzerinden çizilen bu kötü

imajın bedelini iş yaşamında tecrübesi, bilgi ve birikimi olan yaşlı kadınlar, işlerini genç ve dış görünümünü ile ön plana çıkan kadınlara kaptırmaktadırlar. Amerika’da 53 yaşındaki Afrika kökenli Pam Oliver, NFL’deki kenar çizgisi görevi, Fox Sports tarafından sonlandırılarak yerine 36 yaşında beyaz Erin Andrews’u getirmiştir. Bu durum eleştirmenler tarafından ırkçılık ve yaş ayrımcılığı olarak değerlendirilmiştir (Schultz, 2018:125).

Kadın medya çalışanlarının erkek egemen spor alanında mücadele etmek zorunda olduğu diğer bir konu ise, taciz ve cinsel şiddettir. Sporcular, antrenörler, erkek medya çalışanları, menajerler ve spor yöneticiler, kadın medya çalışanlarını arayarak ahlaksız tekliflerde bulunmuş, cinsel içerikli mesajlar ile rahatsız etmiş, imalar ve teklifte bulunmuşlardır. Jamaikalı kriket oyuncusu Chris Gayle bir televizyon röportajı sırasında muhabir Mel McLaughlin’e ‘kızarma bebeğim’ diyerek içki içmeye davet etmiştir. Sporcu bu yaptığı davranışı savunarak, “Ama sen erkeklerin olduğu bir ortamda bir kadınsın. Yakışıklısın. Ne bekliyordun ki?” açıklamasını yapmıştır. Yine başka bir örnekte tenis oyuncusu Maxime Hamou Eurosport kadın muhabiri Maly Thomas’ı ekranlarda canlı yayınlanan bir röportaj sırasında taciz edip ardından öpmüştür. Fransa Tenis Federasyonu sporcunun akreditasyonunu iptal etmiş olsa da kadın muhabirin stüdyodaki meslektaşları sporcunun tacizini savuştururken gülmüş ve alkışlamışlardır (Schultz, 2018:126). Meslektaşlarının bu tavırları kadının iş yerindeki konumunu aşağılamış, kadın muhabiri mesleğini yapan saygın bir çalışan konumundan, istendiğinde taciz edilen, alay edilen ve pasif bir konuma sokmuştur. Kadına yapılan bu saldırının meslektaşları tarafından umursanmaz bir tavırla ve tepkisiz izlenmesi, kadın medya çalışanlarına bir hakaret olarak algılanmaktadır.

2021 yılında İtalya Seri A Empoli-Fiorentina maçı sonrası canlı yayında, Toscana TV muhabiri Greta Beccaglia, evli ve bir çocuk babası Andrea Serrani tarafından elle tacize uğramış olması bir başka taciz örneğidir. Yine taciz esnasında stüdyoda bulunan erkek meslektaşı Giorgio Micheletti tarafından kadın muhabire ‘sinirlenme’ şeklinde bir ifade de bulunması, erkeklerin meslektaşlarına karşı meslek etik anlayışlarını sorgulanır hale getirmiştir (<https://www.bbc.com>).

Ülkemizde 2013 İnter-Manchester City UEFA Şampiyonlar ligi final karşılaşmasında yaşanan benzer bir olayda, İnter taraftarı bir erkeğin CNN Türk kadın muhabirini canlı yayın esnasında öperek taciz etmesi, spor medya çalışanlarının yaşadığı taciz saldırılarından biri olmuştur (<https://www.reddit.com/r>).

Yeni medya araçları geleneksel medyadan farklı olarak kadın sporunun yayılması ve bazı haklar sağlaması açısından başarılı oldu ve sporu daha

demokratik bir yapıya kavuşturmak ve daha fazla kitleye ulaşabilmek adına benzersiz imkânlar sağlamıştır. Sporu televizyon üzerinden seyretemeyen kitleye, internet aracılığıyla canlı yayınlara bağlanma ve diğer çevrimiçi alternatifler sunmuştur (Dunja ve Hardin, 2015). İnternetin toplumsal hayata girmesiyle, her alanı olduğu gibi spor ortamını da değiştirmiştir. 2012 Londra Olimpiyatları ‘ilk sosyal medya oyunları’ olarak ilan edilmesinin nedeni, sporcuların Twitter ve facebook’a yüksek sayıda giriş yaptığı, bu mecralar üzerinden kendilerini tanıtmaya, temsil etmeye, kişisel marka gelişimi sağlama, para kazanma fırsatlarından yararlanma, taraftarlarla bağlantı kurmak ve yaptıkları sporu tanıtmak adına etkileşimde bulunmuşlardır. Sosyal medya araçlarının çoğalması ve etkileşimin artması, sporcuların yaşadıkları olumsuz durumları (taciz, ayrımcılık, şiddet, ırkçılık ve cinsiyet ayrımcılığı vs.) anında duyurma ve kendilerini özgürce ifade edebilme imkânı tanımıştır. İnternetle birlikte spor hayatına giren diğer bir alan ise, video oyunları olmuştur. Video oyunları erkek sporculara ticari ayrıcalık sağlayan önemli bir spor medya alanı olmuştur. Fakat kadınlar da artık bu alanda, voleybol, tenis, golf ve Ultimate Fighting Championship gibi sanal müsabakalarda boy göstermeye başlamıştır. Kadınlar her alanda olduğu gibi sanal oyun ortamında da ayrımcılıktan ve erkek egemen düşünceden payını almıştır. Sanal spor oyun videoları şirketi olan Electronic Arts, 1993’teki ilk çıkışından bu güne ilk kez 2015 yılında kadın milli takımları da oyun dünyasına dâhil etmiştir.

Özetleyecek olursak, spor medyasında yer alan kadın çalışanlar, medyanın her kademesinde yer almak istemelerine ve erkek meslektaşlarıyla aynı haklara sahip olmayı talep etmelerine rağmen, geçmişten bugüne çeşitli ayrımcı ve cinsiyetçi tutum ve davranışlara maruz kalmışlardır. Kadının her alanda olduğu gibi bu alandaki mücadelesi de, belli kazanımları elde etmesini belli ölçüde sağlamış olsa da, günümüzde hala yeterli düzeye ulaşamamıştır. İnternetin hayatımıza girmesi ve sağladığı yeni medya araçları sayesinde, kadınlar kendilerini daha iyi ifade etme ve bu medya araçlarını etkin kullanarak, yeni özgürlük alanlarına sahip olma fırsatı yakalamışlardır. Sonuç olarak kadının her alandaki bu hak arayışı, toplumsal hayatın daha yaşanılabilir kılınması ve cinsiyet ayrımcılığının ortadan kalkması adına umut verici olmuştur (Jennings, 2015).

5. İdeal Bedenin Kuralları: Güç, Alan ve Bedenin Hafızası

Spor, yapısı itibariyle sadece fiziksel bir etkinlik değildir, içinde farklı anlamları barındıran ve bu anlamların bir araya gelerek oluşturduğu toplumsal, kültürel ve sembolik değeri olan bir alandır. Bu alanın aktörleri olan kadın sporcular, alanı şekillendirme ve alana biçim kazandıran kadın yöneticiler ve medyada görev alan kadın çalışanların, bu alanın içindeki varoluş mücadeleleri, toplumsal cinsiyet normları, alan üzerinde hâkimiyet kuran iktidar ilişkileri ve görünürlük politikaları tarafından biçimlendirilmektedir. Bu tespitler neticesinde kitabı farklı birçok sosyolojik kuramla yazma fırsatı olmuştur. Kitabın araştırma konusu ve odak noktasının kadın olması, ilk olarak feminist teori çağrışımı yaptırmaktadır. Sporun cinsiyet bakımından eşitsizler alanı olması, erkek egemen düşüncenin sporu tahakküm altında tutması, kuramsal çerçeve bakımından feminist teoriye uygun bir ortam sağlamaktadır. Toplumsal cinsiyetin inşasını Judith Butler'ın '*performatik kuramı*' ile açıklamamız gayet yerinde bir seçim olurdu. Fakat feminist teori çoğunlukla kültürel temsil düzeyinde kalır; sporun kuramsal yapıları, alandaki güç ilişkileri ve alan dinamikleri gibi daha yapısal analizleri ihmal etmektedir. Alan farklı dinamikleri içinde barındıran ve cinsiyet ayrımının ötesinde kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasal dinamiklerle etkili olduğu bir bütünselliği temsil etmektedir. Bu yüzden hem toplumsal cinsiyet hem de sınıf, kültür, sermaye ilişkilerini birlikte ele alan ve alandaki pratikle bağlantılı şekilde ele işleyen, daha kapsayıcı bir kurama ihtiyaç duyulmuştur. Bourdieu'nün yaklaşımı tüm bu özellikleri bünyesinde barındıran ve alanı ve alanın eyleyicileri olan sporcuları, yöneticileri ve medya çalışanlarını daha doğru temsil edebilmektedir. Feminist kuramlar alanda yaşanan cinsiyet temelli gerilimleri açıklamada yardımcı teorik araçlar olarak

kullanılmaktadır; fakat ana kuramsal çerçeve için Bourdieu daha kapsayıcı bir analiz imkânı sunmaktadır. Bourdieu feminist teoriden farklı olarak alandaki kadın erkek eşitsizliğinin neden ve nasıl inşa edildiğini, ne tür engellemelerin ve buna karşın hangi bakış açılarının ne olduğunu, alan ve eyleyici arasındaki mücadeleyi belirleyen şeylerin nasıl kurgulandığını açıklamaktadır.

Kadınlar alanda güçlü olmak ve istedikleri yere gelmek için Bourdieu'nün diğer sermaye türlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Bütün sermaye türlerini bünyelerinde bulunduran ve habitusa sahip olan kadınlar, alanda hak sahibi olabilmek yönünde avantaj sağlar. Bourdieu'nün sermaye çeşitlerinin geçişli olma durumu, kadının bir alandaki kazanımı, diğer bir alan için geçerlilik özelliğini kaybedebilir. Çünkü alan Bourdieu'ya göre karmaşık bir yapı özelliği taşımaktadır. Bu yüzden farklı sermaye türlerine ihtiyaç duymamızın nedeni, kadının birine hâkim olsa bile bir diğerine takılacağı bir engel durumunda eyleyici için hayati bir önem taşıdığını göstermek bakımından ve alanın karmaşıklığını açığa çıkarmak için, kapsamlı bir çalışma imkânı sağlayan Bourdieu uygun bulunmuştur. Kadının alanda düşük ücret alması, erkek egemen yapının baskısında kalması ve hak ettiği noktaya gelememesini ya da bu anlamda engellenmesini 'emeğin sömürüsü' ile açıklanabilir. Fakat alandaki diğer dinamikleri açıklamada Bourdieu'nun alet çantasındaki malzemelere ihtiyaç vardır. Bu yüzden diğer kuramcı ve kuramlardan farklı olarak kitabı uygun kavramlarla açıklayabilmek, Bourdieu'nun kuramsal çerçevesiyle mümkündür. Bu tespitler ışığında bu bölümde Bourdieu'nun '*alan, sermaye ve habitus*' kavramlarının spor ve medya alanıyla ilişkisinden bahsedilmiştir.

5.1. Bourdieu ile Spor ve Mücadele Alanı

Bourdieu'nün 'alan' kavramını açıklamadan önce bizim alan ile ilgili düşüncemiz, alanda kadın olmanın başlı başına bir problem olarak görüldüğüdür. Kadınlar ister sporcu, isterse yönetici ve isterse de medya çalışanı olsun, erkek egemen yapı tarafından ne kadar yetenekli olursa olsun ya da Bourdieu'nün hangi sermaye türüne sahip olursa olsun bir engellemeye maruz kalmakta ve bir cinsiyet ayrımı ortamının merkezindedir. Alanda eyleyiciler arasında kaygan ve karmaşık ilişkilerin olduğu varsayılmaktadır.

Bourdieu'ya göre *alan*, insanların toplumsal yaşamın paydaşları olarak birbirleriyle etkileşimde bulundukları, tarihsel bağlarıyla birlikte hiyerarşik bir düzende kurdukları ilişkileri deneyimledikleri mekânlardır. Her alanın sahip olduğu mantığı, kuralları, konumları, düzeni, gerçekleştirdikleri ritüelleri, eyledikleri ilgi alanları, oluşturduğu bir değeri ve eyleyicilerin davranışlarıyla var olmaktadır. Bu nedenle alan, sermaye çeşitlerine bağlı konumlar arasındaki tarihsel ilişkilerin bir bütünü temsil etmektedir (Wacquant & Bourdieu, 2003: 26-28)

Alan, Bourdieu'nün metaforik tanımlamasıyla, oyuncuların aktif rol almasıyla ortaya çıkan bir oyun sahasıdır. Alanda eyleyicilerin/oyuncuların etkili olması ve oyunu (spor) icra edebilmeleri, toplumsal olarak şekillenmiş organizmalar olarak oyuna dâhil olma ve oyunu oynama yeteneğine sahip olmaları ile mümkün olmaktadır. Bunun için Bourdieu'nün diğer kavramı olan *sermaye*ye ihtiyaçları vardır. Alan hakkında belirli bir bilgiye sahip olmak, alanın dinamiklerine ve ihtiyaçlarına hâkim olmak, bir dizi eğilim ve yetenekle donanmış olmayı gerektirmektedir. Bourdieu'nün oyun metaforunda eyleyiciler oyuncu rolündedir; sermaye oyundaki kartlar gibidir; *doxa* ise, oyuna katılma isteğini ya da inancını temsil etmektedir. Alanın dinamiklerine sahip olan eyleyici/oyuncu, oyunda kazanılacak ve kaybedilecek şeylerin bilincindedir. Oyuncular, alanın varlığını kabul ederek dâhil oldukları oyunun içindeki riskleri göze aldıkları ve bu riskleri paylaşabildikleri oranda oyuna dâhil olurlar. Alanın varlığını meşru kılan eyleyicilerin/oyuncuların varlığı ve oyuna dâhil olma istekleridir. Oyuncu olmadan alanın da oyunun da varlığı söz konusu değildir. Bourdieu, oyuncuların oyuna dâhil olmasını ve oyunun bir parçası olmasını *illusio* kavramı ile tanımlamıştır (Wacquant & Bourdieu, 2003: 105).

Alanda oyuna katılmanın öncelikli gereksinimleri; oyunun toplumsal yapı içinde bir anlama sahip olduğunu, oyunun kaybetmek ve kazanmak gibi sonuçlar doğurduğunu ve bu olguların oyunu, peşinde koşmaya değer hale getirdiğini kabul etmektir. *Illusio* kavramı, alanın eyleyicilerinin ya da oyuncularının oyun ile ilgili ortak değer ve inançları benimseyerek oyunun bir bileşeni haline gelmelerini ifade etmektedir. Bu, oyuncuların oyun kurallarını, kazanılan ve kaybedilenleri bir sorguya düşmeden kabul etmeleri anlamına gelmektedir. Bourdieu, eyleyiciler/oyuncular tarafından koşulsuz kabul edilen ve benimsenen fikirleri, değerleri ve ön kabulleri *doxa* kavramıyla açıklar (Bourdieu, 1990: 140-150). *Doxa*, alandaki iktidar ilişkilerini meşrulaştıran ve bu ilişkileri doğal bir durum gibi gösteren inanç sistemleridir. Koşulsuz kabul gören bu unsurlar, alandaki eyleyicilerin pratikleri aracılığıyla sürekli yeniden üretilir. Böylece oyuncular, oyunda edindikleri kartları sahaya sürebilirler; oyuncuların sahip oldukları bu kartlar oyunun çeşitliliğine göre değişen sermaye biçimleridir. Ancak, oyun için sermayenin niteliği ve miktarı yeterli olmayabilir; aynı zamanda iktidar ilişkilerinde hangi sermaye türünü sahaya süreceklerine dair geliştirdikleri stratejiler de önem taşımaktadır (Wacquant & Bourdieu, 2003: 107).

Alanı salt yapısal bir düzen olarak tasvir edemeyiz, alan aynı zamanda eyleyicilerin habituslarıyla etkileşen dinamik bir mücadelenin alanıdır. Eyleyiciler/oyuncular (sporcular, yöneticiler ve medya çalışanları) belirli bir alanın oyuncularını olarak oyunun kurallarını (*doxa*) içselleştirmeli, oyunun kazanımlarını anlamlandırmalı (*illusio*) ve edindikleri sermaye çeşitlerini

oyunun mantığına uygun olarak stratejik bir kullanıma sunmalıdır (Bourdieu, 1990: 80-98).

Spor, geçmişten günümüze sporun tüm branşlarında tarihsel olarak erkek hegemonyasında inşa edilmiş bir alandır (Messner, 2002: 319). Sporun bu inşa sürecinde fiziksel güç, rekabet, saldırganlık gibi hegemonik erkeklik (Connell, 1995) göstergeleriyle eşleşmesi, kadınlar açısından alana kabul edilmesini ve bir meşru konum elde etmelerini zorlaştırmıştır.

Bourdieu'nun (1996) alanın merkezine yakın olarak tanımladığı sporun yönetsel pozisyonları, iktidarın somutlaştığı yerlerdir. Türkiye'de kadın spor yöneticileri, bu merkezlerde çok fazla yer bulamamakta, genellikle erkeklerin hegemonyasındaki alanın dışında yer almaktadır. Bunun başlıca nedeni, spor alanındaki yönetsel sermayenin (spor geçmişi, yöneticilik deneyimi veya network ilişkileri gibi) erkeklerin lehine toplumsallaşmış olmasıdır (Büyükkakten & Ataçoğlu, 2022:250-283).

Spor ile etkileşim halinde bulunan medya ise, alanda sembolik sermayenin üretildiği ve dolaşıma sokulduğu önemli bir mekanizmadır. Bu alanın eyleyicileri olan kadın medya çalışanları, kıyasını yapacağımız Türkiye ve İngiltere'de bu sembolik alan içinde birden fazla mücadele vermektedir: hem spor alanında kendilerine alan açmak hem de erkek egemen medyanın kalıp yargılarını aşma mücadelesi.

Türkiye'de kadın medya çalışanları, genelde “kadın sporunu haberleştirme” ya da “renkli haber” pozisyonlarına düşürülmekte, erkek meslektaşları gibi ciddi haber ya da yorumculuk pozisyonlarına geçişte görünmez engellerle karşılaşmaktadır (Koca & Bulgu, 2005: 77). Bu durum, erkek egemen medya alanının kendi içinde yarattığı alanlar arası mücadele boyutunu da örneklendirmektedir.

İngiltere'de ise kadın medya çalışanları daha görünür olmakla birlikte, erkek meslektaşlarına oranla saha içi habercilik ve uzmanlık pozisyonlarında az temsil hakkına sahiptir (Franks & O'Neill, 2016: 122). İngiltere'nin Türkiye'ye kıyasla daha özgürlükçü ve eşitlikçi olduğunu varsayarsak, erkek egemen habitusunun dönüşümünün zaman aldığını ve doxa'nın etkisini koruduğunu gösterir.

Bourdieu'nün alan kuramı, bireysel konumlanışlığın ötesinde, alanlar arasındaki ilişkileri de analiz eden bir nitelik taşımaktadır (Bourdieu & Wacquant, 1992, s. 105). Spor, medya ve sporun yönetsel alanlarının her biri, kendi iç dinamiğine sahip olmakla birlikte, aynı zamanda birbirleriyle etkileşim kurmaktadır. Bu etkileşimler toplumsal cinsiyet normlarının yeniden üretilmesinde belirleyici rol üstlenmektedir. Türkiye'de bu alanlar arasındaki kesişim, kadınlar açısından daha dışlayıcıdır. Kadın sporcu, medya

temsilleriyle meşrulaşmadığı sürece yönetici pozisyonlarına geçişte zorluklarla karşılaşabilmektedir. İngiltere’de ise bu geçiş daha akışkan olmakla beraber, alan içindeki erkek egemen hiyerarşik yapı tamamen ortadan kalkmış değildir.

Fakat günümüzde haberin niteliğinin klasik medya habercilik çizgisinden bağımsızlaşarak dijital platformlara taşınmasıyla birlikte, internet haberciliğinin yaygın hale gelmesi ve sosyal mecraların artarak çeşitlenmesi, medya alanının sınırlarını ve iç dinamiklerini dönüştürmeye başlamıştır. Medyanın bu dönüşümü kadın medya çalışanları açısından yeni bir alanın varlığını ve erkek egemen yapıların dışında alternatif temsil biçimleri geliştirme imkânı sağlamıştır.

İnternet haberciliği, kadın medya çalışanlarına özerk üretim alanları sunmakta; editoryal baskılardan, kurumsal ayrımcılıktan ve “cam tavan” sendromundan kurtararak, özgür bir ortamda içerik üretilmesine imkân tanımaktadır (North, 2016:359). Medyada geline bu aşama, erkek hegemonyasının sarsılmasına ve alternatif bir sembolik düzenin inşa edilmesine katkıda bulunmuştur.

Türkiye’de de yaygınlaşan internet habercilik olgusu, kadın gazetecilerin dijital medya ortamlarında feminist habercilik anlayışına katkı sunarak kadınların medya üretiminde aktör konuma gelmelerini sağlamıştır (Kaya, 2022:83). Bourdieu’nün kuramında bir alandaki egemen yapıya karşı gelişen bu tür alt alanlar, yeni sermaye türlerini (dijital sermaye, sosyal medya etkileşimi, toplumsal destek) üretme kapasitesine sahiptir.

Türkiye’ye kıyasla benzer biçimde İngiltere’de de, kadın spor gazetecileri ve yazarları twiter, linkedin, podcast gibi platformları ve bağımsız yayın aracılığıyla seslerini duyurmaktadır. Daha önce geleneksel medya alanında karşılaştıkları cinsiyetçi engelleri dijital medyanın sağladığı olanaklar sayesinde aşmaya çalışmaktadırlar. Medyanın bu yeni alanı sayesinde kadınlar, yeni pozisyonlar elde etmekte, kendi habituslarıyla uyumlu üretim alanları oluşturmakta ve erkek hegemonyasındaki alanları dönüştürme olanakları sağlamaktadırlar.

Sonuç olarak her iki ülke adına geçerli olan gerçeklik, spor ve medya alanlarının tarihsel bağlamda erkek sermayesi üzerine inşa edilmiş olmasıdır. Bu nedenle kadın eyleyiciler ister sporcu, ister yönetici isterse medya çalışanı olsun, alana kabul sürecinde ve alanda kendisine bir temsil alanı edinmesinde, hem fazladan ve yeni sermaye türleri biriktirmek hem de alandaki meşruiyetlerini yeniden kanıtlamak zorundadırlar.

5.2. Görünürlük Sermayesi, Spor ve Medya

Bourdieu’nün kuramsal çerçevesinin ikinci kavramı olan sermaye, bir önceki alan kavramının tamamlayıcı unsurlarından biridir. Alanın özelliklerinden ve

dinamiklerinden bahsederken, alanı geliştiren ve zaman içinde değişimini sağlayan kavramlardan biri sermayedir. Alanın eyleyicileri olan sporcular, yöneticiler ya da medya çalışanları sermayeden ve habitustan bağımsız alanda var olamazlar. Alanın gelişimini sağlayan sermaye çeşitlerinin gerekliliği, alanın bütünlüğü ve işlerliği için önem taşımaktadır.

Bourdieu, alan kavramının tanımını yaparken, alanın bir mücadele gerektirdiğini ve alanda verilen bu mücadele sonucu, alanın meşruiyetinin sermaye ile mümkün olduğunu belirtmiştir. Bourdieu, ortaya çıkan sermayenin de bir alanla var olabileceğini, aksi takdirde bir alanda vücut bulmayan sermayenin varlığının söz konusu olamayacağını ifade etmiştir (Bourdieu ve Wacquant: 2003:82). Alan bir mücadele alanı olduğundan kaybedenler ve kazananlar edindikleri sermaye ölçüsünde alanın parçası konumuna gelirler. Alanda kazanan ve kaybedenler arasındaki mücadele oyuncuların edindikleri sermaye miktarı ve çeşitliliği oranında alanda söz sahibi olmalarını belirlemektedir. Bourdieu alan ile oyun arasında benzerlik kurarak alanı bir oyun olarak düşünmemizi sağlamaktadır. Spor oyununun oynandığı alan olarak düşünebiliriz. Bourdieu sermaye çeşitlerini, oyuna giren oyuncuların sahip olduğu kozlar, yani kartlar metaforu üzerinden açıklamıştır. Oyuncuların sahip olduğu kartların gücü oyunun niteliğine göre değişiyorsa, farklı sermaye türlerinin (sosyal, kültürel, ekonomik ve simgesel) hiyerarşisinin de farklı oyunlarda değiştiğini belirtmiştir. Başka bir ifadeyle her alanda geçerli olan sermaye türleri vardır. Herhangi bir sermaye türünün değeri, bu sermayenin kullanılabilirliği oyundaki varlığıyla mümkündür. Bir sermaye türü alanda mücadelede kullanılacak bir araç olarak kullanılabilirliği gibi, uğruna mücadele verilecek bir özellik olarak da yer alabilmektedir. Alanın eyleyicilerinin sermaye türlerine sahip olma değerleri farklı olabilmektedir. Bir sporcu ya da yönetici sosyal ve ekonomik sermayeye sahipken, bir başkası bunlardan farklı bir sermaye türüne daha fazla sahiptir. Bu da eyleyicinin alandaki konumunda belirleyici olur (Bourdieu ve Wacquant: 2003:82-83).

Kültürel sermaye, insanların doğumu itibarıyla ortaya çıkan ve sonrasında toplumsal kurumlar (aile, okul, din, ahlak, ekonomi, siyaset) ile devam eden ve insanların kazandıkları bir sermayedir. Eyleyici alanda kendisine yer açmaya çalışırken, gerek aile içinde edindiği bilgiler gerekse eğitim yolu ile edindiği teknik ve pratik bilgilerle alanın kuralları ve özelliklerine uygun olarak sermayesini ortaya koyarak konumunu belirlemektedir. Kitaplar, sanat eserleri ve diğer nesneler aracılığıyla estetik beğeni ve kültürel değer edinerek nesneleşmiş sermayelerini geliştirirler. Kullandıkları dil becerileri, davranış biçimleri ve vücut dili ile de bedenselleşmiş kültürel sermaye edinerek alandaki sosyal normlara uyum sağlamaktadır. Edindikleri bu farklı kültürel sermayeler,

eyleyicilerin alanda gerekli olan davranış örüntüleri ve kültürel değerleri anlamada önemli rol almalarını sağlar.

Türkiye’de kadın sporcu olmanın farklı birçok yolu mevcuttur. Bunlardan en yaygın olanları kadınların küçük yaşta ailenin, okul öğretmenlerinin ve sosyal çevrenin yönlendirmesi sonucu spor kulüplerinde başlayarak edindikleri teknik bilgi ve pratik bilginin sonucu alanda gerekli olan kültürel sermayeye ulaşmalarıdır. Diğer bir benzer yöntem ise (BESYO) spor yüksekokulları aracılığıyla alana dâhil olmalarıdır. Fakat bu eğitimler, toplumsal düzeyde kültürel meşruiyet sağlamayabilir. Spor kadınlar açısından ‘ikinci sınıf’ kariyer alanı olarak değerlendirilmektedir (Şirin & Yüce, 2021).

İngiltere’de ise kadın sporcular, spor akademilerinden, üniversitenin spor bilimleri bölümlerinden ve bireysel spor kulüplerinden edindikleri temel beceri ve alan bilgisi ile spora dâhil olmaktadır. Bunun yanında medya eğitimi, iletişim becerileri, liderlik programları gibi alanlarda da eğitim alarak farklı kültürel sermayeler kazanmaktadır. Bu farklılık onları, sporun entelektüel yönünü ortaya koymada ve temsil etmede yardımcı olmaktadır (Bruce, 2016). Olimpiyat gibi uluslararası oyunlarda temsil hakkı kazanan oyuncuların medya eğitimine tabi tutulması, onların kültürel prestijini arttırmakta ve sembolik sermaye dönüşümüne katkı sağlamaktadır.

Türkiye’de üniversite düzeyinde yönetim pazarlama veya iletişim alanlarında uzmanlaşan kadın yöneticiler, spor kurumlarında kendilerine yer bulabilseler de, alanda erkek egemen habitusun varlığı, edindikleri sermayeyi tam olarak kullanamamaktadır (Erdoğan, 2020). Alandaki erkeklerin kadın yöneticilere karşı ‘duygusal yetersizlik’ ya da ‘teknik eksiklik’ gibi ön yargılı davranışları kadının sermayesini görünmez kılmaktadır.

İngiltere’de kadın yöneticiler, edindikleri kültürel sermayelerini daha stratejik kullanabilmektedir. Üniversitelerin spor yönetimi, liderlik ve iletişim bölümlerinden mezun olan kadınlar, spor kurumlarında aktif rol almaktadır (Adriaanse & Schofield, 2014). İngiltere’deki kadın spor yöneticileri, alanda meşruiyetlerini arttırmakta ve bunu sembolik güce dönüştürmektedir.

Spor medyasındaki kadınlar kültürel sermayelerini iletişim fakültelerinden mezun olarak ve sürekli spor alanı konusundaki bilgileri sorgulanarak, alandaki meşruiyetleri tartışılmaktadır (Koca, 2006). Kadın spor medya çalışanlarının, özellikle de ekran karşısındaki kadın sunucuların, izleyici ve erkek meslektaşları tarafından yetersiz görülmesi, kadınların uzman pozisyonlara ulaşmasının önünde sembolik bir sınırı ifade etmektedir. Günümüzde sosyal medya araçlarının kullanımı kadınlara özgür bir temsil alan oluşturmuş olsa da, alanın hâkimi erkekler olarak görülmeye devam etmiştir. Sporun ataerkil bakış açısı

ve izleyici kitlesinin çoğunlukla erkek olması, kadına ilginin oluşması önünde engel oluşturmaktadır.

İngiltere spor medyasındaki kadınlar, iletişim alanında edindikleri kültürel sermayeye ek olarak, spor gazeteciliği, istatistik okur-yazarlığı ve dijital medya uzmanlığı gibi alanlarda aldıkları eğitim ile kültürel sermayelerini çeşitlendirmiştir (Franks & O'Neill, 2016). Kadınların edindikleri bu kültürel sermaye çeşitliliği, onların sahadaki meşruiyetlerini sağlamada etkili olmakta ve bunun sembolik sermaye dönüşümünü sağlamaktadır.

Sosyal sermaye ise, bireyin doğduğu aile ortamında başlayarak yaşamı boyunca devam eden sosyal ilişkiler ağıdır. Toplumsal bir varlık olan insan, doğası gereği içinde yaşadığı toplumda iletişim kurmak ve kurduğu iletişim ile sosyalleşme ihtiyacı duyar. Diğer insanlar ile kurulan ilişkiler, herhangi bir grubun üyesi olma isteği, kurulan ilişkilerin bireyde yarattığı sorumluluk duygusu ve kazandığı ayrıcalıklar, kendisinde sosyal sermayenin oluşmasına yardımcı olur (Yüksel, 2019: 11).

Bourdieu, insanların sosyal sermayeyi kazanabilmeleri için toplumsal alanlara girerek kurdukları sosyal ilişkiler sonucu edindikleri kazanımlar olarak tanımlar. İnsanların kurdukları sosyal ilişkiler oranında sosyal sermayelerinin genişleyeceğini belirtir (Yüksel, 2019: 12). Sosyal sermayenin varlığı, alana girmenin ve alanda kabul görmenin de belirleyicisidir. Sporcuların, yöneticilerin ve medya çalışanlarının ilgili alanlarda biriktirdikleri sosyal ilişkilerin, edindikleri deneyimlerin ve sportif becerilerinin önemli katkısı vardır (Öztürk, 2017: 29)

Bourdieu, sosyal sermayeye fayda ve insan yararına çıkar sağlayan bir işlev atfeder. Sermayenin kazanıldıktan sonra elde tutulması ve gerektiğinde kullanılması, habitusun ortaya çıkardığı ve doğuştan edinilen, toplumsal kurumlar olan aile ve okul tarafından verilen eğitimler sonucu kendiliğinden var olan davranışlar bütünüdür (Palabıyık, 2020:13).

Kadınlar alanın eyleyicileri olarak sosyalleşmeyi ilk aile kurumu içinde gerçekleştirirler. Daha sonra okul, yaşadıkları çevre, spor kulüpleri ve iş ortamları olarak hem çoğalmakta hem de farklılaşmaktadır. Sporcuların sosyal sermayeleri büyük oranda kulüp çevresi, antrenörler, takım arkadaşları ve diğer kulüp yöneticileridir. Kadınların sosyal sermayeleri kulüp düzeyinde ve yatay ilişkiler düzeyinde kalmaktadır. Koca'ya göre kadın sporcular dikey yönde sosyal ilişki kurmada yeterli sosyal sermayeye sahip olamadıkları için, kariyerlerini devam ettirebilme ve üst seviyeye taşımada dezavantajlar yaşamaktadırlar (Koca, 2006).

Günümüz sosyal medya kullanım şekillerini göz önünde bulundurarak sporcuların toplumda görünür olmak ve yeni sosyal sermaye çeşitleri edinmek

için, klasik medya araçlarının (televizyon, gazete, dergi, radio vs.) dışında etkileşim halinde olduğu sosyal medya araçları (instagram, twitter, tiktok, facebook vs.) üzerinden sağladıkları hesaplar aracılığıyla yeni sosyal çevreler edindikleri ve kendi sosyal çevresinin (aile, takım arkadaşları, antrenör, kulüp yöneticileri) dışına çıkarak edindikleri sosyal medya sermayesi üzerinden kendilerini ifade edebilmektedirler. Her sporcunun, yöneticinin veya medya çalışanının sosyal ağlar üzerinden farklı sosyal çevreler edinerek sosyal sermayesini genişlettiğini düşünmekteyiz. Türkiye’de kadın spor yöneticileri ve medya çalışanları erkek egemen yönetsel sistemin dışında tutulmakta ve kadınların alanda dikey geçiş imkânı kısıtlanmaktadır. Alandaki mevcut sosyal sermaye kadın dayanışmasının yansıması olarak inşa edilmektedir. Kadınların bu bireysel çabaları, yatay ve dikey sermaye kaynaklarına ulaşmasında yeterli olmamaktadır.

İngiltere’de Türkiye’den farklı olarak kadın spor yöneticileri ve medya çalışanları, sosyal sermayelerini stratejik ağlar aracılığıyla dayanışma duygusu üzerinden inşa edebilmektedir. Ulusal Spor Liderlik Forumu, Women in sport gibi sosyal ağlar, kadınların deneyimlerini paylaşmada, birbirine destek olmada ve aralarında mentörlük ilişkisi geliştirmede önemli rol üstlenmiştir (Adriaanse, 2016). Kadınlar arasında yaratılan bu destek ağı alanda meşruiyet kazanmalarının kaynağı olarak da görülmektedir (Norman, 2010).

Sosyal sermaye, sporun içindeki aktif eyleyiciler olarak ele aldığımız kadın sporcular branş bazında farklı sosyal sermayelere sahip olabilirler. Uluslararası oyunlarda hem kulüp düzeyinde hem de milli takım düzeyinde başarılar elde eden Türkiye kadın voleybol takımı, İngiltere’den farklı sosyal sermayelere sahiptir. Sosyal sermaye, ülkeler arası farklılık taşıyabileceği gibi, ülke içi farklı spor branşlarında da kendini göstermektedir. Bu sermaye farklılığı, sporun uluslararası ve ülke içinde edindiği başarılar, medyada görünme sıklığı ve spor kamuoyunda kabul düzeyiyle ilgilidir. Ülkemizde kadın sporu olarak kendini kabul ettirdiğini düşündüğümüz voleybolun, hala erkek egemen spor alanı olarak yer alan boks sporu karşısında sermaye çeşitlerinin farklı olması kaçınılmazdır. Bu bağlamda biz kadın sporcuları branş bazında kendi aralarında Bourdieu’nun kavramları üzerinden kıyaslarken, eyleyicilerin/sporcuların edindikleri sermayelerinde bunda belirleyici bir rol üstlendiğini varsaymaktayız.

Ekonomik sermaye, insanların ve kurumların elde ettiği, maddi karşılığı olan finansal kaynakların (para, mülk, değerli eşyalar) tümünü ifade eder (Öztürk, 2017:27). Bourdieu, sermaye çeşitlerinin birbiri ile ilişkisinin olduğu ve birbirine dönüştürülebilir nitelikte olduğunu belirtmiştir. Bourdieu, toplumsal yapıyı kavramanın yolunu, ekonomik sermayeyi iktisadi yapısının ve ifade edilişinden farklı olarak anlamak ve tanımakla mümkün olduğunu belirtmiştir

(Şakar, 2022: 39). Bourdieu'nun ekonomik sermayesi Marx'tan alıntılanmış olsa da Marx'ın sermaye pratiğinden farklı olarak gelir ve mülkiyet sahipliğinin yanında diğer ekonomik pratikleri de içeren bir yapı göstermektedir. Marx, sermayeyi burjuva sınıfının elinde bulundurduğu üretim araçları üzerinden açıklamaktadır. Bourdieu'nun sermayesi salt ekonomik yapının dışında diğer sermaye türlerini de içeren ve birbirini etkileyen özellikler taşımaktadır. Marx'ın sermayesi üretim araçlarını elinde bulunduran burjuva sınıfını işaret ederken, Bourdieu'da sınıfı açıklamak için sadece ekonomik sermaye yeterli görülmemektedir (Göker, 2007: 282).

Sporla kadının sermaye edinme biçimi ve oranı, kadının alandaki rolünü ve konumunun belirlenmesinde etkili olmaktadır. Alanın eyleyicileri olan kadınların edindikleri kültürel, sosyal ve simgesel sermayeleri, ekonomik sermayenin elde edilmesinde etkilidir. Konunun temel sorularından biri de alanda belirleyici olan sermaye çeşitlerinin, eyleyicilerin alandaki konumu üzerindeki etkisinin ne olduğudur. Eyleyiciler elde ettikleri kültürel, sosyal ve simgesel sermayeyi ekonomik sermayeye dönüştürmede ne kadar başarılı oldular? Alanda erkek egemen yapı karşısında edindikleri sermayeleri ne ölçüde kullanmaktadırlar? Ekonomik sermayeleri sosyal yaşamlarını idame etmede yeterli midir? Kadınlar ile erkekler arasındaki ekonomik sermaye farklığının temeli nedir? Gibi sorular alanda kadınların ekonomik sermayeye sahip olmadaki mücadelelerini ve elde ettikleri kazanımı anlamamızda yardımcı olacaktır.

Kadın sporu alanda erkeklerden daha az değer görmüştür. Bu durumun önemli göstergeleri, kadınların düşük ücret almaları, spor kaynaklarından ve imkânlarından erkeklere oranla yeterince faydalanamamaları ve takdir görmemeleri olarak sıralanabilir. Baştuğ ve arkadaşlarının “profesyonel sporcularda fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddetin cinsiyet değişkenine göre incelenmesi” konulu çalışmasında sporcuların elde ettikleri ekonomik gelirlerin yetersiz olduğu ve sporcular arasında ücret eşitsizliği olduğu saptanmıştır (Baştuğ ve ark., 2021: 69). Medya araçları üzerinden sunulan kadın sporunu cinsiyet ayrımcılığına maruz kalarak arka plana itilmesi ve değersizleştirilmesi de, kadın sporunun alanda karşılaştığı başka bir problem olarak görülmektedir. Öte yandan medya kadın çalışanları da sporcu ve yöneticilerin yaşadığı benzer problemlerle karşılaşmaktadır (Özbey ve Güzel, 2011:7). Buna rağmen medya, sporun ekrana getirilmesi ve sunumunun yanı sıra, ekonomik anlamda spor kulüplerine ve sporculara kaynak sağlayan bir alandır. Medya, kulüplerin ve sporcularının reklamlarını yapması, onlara popülerlik kazandırması ile kulüp ve sporcuları maddi anlamda destekleyenlerin çoğalmasına aracı olmaktadır. Ülkemizde kadın voleybolunun ve sporcularının popülerlik kazanmaları ve medyada görünürlük kazanmaları, onların ekonomik

sermayelerinin artmasını sağlamıştır (Emekçi ve ark., 2013: 103). Reklam anlaşmaları, sponsorluk anlaşmaları, karlı yatırım gibi ekonomik kaynaklar, kadın sporcuların bu alanda öne çıkmasını sağlamıştır.

Sporu yöneten kadınlar açısından ekonomik sermayeye ulaşma olgusuna bakacak olursak, sporcu ve medyada çalışan kadınlarda olduğu gibi bu alanda da erkeğin üstünlüğü söz konusudur. Spor kurumlarında üst kademedeki yönetim pozisyonlarına ulaşmak, ekonomik sermaye ile doğrudan bağlantılı olduğu söylenmektedir. Türkiye’de kadınların spor yönetimi alanında yer almaları konusunda kurumsal destek mekanizmasının istenen gelişimi sağlamış değildir. Spor federasyonları ve kulüp yönetimlerinin yönetim kademelerinde kadınlara yeterince yer verilmediği ve yönetime dâhil edilmiş kadınların ise pasif konumlarda görevlendirildikleri söylenebilir. Araştırma yaptığımız spor branşları (voleybol, yüzme, boks) federasyonlarındaki başkanların tamamının erkek olması ve yönetim kurullarındaki kadın sayısının erkeklerden çok az olması durumu çok iyi özetlemektedir (<https://tvf.org.tr>). Kadınlar karar verici pozisyonlara gelmeleri durumunda ise, ekonomik yetki kullanımları sınırlı kalmakta, bütçe yönetimini ve sponsorluk anlaşmaları gibi kritik alanlarda genellikler erkek yöneticilere görev verilmektedir. Kadınların alanda daha fazla yer almaları ve ekonomik anlamda belirli bir noktaya ulaşmaları noktasında edindikleri sermaye çeşidi ve oranının çokluğu, tek başına yeterli olmamaktadır. Alanın erkek egemen yapı özelliği bunun nedenlerinden biri olmaktadır. Bu nedenle alanda ekonomik olarak istedikleri konuma ulaşmaları kolay olmamaktadır.

Simgesel sermaye, Bourdieu’nun diğer sermaye türleriyle birlikte ele aldığı ve analitik ayırım ile ifade ettiği sermayedir. Simgesel sermaye, diğer sermaye türlerinin sonucu ve etkileşimi neticesinde ortaya çıkmıştır. Bourdieu’nun simgesel sermayesi, toplumsal alanda görünürlük sağlamada işlevsel olan, itibar ve meşru olmanın vücut bulmuş hali olarak, alan eyleycilerinin edindikleri diğer sermaye türlerinin kabul görmesi noktasında önemli bir role sahiptir (Bourdieu, 2011). Spor alanında sembolik sermaye, eyleycinin toplumda kabul görmeleri, medyada daha çok görünürlük kazanmaları, başarı sonucu madalya, para, itibar ve diğer ödül çeşitlerini kazanmaları ve temsil edilmeleri ile inşa edilip yeniden üretilmesi anlamına gelmektedir.

Günümüzde kadın sporunun toplumda kabul görmesinde ve popüler hale gelmesinde kadının kazandığı başarıların ve bu başarılar neticesinde elde ettiği simgesel (sembolik) sermayelerin katkısı vardır. Özellikle Türkiye’de kadın voleybolunun tanınır ve popüler olmasında hem kulüp takımı kategorisinde hem de milli takım bazında elde ettiği başarı ve unvanlar (Avrupa şampiyonu, dünya kupası şampiyonu, milletler ligi şampiyonu vs.), kadın voleybolcuların

'*Filenin Sultanları*' adıyla tüm dünyada tanınmasını sağlamıştır. Kazanılan madalyalar, kupalar ve diğer ödüller sporcuların kariyerlerinde itibar sahibi olmalarını sağlamanın yanı sıra, medyada daha fazla görünürlük kazanmalarını ve ekonomik sermayelerini arttırmak anlamında karlı reklam ve sponsorluk anlaşmaları yapmalarını da sağlamaktadır. Öte yandan bunu spor yöneticileri açısından düşünmek gerekirse, kadın yöneticilerin sporcularla paralel elde ettikleri sermayelerin, onların alanda sosyal hiyerarşilerini belirlemede, ekonomik sermayelerini arttırmada, alandaki konumlarını belirlemede ve kariyer planlamasını devam ettirmesinde, sermaye türleri etkili olmaktadır. Sporcuların ya da yöneticilerin sportif başarı kazanması ve sembolik değer elde etmeleri, onlar için her zaman kalıcı kurumsal dönüşümler yaratmayabilir. Voleybola bu durum karşılık bulabiliyorken, başka bir kadın spor branşında aynı etkiyi yaratmayabilir. Bu duruma boks ya da yüzme sporunu örnek verebiliriz.

Türk medyasında çalışan kadınlar, genellikle erkeklerin gölgesinde ürettikleri emek pratiklerinin değersizleştirildiği ya da pasivize edildiği bir tutumla karşılaşmaktadırlar. Kadınlar medya yüzü olabilmek ve görünür pozisyonlara gelebilmek için kıyasıya mücadele verirken, kadınların sembolik sermaye adına kazandıkları uzmanlıkları, alan bilgisi, tecrübelerinin ötesinde, fiziksel görünümleriyle cinsiyetçi tutumların sergilendiği bir anlayışla ön plana çıkarılmışlardır (Gezgin, 2018). Bu durum kadınların alanda saygınlıklarına zarar vermenin yanı sıra, ekran başındaki tüketicilerin algılarında da eşitsiz sembolik konumlanmalarına neden olmaktadır. İngiltere medyasında bu durum farklı olarak, kadın medya çalışanlarının sembolik sermayelerini çeşitli medya platformları ve sosyal medya sunumları üzerinden gerçekleştirmektedir. Kadın medya çalışanları Sky Sports ve BBC gibi köklü kuruluşlar bünyesinde erkeklerle eşit temsil hakkına sahip ve medyada çok fazla ön planda yer bularak temsiliyet elde etmektedirler (Sherwood ve ark., 2017).

5.3. Bedenin Öğrendikleri: Habitus, Spor ve Medya

Habitus, Bourdieu'nun açıklamasından önce farklı yazarların ele aldığı ve farklı tanımların ortaya çıkarıldığı bir kavram olmuştur (Dursun, 2018; Kaplan ve Yardımcıoğlu, 2020). Aristoteles habitus kavramı yerine hexis kavramını kullanarak huy, iyelik, edinme ve yetenek anlamı taşıyan bir tanımlama yapmıştır. Mauss ise hexis kavramını, kolektif ve bireysel pratik aklın ortaya çıkardığı her şey olarak açıklamıştır. Mauss, hexis kavramının alışkanlıktan ibaret olduğunu ve bu alışkanlıkların toplumsal yaşamda eğitim aracılığı ile gerçekleşeceğini belirtmiştir. Bourdieu, habitus kavramını ortaya çıkarırken bu farklı görüşlerden etkilenecek ve onlara yeni bir kimlik kazandırarak ortaya çıkarmıştır. Bu yüzden Bourdieu'nun habitus kavramı diğerlerinden farklı ve kapsamlı bir nitelik taşımaktadır. Habitus diğer tanımlardan anlaşılacağı

üzere salt alışkanlık olarak bir anlam taşımamaktadır (Kaplan ve Yardımcıoğlu, 2020: 5). Bourdieu'nun tanımındaki habitus kavramı, farklı yollarla edinilmiş alışkanlıkların süreklilik kazandırılarak ve kültürün de etkisiyle bedende cisimleşmesidir. (Bourdieu, 1990:277). Habitus, bireyin toplumdaki varlığını inşa etmesi ve onu devam ettirebilmesinde önemli bir araçtır. Bireye eylemde bulunma düşüncesi kazandırırken, aynı zamanda toplumun var olan kurallarına uyma davranışı göstererek hem gelişmesini hem de dönüşmesini sağlamaktadır (Dursun, 2018: 77). Habitus, toplumsal yapı içinde belirli bir konum edinmiş insanların, ilk sosyal ilişkide bulunduğu aile içindeki yerini cinsiyet ve yaşa bağlı olarak, edindiği konumu göz önünde tutarak her koşulda ona çözüm bulmaya çalışan bir kavram olmuştur (Kaplan ve Yardımcıoğlu, 2020: 5).

Bourdieu'ya göre *pratiklerin temsillerin yapılandırılmasının ve oluşumun ilkeleri olarak değerlendirildiği üretim süreçlerinde pratiklerin*, habitusun katkısıyla ortaya çıkarıldığını, sürekli değişen ve olağan durumlar karşısında eyleycilere mücadele etmeleri için çeşitli stratejiler sağladığını belirtir (Bourdieu, 1999: 72). Bourdieu'nun habitus kavramını açıklamasında genellikle “oyun” metaforunu kullandığı ve eyleycilerin alanda başarı elde etmesinde kullandıkları habitus yeteneklerine bağlı olduğuna işaret etmektedir. Bourdieu, alandaki her oyunun kendi kurallarını ve stratejilerini bünyesinde barındırdığını ve kurallarının belirlenmiş olduğunu ifade etmektedir. Alanın eyleycileri/oyuncuları başarı elde etmek için kendi çıkarları doğrultusunda hareket edeceklerdir. Bu nedenle oyuncu alanda habitusu kullanırken alanın yapısına bağlı olarak hareket etmek ve oyuna göre strateji belirlemek zorundadır (Dursun, 2018: 78). Oyunun çeşitliliğine göre habituslarda çeşitlilik gösterir. Her oyunun stratejileri ve kuralları doğrultusunda uygulanacak habitusu da farklılık gösterir. Bu durumu spor alanı üzerinden örneklemek gerekirse; spor alanında farklı birçok spor branşı ve buna bağlı birçok farklı oyun olacağından, her oyunun kuralı ve oyun stratejisi de farklı olacaktır. Bu yüzden her oyunun habitusu da buna bağlı olarak değişkenlik gösterecektir.

Spor alanında farklı habituslara sahip olan eyleycilerin, spora katılmanın kendilerine sağladığı toplumsal prestije yükledikleri anlam farklıdır. Elit spor olarak bilinen golf ve tenis gibi branşlar, spor yapma ile sağlanan sağlıklı birey olma işlevi geride bırakılarak statü ve ünlü olma gibi farklı anlamlar içerir. Eyleycilerin sahip olduğu farklı habituslar aynı zamanda farklı spor branşlarına ilgi göstermesinde de etkilidir (Bourdieu, 2016: 222). Spor branşları üzerinden örnek verecek olursak, ülkemizde popüler olan kadın voleybolu, boks sporuna göre farklı habitus özellikleri taşıyan ve alana kattığı sermayeler sonucu yaygın hale gelen bir konuma sahiptir. Voleybol denince ilk çağrışım *'Filenin Sultanları'* olmaktadır. Boks ve yüzme branşları ise henüz voleybol kadar kadınların alanı diyebileceğimiz bir konuma sahip değildir.

Özellikle boks, erkek hegemonyasında olan ve kadınların alanda henüz yeterli kadar görünür olmadığı bir alandır. Bu yüzden kadın voleybol oyuncuları toplumda görünür bir konuma sahip olmanın yanı sıra medya da önemli bir konum elde etmişlerdir. Sahip oldukları sermaye ve habitusları sayesinde hem meşru bir statü hem de popülerlik elde etmişlerdir.

İngiltere'ye baktığımızda en popüler beş spor branşı olarak, futbol, ragbi, tenis, kriket ve netboldur. Ülkemiz ile kıyasladığımızda İngiltere'de voleybolun yerini farklı spor branşlarının aldığı görülmektedir. Kadınlar futbol, ragbi, tenis ve netbol sporlarında ön plandadırlar. Televizyonda en fazla yer alan sporlar: futbol, ragbi, kriket ve netboldur (<https://www.quora.com>). Boks ve yüzme sporlarının ise, ülkemizde olduğu gibi henüz alanda kadınların varlığını hissettirecek derecede bir konuma sahip olmadığı görülmektedir. Son yıllarda kadın boksunda ülkemiz adına birçok başarı elde edilmesi ve madalyalar kazanılması, sıralamada üst sıralarda konum elde etmemizi sağlamıştır. Türkiye 2023 tarihi itibarıyla dünya sıralamasında 4'üncü, İngiltere ise, 18'inci sırada yer alarak kadınların boks sporundaki başarılarını ülke bazında ortaya koymuştur. Elde edilen bu başarılar alanda bu spora eğilimi arttırarak bu alanda habitusu yüksek olan kadınlar giderek sayı ve başarı olarak çoğalmaktadır.

Ülkemizdeki kadın eyleyicilerin/sporcuların habitusu, toplumun kadına atfetmiş olduğu geleneksel toplumsal cinsiyet normları, ailenin kadın üzerindeki beklentisi, alanın ataerkil yapı özelliği taşıması ve kadının medyada erkeklerle oranla fazla temsil hakkı bulamaması gibi dış etkenler etrafında şekillenmiştir. Özellikle boks gibi erkek sporu olarak düşünülen bir spor alanında bu durum daha belirgindir. Kadınların alanda kabul görmemesi, önüne cinsiyetinden dolayı engellerin çıkarılması, bedenine yönelik kadınsı olmayan algılarla karşı karşıya kalması ve medyada yeterinde temsil edilmemesi, kadın sporcuların habitusunu belirleyen toplumsal engellerdir. Eyleyici/sporcu aynı zamanda alanda bir 'meşruiyet mücadelesi' de vermektedir. Bu yüzden habitus, toplumsal cinsiyetle iç içe geçmiş bir sportif beden alışkanlığı olarak kendini göstermiştir (Thorpe, 2009).

İngiltere'de ise kadın sporcuların habitusu, kurumsal bir spor alanında gelişmektedir. Cinsiyet eşitliğini destekleyen politikalar, sporcuların destek görmesi, kurumsal bir yapı olan okullarda erken yaşlarda spor ile buluşmaları ve medyada daha fazla görünürlük elde etmeleri, habituslarının şekillenmesine yardımcı olmaktadır. Buna rağmen erkek sporcular ile kıyaslandığında bazı kaynaklara ulaşması (sponsorluk, medya ilgisi vb.) bakımından farklı olduğu görülmektedir. Bu nedenle kadınların habitusunda sürekli kıyaslanma ve kendilerini kanıtlama motivasyonu yaratmaktadır (Scruton & Flintoff, 2002).

Spor yöneticilerinin alanda sergiledikleri habitus, ataerkil karar alma mekanizması, kadın sporcuların ‘duygusal’ ve ‘anaç’ yapısı ile ilişkilendirilmesi üzerinden üretilen söylemlerin var olduğu ortamda gelişmektedir. Kadınların alandan gelmeleri, erkeklerin hâkimiyetindeki alanda çalışmayı başarmaları ve kendilerini alanda kabul ettirmeleri gibi stratejilerle, alanda bir konum elde etmeye çalıştıkları gözlenmektedir. Bu habituslarının savunma ve kendilerini stratejik uyum içinde bulma şeklinde geliştiğini göstermektedir (Koca, 2006).

İngiltere’de ise kadın yöneticiler, üst düzey yönetici pozisyonlarında erkek egemenliğinin hâkim olması nedeniyle, bir tür “cam tavan habitusu” geliştirmişlerdir. Kadınlar eşitlik politikalarının olmasına rağmen üst kademede yer alabilmek adına ‘fark yaratmak’ baskısını yaşadıklarından eylemlerinde aşırı titiz, duygularını bastıran ve maskülen liderlik stilleri geliştirme davranışlarında bulunmaktadır (Shaw & Frisby, 2006).

Sonuçta habitus, alanda kadın eyleyicilerin/sporcuların bireysel pratiklerinin yanında bu pratiklerin nasıl vücut bulduğu toplumsal bağlamı ve yapısal sınırlılıkları da ortaya koymaktadır. Kadın sporcular, yöneticiler ve medya çalışanları, alanlarında görünürlük kazanmak, meşruiyet sağlamak ve erkekler ile eşit oranda temsiliyet elde etmek, statü sahibi olmak, alanda erkekler kadar var olabilmek için, sahip oldukları habituslarını, sermayelerini, yapının izin verdiği oranda yeniden üretmekte ya da dönüşmesini sağlamaktadır.

Sonuç

Spor, ilk bakışta bedensel performansın, rekabetin, yeteneğin ve başarının görünür olduğu bir etkinlik alanı gibi görünse de tarihsel ve toplumsal açıdan incelendiğinde bundan çok daha kapsamlı bir anlam taşımaktadır. Spor; bedenın nasıl kullanılacağını, hangi bedenlerin güçlü, başarılı, estetik ya da meşru kabul edileceğini, hangi cinsiyetlerin hangi alanlarda görünür olabileceğini ve toplumsal iktidarın bedene hangi yollarla işlendiğini gösteren önemli bir toplumsal alandır. Bu nedenle spor, yalnızca oyunlardan, müsabakalardan, madalyalardan ya da rekorlardan oluşan tarafsız bir alan değildir. Aksine spor; toplumsal cinsiyetin, sınıf ilişkilerinin, medya temsilinin, ekonomik kaynakların, sembolik itibarın ve kültürel normların iç içe geçtiği bir mücadele alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu kitap boyunca ortaya konan temel mesele, kadınların spor alanındaki varlığının hiçbir dönemde kendiliğinden, sorunsuz ve eşitlikçi biçimde kabul edilmediğidir. Kadınların sporla ilişkisi, tarih boyunca sürekli olarak denetlenmiş, sınırlandırılmış, tanımlanmış ve çoğu zaman erkek egemen toplumsal düzenin ihtiyaçlarına göre biçimlendirilmiştir. Kadın bedeni kimi dönemlerde günah, kimi dönemlerde zayıflık, kimi dönemlerde doğurganlık, kimi dönemlerde ahlak, kimi dönemlerde estetik, kimi dönemlerde ise ulusal modernleşmenin göstergesi olarak yorumlanmıştır. Bu yorumların ortak noktası, kadın bedeninin çoğu zaman kadının kendisine ait bir beden olarak değil, toplumun, dinin, devletin, ailenin, medyanın ve erkek egemen spor düzeninin üzerinde söz sahibi olduğu bir alan olarak görülmesidir.

Bu bağlamda “ideal beden” fikri, çalışmanın merkezinde yer alan en önemli kavramlardan biridir. İdeal beden, yalnızca sağlıklı, güçlü ya da başarılı beden anlamına gelmemektedir. Kadınlar söz konusu olduğunda ideal beden, aynı zamanda toplumsal cinsiyet normlarına uygun, denetlenebilir, estetik açıdan kabul edilebilir, ahlaki olarak sorgulanmayacak ve erkek egemen bakış tarafından onaylanacak bir beden anlamı da taşımaktadır. Kadın sporculardan beklenen

çoğu zaman yalnızca başarılı olmaları değildir. Onlardan aynı anda hem güçlü hem zarif, hem rekabetçi hem ölçülü, hem görünür hem de fazla dikkat çekmeyen, hem başarılı hem kadınsı, hem iddialı hem de toplumsal sınırları aşmayan bir beden performansı sergilemeleri beklenmektedir. Bu çelişkili beklenti, kadın sporcuların spor alanındaki deneyimini erkek sporculardan farklılaştırmaktadır.

Erkek sporcu bedeni çoğu zaman güç, cesaret, mücadele, zafer ve kahramanlıkla özdeşleştirilirken; kadın sporcu bedeni başarıya rağmen sürekli olarak kadınlık normlarıyla birlikte değerlendirilmektedir. Erkek sporcunun kashı, hızlı, sert, mücadelecı ve hırslı olması doğal karşılanırken; kadın sporcu aynı özellikleri gösterdiğinde kimi zaman “fazla erkeksi”, “kadınsı olmayan”, “sert”, “uygunsuz” ya da “sınır aşan” bir figür olarak tanımlanabilmektedir. Bu durum, sporun yalnızca bedensel performans üzerinden değil, toplumsal cinsiyet rejimi üzerinden de işlediğini göstermektedir. Kadınlar için spor alanına girmek, bu nedenle yalnızca bir branşta yarışmak değil, aynı zamanda bedenlerine yüklenen anlamlarla mücadele etmek anlamına gelmektedir.

Tarihsel süreç incelendiğinde, kadınların spordan dışlanması her dönemde farklı gerekçelerle meşrulaştırıldığı görülmektedir. Antik dünyada spor, yurttaşlık, erkeklik ve kamusal alanla bağlantılı biçimde kurulmuş; kadınlar bu alandan büyük ölçüde uzak tutulmuştur. Kadınların olimpiyatlara katılımı ya da spor alanında görünür olmaları, erkek egemen siyasal ve kültürel düzen açısından tehdit edici görülmüştür. Kadınların spora katılımının cezalandırılması, onların kamusal alandaki bedensel varlığının ne kadar sıkı bir denetim altında tutulduğunu göstermektedir. Buna rağmen Kyniska gibi tarihsel örnekler, kadınların bu dışlanmış alanlara tamamen teslim olmadığını, kimi zaman sembolik başarılarla erkek egemen spor düzeninin sınırlarını zorladığını ortaya koymaktadır. Ancak bu tür başarıların her zaman yapısal dönüşüm yaratmadığı da açıktır. Kadınların bireysel başarıları, çoğu zaman sonraki kuşaklar için ilham kaynağı olmuş; fakat spor alanındaki kurumsal cinsiyet düzenini tek başına ortadan kaldırmaya yetmemiştir.

Orta Çağ’da kadın bedeni üzerindeki denetim daha çok dinî ve ahlaki söylemler aracılığıyla kurulmuştur. Bedenin günah, kadın bedeninin ise ayartıcılık ve denetimle ilişkilendirilmesi, kadınların spor ve fiziksel etkinliklerden uzaklaştırılmasına neden olmuştur. Kadınların kamusal alanda hareket etmesi, bedensel güç göstermesi ya da rekabetçi bir etkinliğe katılması ahlaki açıdan sorunlu görülmüştür. Böylece spor, erkeklerin fiziksel güç, sınıfsal üstünlük ve siyasal ilişkiler kurduğu bir alana dönüşürken; kadınlar çoğunlukla seyirci, destekleyici ya da sembolik figürler olarak konumlandırılmıştır. Yine de bu dönemde de kadınların tamamen edilgen olmadıkları görülmektedir. Aristokrat

kadınların avcılık, binicilik, top oyunları ya da bazı masa oyunları aracılığıyla sınırlı da olsa sporla ilişki kurabilmeleri, kadınların kendilerine tanınan dar alanlar içinde bile hareket imkânı aradıklarını göstermektedir.

Viktoria Dönemi ise kadın sporunun tarihsel gelişiminde hem baskının hem de dönüşümün bir arada görüldüğü önemli bir kırılma noktasıdır. Bu dönemde kadın bedeni, ev içi roller, annelik, ahlak ve zarafet üzerinden tanımlanmıştır. Kadınların spor yapmasının doğurganlıklarına zarar vereceği, ahlaki yapılarını bozacağı ya da kadınsı özelliklerini yok edeceği yönündeki iddialar, tıbbi ve toplumsal söylemlerle desteklenmiştir. Burada dikkat çekici olan nokta, bilimin ve tıbbın çoğu zaman tarafsız bilgi üretme alanı olmaktan çıkarak kadınların spor yapmasını engelleyen ideolojik araçlar hâline gelmesidir. Kadınların bisiklete binmesinden tenis oynamasına kadar pek çok etkinlik ahlaki panik ve bedensel risk söylemleriyle kuşatılmıştır. Buna rağmen kadınlar, özellikle eğitim kurumları, kolejler ve kulüpler aracılığıyla spor alanına daha güçlü biçimde dâhil olmaya başlamışlardır. Tenis, golf, kroket, bisiklet, yüzme, hokey ve jimnastik gibi branşlar kadınlar için hem bedensel hareket alanı hem de toplumsal özgürleşme imkânı yaratmıştır.

Türk spor kültürü açısından bakıldığında da kadınların sporla ilişkisi süreklilikler ve kopuşlar üzerinden şekillenmiştir. İslamiyet öncesi Türk toplumlarında kadınların binicilik, okçuluk, güreş, savaş oyunları ve çeşitli bedensel pratikler içinde daha görünür oldukları anlaşılmaktadır. Kadınların destanlarda cesaret, güç, savaşçılık ve bedensel yeterlilikle temsil edilmesi, erken Türk kültüründe kadın bedeninin bütünüyle pasif ya da ev içi rollerle sınırlı düşünülmediğini göstermektedir. Ancak İslamiyet sonrası süreçte, özellikle Osmanlı toplumsal düzeninde dinî, ahlaki ve ataerkil normların etkisiyle kadınların kamusal alandaki hareket alanı daralmıştır. Kadınların erkeklerle aynı mekânı paylaşması, sportif etkinliklere katılması ya da kamusal olarak görünür olması giderek daha fazla sınırlandırılmıştır.

Tanzimat ve Cumhuriyet dönemleri, kadınların sporla yeniden ilişki kurması açısından önemli dönüşümler yaratmıştır. Tanzimat'la birlikte batılılaşma ve modernleşme süreçleri, beden eğitimi ve modern spor anlayışının Osmanlı toplumuna girmesine katkı sağlamıştır. Cumhuriyet döneminde ise kadınların kamusal alanda görünürlüğü modernleşme projesinin önemli unsurlarından biri hâline gelmiştir. Cumhuriyet'in ideal kadın imgesi; eğitilmiş, sağlıklı, modern, kamusal alanda görünür ve toplumsal yaşama katılan kadın modeli üzerine kurulmuştur. Spor da bu modern kadın imgesinin önemli parçalarından biri olmuştur. Ancak burada da dikkat edilmesi gereken nokta, kadınların spora katılımının her zaman tam anlamıyla özgürleştirici bir zeminde gerçekleşmediğidir. Kadınlar spora kabul edilmiş, fakat çoğu zaman ulusal

modernleşmenin, ahlaki düzenin ve çağdaşlık idealinin temsilcileri olarak konumlandırılmışlardır. Dolayısıyla kadın bedeni bu kez de modern ulusun vitrini olarak anlamlandırılmıştır.

Modern Olimpiyatlar'ın tarihi, kadınların spor alanındaki dışlanma ve görünürlük mücadelesini en açık biçimde gösteren alanlardan biridir. Modern Olimpiyatlar başlangıçta erkek bedeni, erkek rekabeti ve erkek başarısı etrafında kurgulanmıştır. Kadınların olimpiyatlara katılımına yönelik direnç, sporun ne kadar güçlü biçimde erkek egemen bir kurum olarak tasarlandığını göstermektedir. Kadınların oyunlara katılımı uzun süre sınırlı branşlarla, düşük sayılarla ve sembolik düzeyde mümkün olmuştur. Kadınların atletizm gibi yüksek performans gerektiren branşlara dâhil edilmesi ise özellikle tartışmalı olmuş; kadın bedeninin bu tür sporlara uygun olmadığı yönündeki eski yargılar modern dönemde de yeniden üretilmiştir.

Buna rağmen kadın sporcular ve kadın spor örgütleri, olimpiyat alanındaki erkek egemen yapıyı dönüştürmek için önemli mücadeleler vermiştir. Alice Milliat ve Uluslararası Kadın Sporları Federasyonu gibi girişimler, kadınların yalnızca mevcut spor kurumlarından hak talep etmekle kalmadıklarını, aynı zamanda alternatif spor alanları kurabildiklerini de göstermektedir. Kadın Dünya Oyunları gibi örgütlenmeler, kadınların spor alanındaki özerkliğini ve kolektif direnişini temsil eden önemli tarihsel örneklerdir. Bu süreç, kadınların spor alanına yalnızca erkek kurumlarının izin verdiği ölçüde dâhil olmadıklarını; tersine, baskı karşısında kendi alanlarını kurma, örgütlenme ve görünürlük üretme kapasitesine sahip olduklarını göstermektedir.

Günümüzde kadın sporcuların olimpiyatlardaki sayısal varlığı geçmişe göre büyük ölçüde artmış, bazı olimpiyatlarda kadın ve erkek katılımı arasında tarihsel eşitlik sağlanmıştır. Ancak sayısal eşitlik, her zaman yapısal eşitlik anlamına gelmemektedir. Kadınların olimpiyatlara katılması, madalya kazanması ya da bazı ülkelerde erkek sporculardan daha başarılı sonuçlar elde etmesi, spor alanındaki bütün eşitsizliklerin ortadan kalktığı anlamına gelmez. Ücret, sponsorluk, medya ilgisi, yönetim kademelerine erişim, spor sonrası kariyer olanakları ve kamusal temsil hâlâ eşitsiz biçimde dağılabilmektedir. Bu nedenle kadın sporunun geleceği yalnızca kadın sporcu sayısındaki artışla değil, bu artışın hangi kurumsal, ekonomik ve sembolik koşullarda gerçekleştiğiyle birlikte değerlendirilmelidir.

Toplumsal cinsiyet ve spor ilişkisini anlamak için feminist yaklaşımlar önemli bir açıklama zemini sunmaktadır. Liberal feminizm, kadınların spora erişiminde fırsat eşitliğini, hukuki düzenlemeleri, kurumsal reformları ve eşit katılım hakkını vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, kadınların spor alanındaki görünürlüğünü artırmak, eğitim, tesis, antrenman ve yarışma olanaklarına

erişimini sağlamak bakımından önemli kazanımlar üretmiştir. Ancak liberal feminizmin sınırı, çoğu zaman mevcut spor düzenini kökten sorgulamadan kadınların bu düzene dâhil edilmesini hedeflemesidir. Kadınlar erkek egemen spor modeline dâhil edilirken, bu modelin rekabet, güç, başarı, beden ve temsil anlayışı yeterince sorgulanmadığında, kadınlar sistem içinde var olabilir; fakat sistemi dönüştürmekte zorlanabilirler.

Marxist feminizm, spordaki eşitsizlikleri sınıf ilişkileri, ekonomik kaynaklara erişim, emek sömürüsü ve kapitalist üretim düzeni üzerinden açıklamaktadır. Kadınların spor yapma imkânları, boş zamanları, ekonomik kaynakları ve profesyonel spor içinde elde ettikleri gelirler, sınıfsal ve ekonomik koşullardan bağımsız değildir. Radikal feminizm ise sporun ataerkil yapısını, kadın bedeni üzerindeki erkek denetimini ve heteroseksüel kadınlık normlarını merkeze alarak daha köklü bir eleştiri sunmaktadır. Sosyalist feminizm ise ataerkillik ile kapitalist üretim ilişkilerinin birlikte düşünülmesi gerektiğini vurgulayarak kadınların spordaki ezilmişliğini çok boyutlu biçimde ele almaktadır. Bu yaklaşımların tamamı, kadınların spor alanındaki konumunu anlamak açısından önemlidir. Ancak bu kitapta Bourdieu'nün alan, sermaye ve habitus kavramlarının merkeze alınması, sporun yalnızca cinsiyetçi söylemlerden ibaret olmadığını; aynı zamanda konumların, kaynakların, ilişkilerin, meşruiyet biçimlerinin ve bedensel yatkınlıkların üretildiği karmaşık bir toplumsal alan olduğunu göstermektedir.

Bourdieu'nün alan kavramı, sporun tarafsız bir etkinlik olmadığını anlamak için güçlü bir araçtır. Spor alanı, kendine özgü kuralları, hiyerarşileri, kabul biçimleri, ödül mekanizmaları ve dışlama stratejileri olan bir mücadele alanıdır. Bu alanda kimlerin meşru sporcu, yönetici, yorumcu, gazeteci ya da karar verici olarak kabul edileceği, doğal ve kendiliğinden oluşan bir durum değildir. Bu kabul biçimleri, alan içindeki güç ilişkileri tarafından belirlenmektedir. Kadın sporcular, kadın yöneticiler ve kadın medya çalışanları spor alanına girdiklerinde yalnızca mesleki ya da sportif yeterliliklerini değil, aynı zamanda bu alanda bulunmaya layık olduklarını da sürekli kanıtlamak zorunda kalmaktadırlar. Erkekler için çoğu zaman doğal kabul edilen spor bilgisi, rekabetçilik, liderlik, teknik uzmanlık ve otorite; kadınlar için tekrar tekrar ispatlanması gereken nitelikler hâline gelmektedir.

Sermaye kavramı, kadınların spor alanında neden erkeklerle eşit koşullarda var olamadığını açıklamada önemli bir işleve sahiptir. Ekonomik sermaye, kadın sporcuların gelir, sponsorluk, ödül, kulüp desteği, tesislere erişim ve profesyonel kariyer olanakları bakımından karşılaştıkları eşitsizlikleri görünür kılar. Kültürel sermaye, kadınların eğitim, spor bilgisi, teknik uzmanlık, medya okuryazarlığı ve profesyonel donanım aracılığıyla alanda konum kazanmalarını açıklar.

Sosyal sermaye, kadınların kulüpler, federasyonlar, antrenörler, yöneticiler, medya çevreleri ve dayanışma ağları üzerinden alana nasıl dâhil olduklarını ya da dışarıda bırakıldıklarını gösterir. Sembolik sermaye ise başarı, madalya, unvan, medya görünürlüğü, kamuoyu desteği ve toplumsal itibar aracılığıyla kadınların nasıl tanındığını ortaya koyar.

Ancak kadınlar açısından temel sorun, bu sermaye türlerinin erkeklerle aynı biçimde işlememesidir. Erkek bir sporcu için başarı çoğu zaman doğrudan itibar, ekonomik kazanç ve kariyer fırsatına dönüşebilirken; kadın sporcu için aynı başarı, kimi zaman bedeninin daha fazla izlenmesi, özel yaşamının daha fazla sorgulanması, cinsiyetçi yorumlara maruz kalma ve kadınlık normlarına uygunluk bakımından değerlendirilme sonucunu doğurabilir. Bir kadın sporcu madalya kazandığında yalnızca başarısı değil, görünüşü, kıyafeti, sesi, duygusal tepkisi, aile hayatı, annelik durumu ya da cinsel kimliği de gündeme getirilebilmektedir. Bu nedenle kadınların biriktirdiği sembolik sermaye, çoğu zaman erkeklere kıyasla daha kırılğan ve daha fazla denetime açık bir sermaye biçimidir.

Habitus kavramı ise kadınların spordaki deneyimlerinin yalnızca dışsal engellerle değil, bedene yerleşmiş toplumsal yatkınlıklarla da ilişkili olduğunu göstermektedir. Kadınlar çocukluktan itibaren hangi sporların kızlara uygun olduğu, hangi beden hareketlerinin ayıp ya da uygunsuz sayıldığı, hangi davranışların kadınsı kabul edildiği, hangi başarı biçimlerinin onaylandığı ve hangi alanların erkeklere ait görüldüğü yönünde çok sayıda açık ya da örtük mesajla karşılaşmaktadır. Bu mesajlar zamanla bedene yerleşir. Kız çocuklarının koşma biçiminden oturuşuna, sesini yükseltip yükseltmemesinden rekabet karşısındaki tutumuna, kaslı ya da güçlü görünmekten kaçınmasına kadar pek çok davranış bu toplumsal öğrenme süreciyle şekillenir. Kadın sporcuların alandaki mücadelesi bu yüzden yalnızca dışsal yasaklara karşı değil, aynı zamanda içselleştirilmiş sınırlara karşı da verilen bir mücadeledir.

Sporcu kadın bedeni, habitus aracılığıyla toplumsal cinsiyet normlarını hem taşıır hem de dönüştürme potansiyeline sahiptir. Kadınlar spor yaptıkça, rekabet ettikçe, güçlendikçe, başarı kazandıkça ve görünür oldukça bedenlerine yüklenen geleneksel anlamları sorgulamaya açarlar. Ancak bu dönüşüm kolay değildir. Kadın sporcular çoğu zaman kendi bedenleriyle ilgili iki yönlü bir baskı yaşarlar. Bir yandan güçlü, dayanıklı ve başarılı olmak zorundadırlar; diğer yandan bu gücün toplumsal olarak kabul edilebilir kadınlık sınırlarını aşmaması beklenir. Bu nedenle kadın sporcuların bedeni, spor alanında hem özgürleşmenin hem de denetimin merkezinde yer alır.

Medya, bu denetim ve görünürlük ilişkisinin en önemli alanlarından biridir. Spor medyası uzun süre erkek sporlarını merkeze alan, erkek sporcuları

kahramanlık, güç, zafer ve ulusal gurur anlatılarıyla sunan bir yapı içinde gelişmiştir. Kadın sporcular ise başarılarından çok fiziksel görünüşleri, duygusal halleri, aile yaşantıları, annelik rolleri, güzellikleri ya da kadınsı davranışları üzerinden temsil edilmiştir. Kadın sporcuların başarısı kimi zaman küçültülmüş, kimi zaman erkek sporuyla karşılaştırılmış, kimi zaman da “istisnai” bir durum gibi sunulmuştur. Bu temsil biçimi kadın sporunun toplumsal değerini azaltmakta ve kadınların sembolik sermaye biriktirmesini zorlaştırmaktadır.

Kadın sporcuların medyada görünür olmaları her zaman güçlendirici bir sonuç doğurmamaktadır. Görünürlük, bir yandan tanınma, destek, rol model olma, sponsorluk ve toplumsal kabul anlamına gelirken; diğer yandan cinselleştirme, nesneleştirme, alay, beden eleştirisi, dijital taciz, homofobik söylem ve mahremiyet ihlali anlamına da gelebilmektedir. Bu nedenle kitap boyunca sorulan “Görünürlük güç müdür, bedel midir?” sorusu, kadın sporcular açısından son derece anlamlıdır. Kadınlar için görünürlük, tek başına özgürleştirici değildir. Görünürlüğün özgürleştirici olabilmesi için bu görünürlüğün nasıl kurulduğu, hangi dille sunulduğu, kimin tarafından kontrol edildiği ve hangi toplumsal sonuçları doğurduğu dikkate alınmalıdır.

Dijital medya bu noktada yeni imkânlar ve yeni riskler üretmektedir. Sosyal medya platformları kadın sporculara geleneksel medyanın filtrelerini aşarak kendilerini doğrudan ifade etme, kendi hikâyelerini kurma, takipçileriyle ilişki geliştirme ve alternatif bir görünürlük sermayesi oluşturma imkânı sağlamaktadır. Kadın sporcular artık yalnızca haber yapılan nesneler değil, kendi anlatılarını üreten öznelere. Antrenmanlarını, başarılarını, düşüncelerini, gündelik yaşamlarını, sosyal sorumluluk çalışmalarını ve ayrımcılık karşısındaki tepkilerini doğrudan paylaşabilmektedirler. Bu durum, kadın sporcuların medya alanında daha özerk bir konum elde etmelerine katkı sunmaktadır.

Ancak dijital alan da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden bağımsız değildir. Kadın sporcular sosyal medyada yoğun biçimde cinsiyetçi yorumlara, beden aşağılamasına, homofobik ifadelere, tehditlere, tacize ve nefret söylemine maruz kalabilmektedir. Dijital görünürlük, kadınlara ses kazandırdığı kadar onları yeni saldırı biçimlerine de açık hâle getirmektedir. Bu nedenle dijital medya kadınlar için hem dayanışma hem de şiddet alanıdır. Kadın sporcuların dijital alanda güçlenebilmesi, yalnızca bireysel görünürlükle değil, dijital şiddete karşı kurumsal koruma, hukuki düzenleme, platform sorumluluğu, medya okuryazarlığı ve toplumsal dayanışma mekanizmalarıyla mümkündür.

Spor alanındaki heteroseksüel normlar ve homofobik yaklaşımlar da kadın sporcuların kimliklerini ve bedenlerini denetleyen önemli yapılardan biridir. Özellikle güç, temas, hız ve mücadele gerektiren sporlarda yer alan kadınlar

“erkeksi”, “kadınsı olmayan” ya da “lezbiyen” gibi etiketlerle karşı karşıya kalabilmektedir. Bu etiketler, kadın sporcuları yalnızca cinsiyetleri üzerinden değil, cinsel kimlik ve yönelim normları üzerinden de denetlemektedir. Kadın sporculardan beklenen yalnızca başarılı olmaları değil, aynı zamanda kabul edilebilir kadınlık sınırları içinde kalmalarıdır. Bu sınırları aşan bedenler, kimlikler ve performanslar çoğu zaman tehdit olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla sporda gerçek eşitlik, yalnızca kadınların sayısal katılımıyla değil, farklı bedenlerin, kimliklerin ve cinsel yönelimlerin ayrımcılığa uğramadan var olabilmesiyle mümkündür.

Türkiye ve İngiltere örnekleri üzerinden düşünüldüğünde, kadınların spor alanındaki konumlarının kültürel, kurumsal ve tarihsel farklılıklara göre değiştiği görülmektedir. Türkiye’de kadın voleybolunun son yıllarda elde ettiği başarılar, kadın sporunun görünürlüğünü artırmış ve kadın sporcuların sembolik sermaye biriktirmesine önemli katkı sağlamıştır. “Filenin Sultanları” örneği, kadın sporcuların ulusal başarı, medya görünürlüğü ve toplumsal destek aracılığıyla güçlü bir sembolik konum elde edebileceğini göstermektedir. Buna karşın boks gibi daha sert ve erkeklikle özdeşleştirilen branşlarda kadınların alana kabulü daha fazla mücadele gerektirmektedir. Yüzme gibi branşlarda ise kadın ve erkek sporcular arasındaki görünürlük farkı farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıklar, kadın sporunun tekil ve homojen bir deneyim olmadığını; branşa, ülkeye, medya ilgisine, başarı düzeyine ve toplumsal kabule göre değiştiğini göstermektedir.

İngiltere’de kadın sporcuların kurumsal destek mekanizmalarına daha fazla erişebildiği, kadın sporuna yönelik bazı eşitlik politikalarının daha görünür olduğu söylenebilir. Ancak bu durum, erkek egemen spor kültürünün tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Kadınlar yönetim kademelerinde, medya uzmanlığı alanlarında, sponsorluk ilişkilerinde ve teknik otorite pozisyonlarında hâlâ çeşitli engellerle karşılaşabilmektedir. Türkiye ve İngiltere örnekleri birlikte değerlendirildiğinde, kadınların spordaki varlığının yalnızca bireysel başarıyla değil, kurumsal yapı, kültürel kabul, medya temsili ve ekonomik kaynaklarla birlikte şekillendiği anlaşılmaktadır. Başarı tek başına yeterli değildir; başarının tanınması, desteklenmesi, sürdürülebilir kılınması ve kadınlara yeni kapılar açması gerekmektedir.

Kadın spor yöneticileri ve kadın medya çalışanları açısından da benzer bir tablo söz konusudur. Spor alanında kadınların yalnızca sporcu olarak değil, karar verici, yönetici, yorumcu, gazeteci, editör, antrenör, hakem ve temsilci olarak da var olmaları gerekmektedir. Çünkü spor alanının kuralları yalnızca sahada belirlenmez. Bu kurallar, yönetim masalarında alınan kararlarla, federasyon politikalarıyla, bütçe dağılımlarıyla, medya ekranlarında kurulan anlatılarla

ve spor kamuoyunda oluşturulan değer yargılarıyla belirlenir. Kadınlar bu karar mekanizmalarının dışında kaldıkça, spor alanındaki eşitsizlikler yeniden üretilmeye devam edecektir.

Kadın yöneticilerin spor kurumlarında daha fazla temsil edilmesi, yalnızca kadın istihdamı meselesi değildir. Bu durum, spor alanının işleyiş biçimini, karar alma süreçlerini, kaynak dağılımını ve temsil politikalarını dönüştürme potansiyeli taşımaktadır. Kadınların yönetim pozisyonlarında yer alması, kadın sporcuların ihtiyaçlarının daha görünür hâle gelmesini, cinsiyet eşitliği politikalarının daha etkili biçimde uygulanmasını ve spor alanındaki erkek egemen doxanın sorgulanmasını sağlayabilir. Benzer biçimde kadın medya çalışanlarının spor haberciliğinde daha güçlü konumlar elde etmesi, kadın sporcuların daha adil, başarı odaklı ve ayrımcılıktan uzak biçimde temsil edilmesine katkı sunabilir.

Bu çalışma, kadınların spor alanındaki deneyimlerinin yalnızca “kadınlar spora katılabiliyor mu?” sorusuyla anlaşılamayacağını göstermektedir. Asıl sorular daha derindir: Kadınlar hangi koşullarda spora katılmaktadır? Hangi branşlarda kabul görmekte, hangi branşlarda dışlanmaktadır? Başarıları nasıl temsil edilmektedir? Hangi sermaye türlerine erişebilmekte, hangilerinden mahrum bırakılmaktadır? Medya onları hangi dille görünür kılmaktadır? Dijital alanda hangi risklerle karşılaşmaktadır? Yönetim mekanizmalarında ne kadar söz sahibidir? Bedenleri hangi normlara göre değerlendirilmektedir? Bu sorular, kadın sporunun yalnızca nicel artış üzerinden değil, nitel dönüşüm üzerinden de ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak kadınların spor alanındaki tarihi, basit bir ilerleme hikâyesi değildir. Evet, kadınlar geçmişe kıyasla bugün spor alanında daha görünürdür; daha fazla branşta yer almakta, olimpiyatlarda yarışmakta, madalyalar kazanmakta, sosyal medyada kendi seslerini duyurmakta ve genç kızlar için rol model olmaktadır. Ancak bu ilerleme, hâlâ erkek egemen alan yapıları, cinsiyetçi medya dili, ekonomik eşitsizlik, heteronormatif baskılar, dijital şiddet, sembolik dışlama ve kurumsal temsil eksikliğiyle çevrilidir. Bu nedenle kadınların spordaki mücadelesi tamamlanmış bir mücadele değildir. Aksine yeni medya teknolojileri, küresel spor ekonomisi, değişen beden politikaları ve toplumsal cinsiyet tartışmalarıyla birlikte yeni biçimler kazanmaktadır.

Kadın sporunun geleceği, yalnızca daha fazla kadının spor yapmasıyla değil, sporun kurallarının, temsil biçimlerinin, kaynak dağılımının ve meşruiyet ölçütlerinin yeniden düşünülmesiyle şekillenecektir. Kadınların spor alanında gerçekten eşit biçimde var olabilmesi için spor kurumlarının cinsiyet eşitliğini yalnızca söylem düzeyinde değil, bütçe, temsil, yönetim, medya politikası, güvenlik mekanizmaları ve eğitim süreçleri düzeyinde de hayata geçirmesi

gerekmektedir. Medyanın kadın sporcuları başarıları, teknik becerileri, stratejik zekâları, emekleri ve sportif performansları üzerinden temsil etmesi; cinsiyetçi, ayrımcı ve bedeni nesneleştiren dilden uzaklaşması zorunludur. Dijital platformlarda kadın sporculara yönelik şiddet ve tacizle mücadele için etkili denetim ve destek mekanizmaları kurulmalıdır. Spor yönetiminde kadınların karar alıcı pozisyonlara gelmesi desteklenmeli; kadınların yalnızca temsil edilen değil, temsil eden ve yöneten aktörler olması sağlanmalıdır.

En önemlisi, kadın bedeni üzerindeki toplumsal denetim biçimleri sorgulanmadan spor alanında gerçek bir eşitlikten söz etmek mümkün değildir. Kadınların güçlü, hızlı, dayanıklı, rekabetçi, lider, öfkeli, iddialı, başarılı, görünür ve özgür olma hakları vardır. Bu hak herhangi bir kadınlık normuna uygunluk şartına bağlanamaz. Kadın sporcuların bedeni, toplumsal beklentilerin taşıyıcısı değil; emeğin, mücadelenin, hafızanın ve özgürleşmenin alanıdır. Sporun dönüştürücü gücü de tam olarak burada ortaya çıkar. Spor, kadınları yalnızca sahaya çıkarmaz; onların bedenleriyle, sesleriyle, başarılarıyla ve itirazlarıyla toplumsal düzenin sınırlarını yeniden tartışmaya açar.

Bu nedenle “ideal bedenin peşinde” olmak, yalnızca kusursuz, disiplinli ya da başarıya odaklı bir bedeni aramak anlamına gelmemelidir. Asıl mesele, kadınlara dayatılan ideal beden kalıplarının dışına çıkabilen, kendi gücünü kendi deneyiminden alan, görünür olmaktan çekinmeyen, temsil edilmekle yetinmeyip temsil biçimlerini değiştiren özgür bir beden anlayışına ulaşmaktır. İdeal beden, erkek egemen bakışın onayladığı beden değil; kadının kendi emeğiyle, kendi iradesiyle, kendi deneyimiyle ve kendi mücadelesiyle kurduğu bedendir. Bu beden bazen voleybol sahasında kolektif bir başarıya dönüşür, bazen boks ringinde kalıplaşmış kadınlık algılarına meydan okur, bazen havuzda disiplin ve dayanıklılığın sembolü olur, bazen de medya ekranında ya da dijital platformda kendi hikâyesini anlatan bir sese dönüşür.

Kadın sporcuların, yöneticilerin ve medya çalışanlarının mücadelesi, spor alanını yalnızca daha eşit değil, aynı zamanda daha adil, daha çoğulcu ve daha insani bir alana dönüştürme potansiyeli taşımaktadır. Bu mücadele, bireysel başarıların ötesinde kolektif bir anlam taşır. Bir kadın sporcunun kazandığı madalya, yalnızca kişisel bir zafer değildir; o madalya, geçmişte sahaya çıkması engellenen, bedeni denetlenen, sesi bastırılan, başarısı küçümsenen ve görünürlüğü sınırlandırılan kadınların tarihsel mücadelesinin de sembolik bir sonucudur. Bir kadın yöneticinin karar mekanizmasına dâhil olması, yalnızca kariyer başarısı değildir; spor alanının erkek egemen yapısının dönüştürülebileceğine dair güçlü bir işarettir. Bir kadın medya çalışanının spor haberciliğinde uzmanlıkla yer alması, yalnızca mesleki başarı değildir; spor

bilgisinin ve otoritesinin erkeklere ait olduğu yönündeki kalıplaşmış düşünceye verilmiş önemli bir cevaptır.

Son söz olarak, kadınların spor alanındaki tarihi dışlanmanın değil direnişin; sessizliğin değil söz üretmenin; görünmezliğin değil görünürlük için verilen mücadelenin tarihidir. Bu tarih, kadınların sporun kenarında değil merkezinde olduklarını ve sporun geleceğinin kadınların emeği, bedeni, bilgisi ve mücadelesi olmadan düşünölemeyeceğini açıkça göstermektedir. Kadınların spor alanında elde ettikleri her başarı, yalnızca bireysel bir kazanım değil; toplumsal cinsiyet rejiminin sınırlarını aşındıran, yeni kuşaklara cesaret veren ve sporun erkek egemen yapısını dönüştüren kolektif bir adımdır. Bu adımların kalıcı hâle gelmesi ise sporun bütün aktörlerinin, kurumlarının, medya yapılarının ve temsil mekanizmalarının eşitlikçi bir anlayışla yeniden kurulmasına bağlıdır.

Bu kitapta ele alınan tarihsel, kuramsal ve güncel tartışmalar göstermektedir ki kadınların spor alanındaki varlığı artık istisnai, geçici ya da tali bir mesele olarak görölemez. Kadınlar sporun asli failleridir. Onların bedensel emeği, teknik bilgisi, sportif başarısı, yönetsel katkısı, medya üretimi ve dijital görünürlüğü spor alanının geleceğini belirleyen temel unsurlardır. Bundan sonra yapılması gereken, kadınların spordaki varlığını yalnızca alkışlamak değil; bu varlığın eşit, güvenli, adil ve sürdürülebilir koşullarda devam etmesini sağlayacak yapısal dönüşümleri hayata geçirmektir. Çünkü spor alanında gerçek eşitlik, kadınların yalnızca sahaya çıkmasıyla değil, oyunun kurallarını değiştirebilmesiyle mümkün olacaktır.

Kaynakça

- Acosta, V., ve Carpenter, L.J. (1992). Başlık IX Yirmi Yaşında: 1972'den 1992'ye Üniversitelerarası Sporda Kadınların Değişen Statüsü. *Pro-Ceedings Of The North American Society For Sport History* (S. 66).
- Adriaanse, J. (2016). "Gender Diversity in the Governance of Sport Associations", *Sport Management Review*, 19(4), 376-386.
- Adriaanse, J., ve Schofield, T. (2014). The Impact of Gender Quotas on Gender Equality in Sport Governance. *Journal Of Sport Management*, 28(5), 485-497.
- Aitchison, CC ve Scraton, S. (2007). *Spor ve Cinsiyet Kimlikleri*. New York, NY: Routledge Press, 10,
- Anderson, B. ve Zinsser, J. (2000). *Kendilerine Ait Bir Tarih*. Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınları.
- Atabeyoğlu, C. (2002). Türkiye'de Futbolun Tarihi: Futbol Kulüpleri Nasıl Doğdu?. *Toplumsal Tarih*, Haziran, Sayı:102, İstanbul.
- Aybek, A., ve Yıldırım, İ., (2016). Baron Pierre De Coubertin'in Olimpizm Felsefesinde Kadın. *Sporun Toplumsal Cinsiyet Halleri* (Pp.58-77), Ankara: Spor Yayınevi ve Kitabevi.
- Aydıncı, E. B. (2020). Varoluşçu Özgürlük Bağlamında Kadın: Simone De Beauvoir ve İkinci Cinsiyet. *Litera: Journal Of Language, Literature And Culture Studies*, 30(2), 465-488.
- Bandy, S. J. (2000). Women & Sport From Antiquity To The 19th Century, *Olympic Review*, 31 (Febr-March), 18-22.
- Bastuğ, G., Beyhan, R., Karaçavuş, H., Heb, S. ve Salman, F. (2021). Profesyonel Sporcularda Cenevre, Psikolojik, Ekonomik ve Cinsel Şiddetin Cinsiyete Göre Değişkenine Göre İncelenmesi. *Spor Bilimlerinde Arayış Araştırması*, 6 (1), 64-76.
- Billings, AC., Halone, KK., Denham, BE. (2002). Man, That Was A Pretty Shot: 2000 Erkek ve Kadın NCAA Final Four Basketbol Şampiyonaları

- Etrafindaki Cinsiyet dayalı Yayın Yorumlarının Analizi. *Mass Communication & Society*, 5, 295-315.
- Billings, AC, Angelini, JR., Duke, AH. (2010). Olimpiyat Tarihinin Cinsiyete Dayalı Profilleri: 2008 Pekin Olimpiyatları'nda Spor Spikeri Diyalogu. *Yayınçılık ve Elektronik Medya Dergisi*, 54 (1), 9-23.
- Black, D. R. (1991). *Eating Disorders Among Athletes: Theory, Issues, and Research*. Publications Sales, AAHPERD, 1900 Association Drive, Reston, VA 22091, s.190.
- Bourdieu, P. (1990). *The Logic Of Practice*. Stanford University Press.
- Bourdieu, Pierre. (1999a). *Outline Of A Theory Of Practice*. Trans: Richard Nice. UK: Cambridge. Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (2011). The Forms of Capital.(1986). *Cultural Theory: An Anthology*, 1(81-93), 949.
- Bourdieu, P. (2016). *Sosyoloji Meseleleri*. Çev: Filiz Öztürk, Büşra Uçar, Mustafa Gültekin, Aslı Sümer. Ankara: Heretik Yayınları.
- Bourdieu P., Wacquant L. (2014) *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. 7 ed. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boyle, R. (2006) *Spor Gazeteciliği: Bağlam ve Sorunlar*. Londra: Sage.
- Boyle, R., ve Haynes, R. (2000). Güç Oyunu. *Spor, Medya ve Popüler Kültür*. Harlow: Longman.
- Bruce, T. (2016). New Rules For New Times: Sports Women and Media Representation in The Third Wave. *Sex Roles*, 74(7), 361-376.
- Butts, R. F. (1955). *A Cultural History Of Western Education*. London: Mcgraw-Hill Book Company.
- Büyükkakten, E., ve Ataçocuğu, M. Ş. (2022). Spor Bilimleri Fakülteleri Mezunu Kadınların İstihdam ve İşsizlik Deneyimleri. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 250-283.
- Cantek, F. Ş., ve Yazar, B. (2009). Erken Cumhuriyet Dönemi Dergi Ve Gazetelerinde Spor Ve Kadın (1928-1960).
- Cooky, C., Messner, M. A., Musto, M. (2015). "It's Dude Time!" A Quarter Century Of Excluding Women's Sports In Televised News And Highlight Shows. *Communication & Sport*, 3(3), 261-287.
- Constanzo, M. (2002). One Can't Shake Of The Women: Images Of Sport And Gender In Punch, 1901-1910. *The International Journal Of The History Of Sport*. 1(1), 31-56.
- Connell, RW (1995). Değişen Erkeklerin Siyaseti. *Radikal Toplum*, 25 (1), 135.
- Corbett, D. R. (1997). Sport And Physical Activity. *Olympic Review*. 2(2), 31-35.
- Çağlan Bilsel, Ö. (2021). Toplumsal Cinsiyet Kavramı Bağlamında Kadına Yönelik Şiddetin izleyici Alımlaması: Sen Anlat Karadeniz Seriyali, (Ed.S. Özmen,

- G.Parlayandemir)İçinde, Kültürel Çalışmalar Perspektifinden Toplumsal Cinsiyetin Alınlanması, (S. 33-52), İstanbul: Kriter Yayıncılık.
- Çelik, V. O., ve Bulgu, N. (2010). Geç Osmanlı Döneminde Batılılaşma Ekseninde Beden Eğitimi ve Spor. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 137-147.
- Daniels, EA ve Wartena, H. (2011). Atlet Mi Seks Sembolü Mü: Erkeklerin Kadın Atletlerin Medya Temsilleri Hakkında Ne Düşündükleri. *Cinsiyet Roller*, 65, 566–579.
- Dunja Antunovic ve Marie Hardin, “Women And The Blogosphere: Exploring Feminist Approaches To Sport,”*International Review For The Sociology Of Sport* 50, No. 6(2015): 661-677.
- Dursun, O. (2018). Toplum Pierre Bourdieu İle Düşünmek. *Global Media Journal TR Edition*, 8(16), 68-123.
- Ekmekçi, A., Ekmekçi, R., İrmış, A. (2013). Küreselleşme ve Spor Endüstrisi. *Pamukkale Journal Of Sport Sciences*, 4(1), 91-117.
- Erdoğan, E. (2020). Kadınların Spor Yönetiminde Temsili: Türkiye Örneği. *Toplum Ve Bilim*, (152), 56–78.
- Engin, M. (1994). Dede Korkut Kitabı, 13. Baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul
- Eagleman, AN. (2015). Cinsiyet Farklılıklarının Oluşturulması: 2012 Olimpiyat Oyunları’nda Erkek Ve Kadın Jimnastikçilerin Gazete Tasvirleri. *Sport In Society*,18(2), 234-247. <https://doi.org/10.1080/17430437.2013.854509>
- Erim, D. (2007). Türkiye Selçuklu Devletinde Spor ve Eğlence Hayatı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fallows, N. (2021). Kurallar ve Düzen. N. Fallows (Ed.), *Orta Çağda Sporun Kültürel Tarihi*, Bloomsbury.
- Fişek, K., (1985). 100 Soruda Türkiye Spor Tarihi. 1. Baskı. İstanbul: Gerçek Matbaası, S198.
- Franks, S., O’Neill, D. (2016). “Women Reporting Sport: Still A Man’s Game?”, *Journalism*, 17(4), 474–492.
- Gezgin, S. (2018). (Ed.). *Medya ve İletişime Diyalektik Bakış*. Eğitim Yayınevi.
- Göker, E. (2007). Ekonomik İndirgemeci Mi Dediniz. *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, İletişim Yayınları, 272-302.
- Grasso, J., Mallon, B., Heijmans, J. (2015). *Olimpiyat Hareketinin Tarihsel Sözlüğü*. Rowman Ve Littlefield.
- Guttmann, A. (1991). *Women’s Sports. A History*. Columbia University Press.
- Güven, Ö. (1999). Türklerde Spor Kültürü, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları

- Hacısöftaoglu, İ. Ve Koca, C. (2011). Spor Medyasında Hegemonik Erkekliğin (Yeniden) Üretimi ‘Delikanlı Gibi Yaşayın, Delikanlı Gibi Oynayın’. İ. Erdoğan (Ed.). Medyada Hegemonik Erkek (Lik) ve Temsil İçinde, İstanbul: Kalkedon.
- Hardin, M. (2011). Parçalanmış Bir Kolektifin Gücü: Radikal Çoğulcu Feminizm Ve Spor blogosferinde Benlik Teknolojileri. Ac Billings (Ed.), Spor Medyası: Dönüşüm, Entegrasyon, Tüketim (S. 40–60). New York: Routledge.
- Hargraves, J. (1993). The Sport Process: A Comparative And Developmental Approach. Champaign: Human Kinetics Publishers.
- Hargreaves, J. (2002). The Victorian Cult Of The Family And The Early Years Of Female Sport. S. Scraton & A. Flintoff (Ed.), Gender And Sport: A Reader İçinde (Ss.53-59). Ny: Routledge.
- Heywood, L., & Drake, J. (Eds.). (1997). *Third wave agenda: Being feminist, doing feminism*. U of Minnesota Press.
- İmamoğlu, H. (1998). Türk Spor Kültüründe Kadın Unsuru. Atatürk Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu 1. Spor Kongresi Bildirisi, 24-26.
- İmamoğlu O., Çebi M., İslamoğlu İ., Yamak B. (2018). Sport Tekkes And Institutionalization in Ottoman Empire, The Journal Of International Social Research, 11(8):907-912
- Jaggar, A.M. (1983). Feminist Politika ve İnsan Doğası. Totowa, Nj: Rowman & Allan- Held. Jensen, J.M., Lothrop, G.R. (1989). Kaliforniyalı Kadınlar: Bir Tarihçe. San Francisco: Boyd & Fraser.
- Jennings Brown, & “Video Oyunlarındaki Tüm Kadın Spor Yıldızları Nerede?” New York Daily News, 11 Eylül 2015, [Http://www.nydailynews.com/sports/soccer/women-sports-stars-video-games-article-1.2356913](http://www.nydailynews.com/sports/soccer/women-sports-stars-video-games-article-1.2356913).
- Jones, D. (2012). Daha Hızlı, Daha Yüksek, Daha Güçlü. 2008 Olimpiyat Oyunları Sırasında Cinsiyetin Çevrimiçi Medya Temsilleri. M. Hargreaves, L. Henderson, B. Hargreaves Ve A. Antonio (Ed.), İngiliz Dünyası: Din, Hafıza, Kültür Ve Toplum: İngiliz Dünya Konferansı’nın Hakemli Bildirileri (S. 217–233). Toowoomba, Queensland: Güney Queensland Üniversitesi.
- Jones, D. (2013). Online coverage of the 2008 Olympic Games on the ABC, BBC, CBC and TVNZ. *Pacific Journalism Review*, 19(1), 244–263.
- Kafesoğlu, İ. (1995). *Türk Milli Kültürü*. (7. Baskı). Boğaziçi Yayınları.
- Kahraman, A. (1995). *Osmanlı Devleti’nde Spor*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Birinci Baskı.
- Kane, Mj., Lavoie, N., ve Fink, J. (2013). Elit Kadın Sporcuların Spor Medyası İmgelerine İlişkin Yorumlarının İncelenmesi: Kadın Sporlarında Toplumsal Kimliğin İnşasına ve Cinsiyetin Satışına Bir Pencere. *İletişim ve Spor*, 1, 269–298.

- Kaplan, M., ve Yardımcıoğlu, M. (2020). Alan, Habitus ve Sermaye Kavramlarıyla Pierre Bourdieu. *Habitus Toplumbilim Dergisi*, (1), 23-37.
- Karakaya, Y. E., ve Şahin, A. (2022). Erken Dönemden Günümüze Kadınların Spor Faaliyetlerindeki Temsili. Researchgate.
- Kaya, A. (2022). Dijital Feminist Habercilik ve Kadınların Medya Alanında Temsil Mücadelesi. *Kadın/Woman 2000*, 23(1), 71-90.
- Kaypakoglu, S. (2004). Medyada Cinsiyet Stereotipleri. *İstanbul: Naos Yayıncılık*.
- Koca, C. Ve Bulgu, N. (2005). “Kadın Sporcuların ve Medya Çalışanlarının Toplumsal Cinsiyet Algıları”, *Toplum ve Bilim*, 104, 66-87.
- Koca, C. (2006). “Kadınların Spor Deneyimleri: Toplumsal Cinsiyet ve Beden”, *Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 122-135.
- Koca, C. (2006). Spor Medyasında Kadın Temsilinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Analizi. *Hacettepe Journal Of Sport Sciences*, 17(2), 63-81.
- Koca F., İmamoğlu G., İmamoğlu O. (2018). Hunting, Horse Riding And Archery Sports In Ancient Egypt And Interpretation of Their Depiction, *The Journal Of International Social Research*, 11(59):1490-1497
- Koichi, T. (2011). Antik dünyada kadınlar ve spor. *Japan J. Phys. Educ. Hlth. Sport Sci*, 56, 19-30.
- Knoppers, A. ve Mcdonald, M. (2010). Cinsiyet Roller ve Ötesinde Cinsiyet Ve Spor Üzerine Burs. Cinsiyet Roller, 63, 311-323.
- Kuyucu, M. (2013). Medyada Kadın Olmak: Medya İşletmelerinde Çalışan Kadınların Sorunları. *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*, 2(6), 29-62.
- Kyle, D.G. (2014). Sport And Spectacle In The Ancient World, John Wiley & Sons, Ltd, The Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex.
- Large, Dc. (2007). *Nazi Oyunları: 1936 Olimpiyatları*. Ww Norton & Company.
- Lenskyj, H. J. (1986). *Out Of Bounds: Women, Sport And Sexuality*. Canadian Scholars' Press.
- Lenskyj, H. (2016). *Cinsiyet Politikaları ve Olimpiyat Endüstrisi*. Springer.
- Lumpkin, A., Stoll, S. K., Beller, J. M. (2003). Sport Ethics Applications For Fair Play. New York: Mcgraw-Hill.
- Mason, M. (2003). The Making Of Victorian Sexuality. Oxford: Oxford University Press.
- Mccrone, K. (2014). *Sport And The Physical Emancipation Of English Women (Rle Sports Studies): 1870-1914*. Routledge.
- Memiş, U.A. ve Yıldırım, İ. (2011). Batı Kültürlerinde Kadınların Spora Katılımlarının Tarihsel Gelişimi, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, XVI (3), 17-26

- Messner, Michael. (2002). *Taking The Field: Women, Men, And Sports*. University Of Minnesota Press.
- Messner, M. ve Sabo, D. (1990), (Eds) Sport, Men, And The Gender Order: Critical Feminist Perspectives, *Champaign*, 111.: Human Kinetics.
- Messner, M. Ve Sabo, D. (Editörler) (1994) Sporda Seks, Şiddet Ve Güç, Freedom, Ca: Geçiş Basın.
- Messner, M. A., Cooky, C., Hextrum, R., & Nyad, D. (2010). Gender in televised sports: News and highlights shows 1989–2009 (Center for Feminist Research). *Retrieved from University of Southern California*,
- Miller, S.G. (2004). Arete, Greek Sports From Ancient Sources, University Of California Press London, 105-106.
- Miragaya, A.M. (2006). *The Process Of Inclusion Of Women In The Olympic Games* (Doctoral Dissertation, Universidad Gama Filho).
- Norman, L. (2010). Feeling Second Best: Elite Women Coaches' Experiences. *Sociology Of Sport Journal*, 27(1), 89–104.
- North, L. (2016). Damaging And Daunting: Female Journalists' Experiences Of Sexual Harassment In The Newsroom. *Feminist Media Studies*, 16(3), 495-510.
- Okudan, B. ve İmamoğlu, O. (2021). Antik Yunanda Kadınların Sporla İlgisi, Spor ve Bilim, (Editörler: Şirin Pepe-Hüseyin Tolga Esen), Sh.161-180,Gece Kitaplığı, Ankara.
- Özbey, S. Ve Güzel, P. (2011). Olimpik Hareket veKadın. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(25), 1-18.
- Özsoy, S. (2008). Türk Spor Medyasında Kadın. *Spor Bilimleri Dergisi*, 19(4), 201-219.
- Öztürk P. (2017). Kadın Futbolcuların Futbol Alanındaki Deneyimleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Parratt, C., Costa, D. Margaret G., Sharon R. (1994). Women And Sport: Interdisciplinary Perspectives.
- Patel, S. (2015). *Rekabetçi Sporda Dâhil Etme ve Dışlama: Sosyo-Yasal ve Düzenleyici Perspektifler*. Routledge.
- Polley, M. (1998). Moving The Goalposts - A History Of Sport And Society Since 1945. Londra: Routledge.
- Pronger, B. (1990), The Arena Of Masculinity: Spor, Eşcinsellik ve Cinsiyetin Anlamı, Londra: Gmp Publishers.
- Ravel, B., ve Gareau, M. (2016). 'Fransız futbolunun Adriana gibi daha fazla kadına ihtiyacı var mı?' 2011 Dünya Kupası ve 2012 Olimpiyat Oyunları için Fransa kadın milli futbol takımının medya kapsamının incelenmesi. *Uluslararası Spor Sosyolojisi Dergisi*, 51 (7), 833-847.

- Rowe, D. ve McKay, J. (1998) ‘Spor: Hala Bir Erkek Oyunu’, *Disiplinlerarası Cinsiyet Dergisi Çalışmalar*, 3, 2: 113–28.
- Şakar, Ö. (2022). Engelli Kadınların Yaşadıkları Sorunları Pierre Bourdieu’nun Sosyal-Ekonomik-Kültürel Sermaye Terimleri Bağlamında Düşünmek. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 2(2), 36-66.
- Salvador, M. L. E., Fernandes, E. P., Di Cimbrini, T., Smith, C., Göksu, G. G. (2023). Female chairs on the boards of European National Sports Federations: a comparative study. *Gender in Management: An International Journal*, 39(4), 497-515.
- Scanlon, Thomas F. (2014). *Sports in The Greek And Roman Worlds: Early Greece, The Olympics, And Contests*. Oxford University Press.
- Schultz, Jaime (2018). *Women’s Sports: What Everyone Needs To Know®*. Oxford University Press.
- Scruton, S. ve Flintoff, A. (2002). (Eds.). *Gender And Sport: A Reader*. Psychology Press.
- Shaw, S. ve Frisby, W. (2006). Can Gender Equity Be More Equitable?: Promoting An Alternative Frame For Sport Management Research, Education, And Practice. *Journal Of Sport Management*, 20(4), 483-509.
- Sherwood, M., Osborne, A., Nicholson, M., Sherry, E. (2017). Newswork, News Values, And Audience Considerations: Factors That Facilitate Media Coverage Of Women’s Sports. *Communication & Sport*, 5(6), 647-668.
- Şirin, E. ve Yüce, A. (2021). Türkiye’de Kadın Sporcuların Toplumsal Görünürlüğü: Yapısal Eşitsizlikler. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 27(1), 35–54.
- Soyer, F. (2004). Osmanlı Devleti’nde (1839-1908 Tanzimat Dönemi) Beden Eğitimi Ve Spor Alanındaki Kurumsal Yapılanmalar ve Okul Programlarındaki Yeri Konusunda Bir İnceleme, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (1), 209-225
- Spencer, N. (2010). Usa Today’de 2004 Atina Olimpiyatları’nda Abd’li Kadınların İçerikanalizi. T. Bruce, J. Hovden ve P. Markula (Ed.), *Olimpiyatlarda Sporcu Kadınlar: Gazete Haberlerinin Küresel İçerik Analizi* (S. 183–194). Rotterdam: Sense Publishers.
- Starkey, D. (1990). İktidardaki Rakipler: Büyük Tudor Hanedanlarının Yaşamları Ve Mektupları. Londra: Macmillan. *Isbn 9780333514528*.
- Sullivan, J. (1905). Spalding’in 1905 Resmi Atletizm Almancağı. Özel Olimpiyat Sayısı, 1904 Olimpiyat Oyunlarının Resmi Raporunu İçermektedir. New York: Amerikan Yayıncılık Şirketi.
- Şentürk, A. ve Özdilek, Ç. (2007). Antik ve Modern Olimpiyat Oyunlarında Olimpiyat Ateşinin Yakılma Sebepleri ve Bugüne Kadar Düzenlenen Oyunlarda Meşaleyi Taşıma Seremonileri, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 19.

- Taşdelen, P. ve Koca, C. (2015). Victoria Dönemi İngiltere'sinde Kadın Bedeni Politikaları ve Kadınların Spora Katılımı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 32(1), 205-214.
- Tekin, A. ve Tekin, G. (2014). Antik Yunan Dönemi: Spor ve Antik Olimpiyat Oyunları. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 121-140.
- Theberge, N. ve Birrell, S. (2007). Structural Constraints Facing Women in Sport. *Women And Sports in The United States: A Documentary Reader*, 167-176.
- Thompson, S. (1999). Annenin Taksisi. Spor ve Kadın Emeği. Albany: State University Of New York Press.
- Thorpe, Holly. (2008). Foucault, Benlik Teknolojileri ve Medya: Snowboard Kültüründe Feminizm Söylemleri. Spor ve Toplumsal Sorunlar Dergisi, 32, 199-229.
- Thorpe, Holly. (2009). Bourdieu, Feminism and Female Physical Culture: Gender Reflexivity And The Habitus-Field Complex. *Sociology Of Sport Journal*, 26(4), 491-516.
- Trangbæbak, E. (1996). Danimarkalı Kadın Jimnastikçiler ve Olimpiyat Başarı Öyküsü. *Olympic Perspectives Third International Symposium For Olympic Research*, S. 237-244.
- Türkmen, M. (1998) Türk Spor Gelenğinde Kadın Unsuru”, 16-18 Mart 1998, Ss: 24-30, Atatürk Üniversitesi, Erzurum/Türkiye Uluslararası Olimpik Komite (2005) AtHttp://Www.Olympic.Org/Uk/Organisation/Commissions/Women/Full_Story_Uk.Asp?Id=1017).
- Uslu, L. (2018). Antik Yunan'da Kadın Betimlemeleri ve Kadının Sosyal Statüsü, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Yıldız, D. (2002). Çağlarboyu Türklerde Spor. Telebasım Yayıncılık, Mart Matbaacılık.
- Yüksel, M. (2019). Pierre Bourdieu ve Spor Sosyolojisine Katkıları. *Journal Of History Culture And Art Research*, 8(3), 495-515.
- Wacquant, L. ve Bourdieu, P. (2003). *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. Çev., N. Ökten, Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Whannel, G. (2001a) 'Popüler Basında Ceza, Kurtuluş ve Kutlama: David Beckham Vakası', D. Andrews ve S.Jackson (Editörler) Spor Yıldızları: Spor Ünlülerinin Kültürel Politikaları, Londra: Routledge
- Williams, AM ve Ford, PR (2008). Sporda Uzmanlık Ve Uzman Performansı. *Uluslararası Spor ve Egzersiz Psikolojisi İncelemesi*, 1 (1), 4-18.
- Woolum, J. (1998). Üstün Kadın Sporcular: Kimlerdir ve Amerika'daki Sporları Nasıl Etkilediler . *Greenwood Yayın Grubu*. S.52.
- Zeigler, E. F. (2006). Ortaçağda Spor ve Beden Eğitimi, Trafford, S (5), 355.

Zelyurt, M. K. (2013). Türk Modernleşmesinde Spor: Tanzimat'tan Erken Cumhuriyet'e. *Electronic Turkish Studies*, 8(12).

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://www.theguardian.com/sport/2007/feb/22/tennis> (Erişim tarihi: 04.07.2025)

<http://www.ancientgreecefacts>

<https://library.fiveable.me/ancient-athletics/unit-10>

<https://discover.hubpages.com>

<https://horse-canada.com>)

<https://www.olympiandatabase.com>

<https://www.britannica.com>

<http://www.geocities.com>

<http://www.marcolympics.org>

<https://en.wikipedia.org>

<https://archive.ihf.info>

(<https://www.sundaymail.com>

<https://edition.cnn.com>

<https://web.archive.org/>

<https://www.fourfourtwo.com>

<https://exhibits.library.gsu.edu>

<http://www.worldcurling.org>

<https://www.britannica.com>

<https://www.bbc.com/>

<https://www.unwomen.org>

<https://www.telegraph.co.uk>

<https://www.forbes.com>).

<https://www.theguardian.com>

<https://www.usatoday.com>

<https://olympics.com/tokyo-2020>

<https://www.unwomen.org>

<https://www.olympics.com>

<https://www.outsports.com>

<https://beinsports.com.tr>

<https://www.reddit.com/r>

<https://tvf.org.tr>

<https://www.quora.com>

İdeal Bedenin Peşinde: Kadın, Spor, Medya ve Gücün Görünmeyen Kuralları

Murat Durmaz